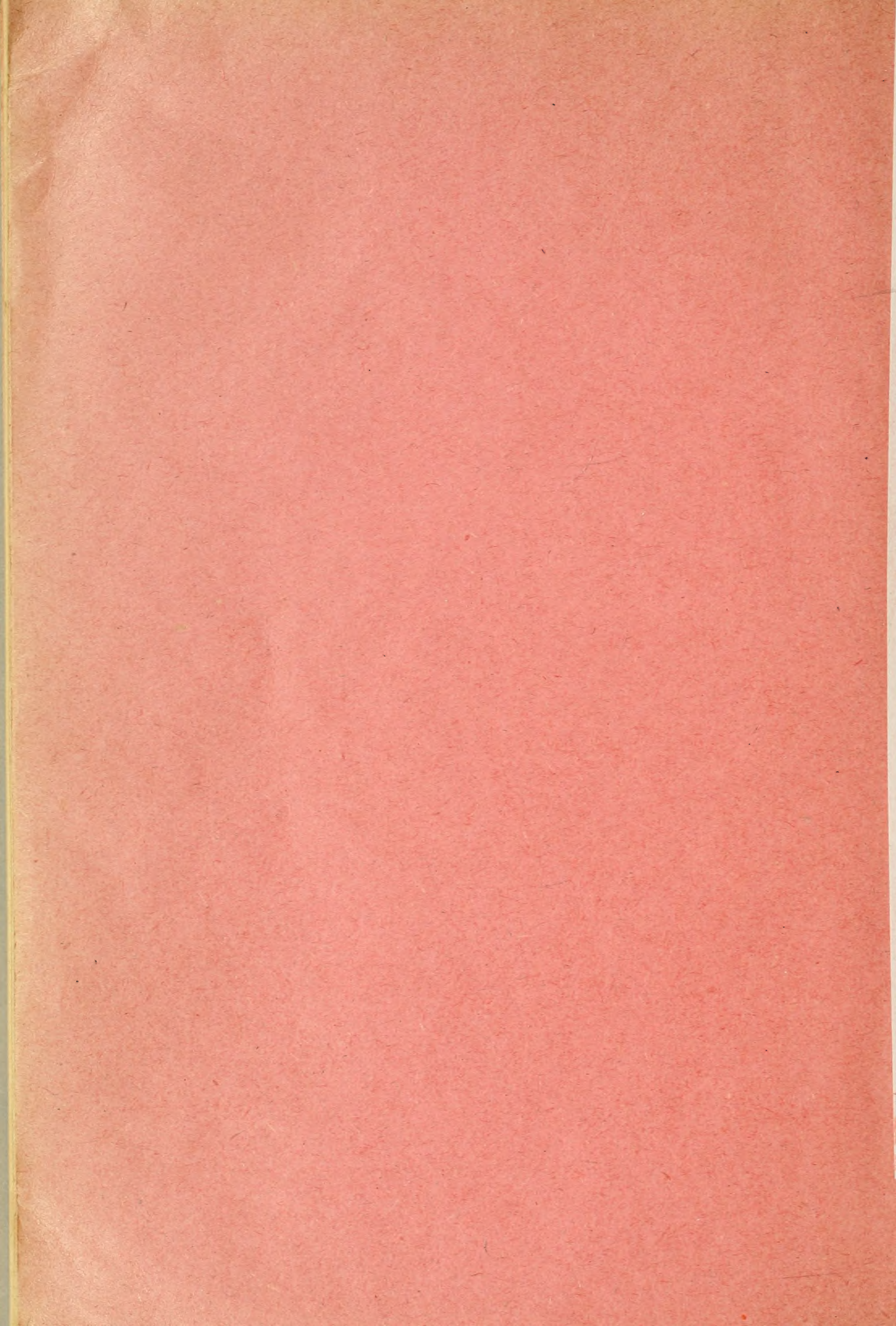
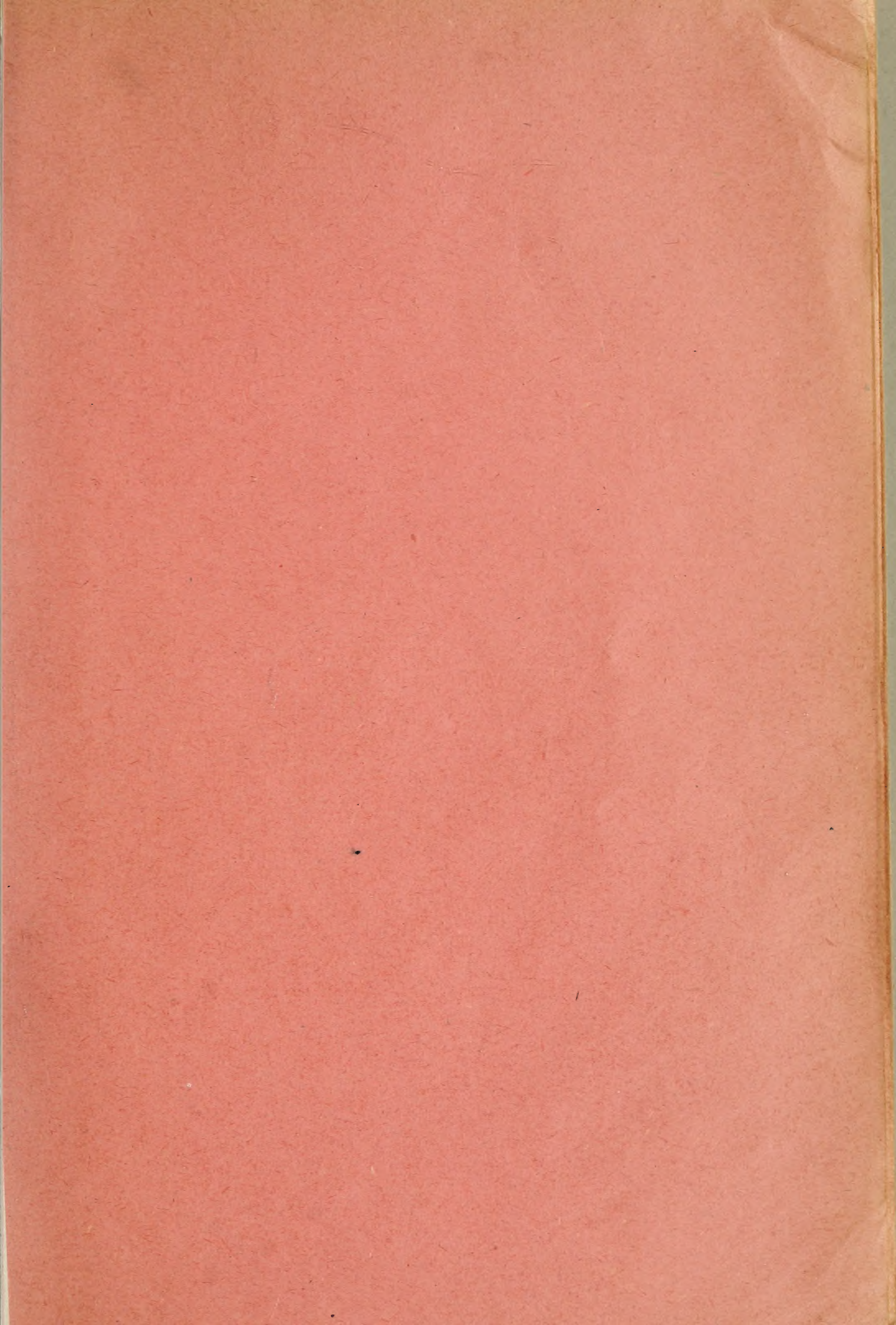

Refik, Ahmet

احمد رفيق

ایکی قومیته ، ایکی قتال

Iki komite, iki kıtal

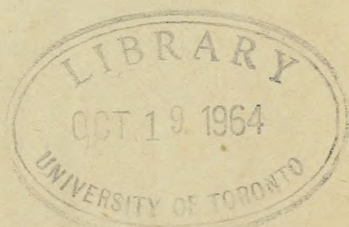
استانبول

کتابخانهٔ اسلام و عسکری ، ابراهیم حلمی

باب عالی جاده‌سی

١٩١٩

مطبعهٔ اورخانیه

LIBRARY
OCT 19 1964
UNIVERSITY OF TORONTO

(ایکی قومیته ، ایکی قتال) عثمانلی تاریخنك فجیع صحیفه‌لرندن بریدر ؛ سلطان حمید ثانینك استبدادینه نهایت ویرمك ایچون روم ایلندن چیقان عصیانی متعاقب دولتك اجلاف النده کچیردیکی اون سنه‌لك یغما دورینك صوك صفحه‌سیدر. عثمانلی تاریخنده ، فی‌الحقیقه، پك قاریشیق وعادتا نفرتله یادایدیله‌جك دورلروار‌در؛ فقط هیچ بری بو زوربالر اداره‌سنه مقیس دکلدر . حسن نیتله باشلایان ، نتیجه‌ده قوجه بر دولتك اضمحلالیله نهایتله‌نن بو دور، عثمانلی تاریخنك الك الیم صفحه‌سیدر . هیچ بر زمانده عثمانلی ملتی کندی افرادی طرفندن بو درجه ظالمانه بر غدره اوغرامامشدر . هیچ بردورده عثمانلی دولتی درت بش زوربانك شقاوتی یوزندن بو مرتبه آجیقلی برفلاکته کرفتاراولمامشدر. هیچ بروقتده عثمانلی پادشاهی، اطرافنده دوکولن قانلردن ، سونن خانمانلردن بی‌خبر ، کچیجی بر سلطنتك رونقلری ایچنده ، بدبخت ملتنك فلاکتنی ادراك ایده‌میه‌رك اجدادینك مقدس میراثنی دشمنلره پارچالاتمامشدر. سلطان محمد خامس دوری عثمانلی تاریخنك الك منحوس صحیفه‌سیدر .

بو کتابده انسانیتدن باشقه هیچ بر شی نظر دقته آلنمایارق صرف حقیقت تصویره چالیشلمشدر. انسانلر اولدیرمك، طوپراقلر قاپیشمق، بشریتی قان وآتش ایچنه بوغمق ایچون کوستریلن احتراصلر نظریمزده کلیاً مردوددر . سوه‌ن بر قلب ، طویان بر روح ، حسن وصنعتی تجلیل ایدن بر دماغ ، دائما معزز ، دائما محترمدر . بو فجیع دورده تورکلردن وارمنیلردن الیم برصورتده حیاتلرینه نهایت‌ویره‌نلر ایچون روحم متساویاً مضطربدر .

بو کتاب ، فتح ایدلدیکی مبجل کونلردن بری هیچ بر دشمن

آیاغی باصمایان کوزل استانبول ائتلافجیلرك چیزمه‌لری آلتنده چیکنه‌ندیکی بر زمانده یازلمشدر . مندرجاتی بودوری یاشایانلرجه واقعا معلوم شیلردر ؛ فقط یوزسنه صوکرا کله‌جك بر مؤرخ ایچون بو اوفاق کتاب ، حقیقی بوتون فجیعه‌لریله کوسترەجك بر وثیقه اولاجقدر .

بیوك آطه ، ١٦ کانون ثانی ١٩١٩

احمد رفیق

ایکی قومیته، ایکی قتال

— ۱ —

اسکیشهر ۲۰ ایلول ۱۳۳۱

بدبخت آناطولی ینه سفالت ایچنده ایکله‌یور.

تره‌نلر طولوسی عسکر، آچ وچیپلاق، سورو سورو مقتله کوتورولیور. ینه بیکلرجه عائله‌لر آچ قالاجق، بیکلرجه معصوملر یالین آیاق، پلاسپاره‌لر ایچنده، نفقه‌سنی اوتلرله تأمین ایده‌جك. اوکسوز قالان یاوروجقلرك بدبخت آنالری، کویا عدالت ایچون کوندریلن غدار مأمورلرك قارشیلرنده، باشلرینی پاچاورالرله اورته‌رك، آیاقلرنده لیمه لیمه شالوارلر، طوپراق بلله‌مکدن شکلی غائب ایدن بوروشمش اللرینی اورتولرینك آلتندن اوزاته‌جقلر، آنالرینی بابالرینی جهلنه واحتراصنه قربان ایله‌ین حکومتك مرتکب مأمورلرینه یالواره‌جقلر، آغلایه‌جقلر، صیزلایه‌جقلر، بویونلرندن پاره‌لری قوپاریله‌رق، اولرندن تخملقلری آلنه‌رق، تارلالرندن اوکوزلری صاتیله‌رق ویرکی نامنه غصب ایدیلن پاره‌لرینی وحقلرینی هیچ برزمان خاطرلرینه کتیرمیه‌رك ظالم برحکومتدن صدقه، احسان، عاطفت دیلنه‌جکلر...

اسکیشهرده بر سکونت وار. عثمانلی سلطنتنك ایلك قهرمانلق دورلرینی یاشایان بو کوزل بلده عمرنده کورمدیکی بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك: برزمانلر سلطنت تأسیسی ایچون سقاریا اووالرندن بیزانس سورلرینه طوغری آقینلر ایدن قهرمان عثمانك ضعف واهمال ایچنده یاشایان حفیدی سنه‌لردن بری تورودیلر آلنده بازیچه اولمش، شمدی سلطنتنی، پایتختنی، ثروتنی، سرایلرینی، جامعلرینی

جهل وحماقتنك قربانی اولان تبعه‌سنی براقارق قاچاجق ، سرایلرینك شوکت و دارائی ، سلطنتك دبدبه و احتشامنی ترك ایده‌رك کویلولر آره‌سنه صیغینه‌جق . خزینهٔ همایون چوقدن قونیه‌یه طاشینمش .. استاسیون جوارنده‌کی ظریف ارمنی اولری بوم بوش . ثروتیله، تجارتیله فائقیت کوسترن بوعنصر ، حکومتك امرینه تابع اولمش، اولرینی بوشالتمش، اسکیشهرك یوقاری محله‌لرینه چکلمش، شمدی بوتون بوشالان اولر ، قیمتدار خالیلری ، ظریف اوطه‌لری ، قاپانمش قاپیلریله ، عادتا فراریلرك تشریفلرینه منتظر . اسکیشهرك اك معتنا ، اك کوزل اولری استاسیون جوارنده . بوبنالر آلمانلرك هنوز دیوارلری بادانه‌دن محروم ، طیشی بیله صیوانمامش مکتبلری سلطان محمد خامسه، جسیم برارمنی قوناغی شهزادکانه ، صاری صو کوپریسی جوارنده قناریه صاریسی رنکنده یان یانه ایکی ارمنی اوی طلعت بکله یار غاری جانبولت بکه ، ایچریده ارمنی محله‌سنده محتشم بر ارمنی کوشکی طوپال اسماعیل حقی‌یه ، استاسیونه یاقین ، اوطورمایه صالح بوتون اولر اتحادك اك مهم رجالنه تخصیص اولونمش . شهرده خفیه‌لر، ژاندارمه‌لر، پولیسلر، استاسیونده جاسوسلر ، هرشی احضار ایدلمش . غریبدرکه ، سلطان عبدالحمیدك خفیه‌لرینی تلعین ایده‌رك ملتی اغفال ایدنلر ، اسکیشهره قاچمازدن اول ، ایلك اوکجه قوناقجی مفرزه‌سی مقامنده اورایه خفیه‌لرینی وپولیسلرینی کوندرمشلر . زواللی اسکیشهر خلقی، برزمانلر حق وحریت نامنه بایراقدار ولینك بایراغی آلتنده طوپلانمایه حاضرلانیرکن ، شمدی قلبلری انتقام حرصلریله طولو ، عاجز، زبون ، قوتدن، مقاومتدن، هرشیدن محروم استانبول جانیلرینك کلمه‌سنه انتظار ایدییورلر .

کونلر کچدی . یورصاق صوبی یشیل سازلر ، کوموش یاپراقلی سوکودلر، کلکون چیچکلر آره‌سندن آقیور، سلطان سلیمان قانونینك وزیری مصطفی پاشانك قورشونلی جامعی یوقاری محله‌نك اولری آره‌سنده پارلاق ماضیمزك دیغر بر آبده‌سی شکلنده ، کچمش کونلرك

عظمتی کدرلی و مغموم کوکللریمزه الهام ایدییور . قارشیده ، یوکسك بر تپه اوزرنده ، غروبك آتشلری ایچنده یوکسه‌لن خراب بر حصار، معظم بر سلطنتك متروك و پریشان بر شاهدی کبی آقشامك ارغوانی سیسلری آره‌سنده غائب اولیور. استاسیونده ماتمی بر فعالیت وار: بدبخت وطنك محتاج اولادلری، آرقه‌لرنده پولیس اونیفورمه‌لری، اللرنده کاغدلر، یاشامق ، فقط ظلمه آلت اوله‌رق یاشامق ایچون برشیلر یازییورلر ، هیچ شبهه‌سز وطنه اهانت ایدنلرك ، آلتی یوز سنه‌لك بر دولتی اوچورومه سوروکله‌ینلرك ملوث حیاتلرینی محافظه ایچون چالیشیورلر، اسکیشهره کلنلری قید ایدییورلر .

کونلر کچدی. استانبولدن هیچ بر کلن یوقدی. فقط ایلك فراری قافله‌سی اسکیشهره چوقدن یرلشمشدی. اسکیشهرك قرمزی چارشافلی، کاللی چورابلی، اوموزلری بوغچه‌لرله قانبورلاشان قادینلری آره‌سنده، یوکسك اوکچه‌لی اسقارپینلری، آژورلی ایپك چورابلری، ظریف چارشافلریله استانبول خانملری ده کوریلیوردی. بوتون استانبول فراریلری آره‌سنده معروف بر سیما، هرکسك نظر دقتنی جلب ایدییوردی : آرقه‌سنده سیاه صالطه‌سی، آیاغنده کنیش شالواری، ایری و آق صقالیله اسکیشهر سوقاقلرنده طولاشان بوذات ، استانبول خلقنك حیثیتی ، ناموسنی ، شرفنی، حقنی محافظه ایچون انتخاب دکل ، فقط اتحاد و ترقینك تعیین ایتدیکی محترم بر مبعوثدی . آرتق پك صریح کوریلیوردی که ، مملکتده اخلاق، متانت، شرف و حیثیت قالمامشدی .

کونلر کچدی . نه خبر ، نه یار ، هیچ بر شی کلمیوردی . فقط بو کله‌جکلر یار دکل ، دار آغاجنه چکیله‌جك اشقیا ایدی . مملکت سنه‌لردن بری بو اشقیانك استبدادی آلتنده ایکله‌یوردی . وطنك اضمحلالنه ، تورکلرك فلاکتنه سبب اولانلر، آلتی عصرلق بر دولتی آلتی سنه ایچنده مضمحل و پریشان ایلدکلرینی قطعیاً دوشونمه‌رك آچلقدن اولدیردکلری آناطولینك آغوشنه قاچاجقلردی . استانبول خلقی کندیلرینی فلاکته آتان ، عائله‌لرینی دشمن عنصرلرك تجاوزلرینه

براقان بوغاصب حکومتك ظلمنه الآن تحمل ایدییوردی .

استانبول جداً تهلکه‌ده ایدی . چاناق قلعه مدهش قوتلرله صارصیلیوردی . استانبولك ضبطی ائتلافجیلر ایچون یك مهمدی . ناپولئونك « جهان حاکمه‌سی » تسمیه ایتدیکی کوزل بلده ائتلافجیلر طرفندن ضبط اولوندیغی تقدیرده آلمانیا ده‌میر برچنبر ایچنه آلنه‌جق، چارك مغلوب اردولری انکلیز و فرانسز قوتلریله دیریله‌جك، بشریتی قان و آتش طوفانه بوغان مدهش حرب بر آن اول ختامه ایره‌جکدی. استانبولك آلنماسی بوتون عثمانلیلق و تورکلك ایچون بویوك بر فلاکتدی . استانبول خلقی ایچون حقیقی تهلکه ، شهره کیره‌جك دشمنلر دکلدی؛ عصرلردنبری عثمانلی نامی آلتنده یاشایان ، عثمانلیلرك جهالتدن و ادارەسزلکندن ضرر کورەن ، شمدی دشمندن زیاده تورك اضمحلالنه یاردیم ایدن روملر و ارمنیلردی. عثمانلی قلبلرنده فرانسزلره محبت، انکلیز سجیه‌سنه حرمت باقیدی؛ برقاچ سنه‌دن بری دوام ایدن حرب بو اعتمادی بردرلو سوندیره‌مه‌مشدی ؛ همان تورکلرك اکثریتی آلمان اتفاقنی قلباً تلعین ایله‌یورلر ، فقط حکومتك اغفالاتنه قاپیلانلر بو اتفاقی حرب عمومی فلاکتندن قورتولمق ایچون یکانه چاره تلقی ایلیورلردی . حق مدنی دشمنلرك سلاحدن ، حقدن ، سعادتدن محروم یاشایان خلقه برشی یاپمایه‌جقلرینه‌ده امینلردی ؛ اونلر ایچون اك مدهش دشمنلر ، برلکده یاشادقلری عنصرلردی .

بالقان حربی بوکا پارلاق بر مثالدی : یونانیلر کیردکلری شهرلرده تورك عنصرینی امحا ایتمشلردی ؛ شهرلری یاقمشلر ، ملیت ادعاسنده بولوناجق هیچ برفرد براقمامشلردی . عثمانلی تبعه‌سندن اولانلر دها حربك بدایتنده یونان اردوسنه قاچمشلردی ؛ قاچمایه موفق اولامیانلرده ، محاربه‌نك اك قیزغین زمانلرنده التحاق ایله‌مشلر ، عثمانلیلردن آلدقلری قورشونلرله بد بخت تورك عنصرینی امحایه چالیشمشلردی . غیر مسلم عنصرلرك استیلاکار دشمنله برلشدکلری، برسنه اول قومشو صفتیله یاشادقلری تورکلری سونکولرله ،

بچاقلرله امحا ایلدکلری فجیع منقبه‌لر شـکلنده ایشـبدلمشدی . استانبولده ناموس ، عرض ، مال ، جان ، همان هرشی تهلکه‌ده ایدی . برزمانلر : « یاشاسین! » نداسیله کندیلرینه قاتللر حاضرلایان خلق ، شیمدی‌اونلرك ظلملرینه‌وجهالتنه قربان اولاجقدی.استانبول خاق بوفلاکته مستحقدی ؛ فقط آره‌ده ، معصـوم ، بی‌ظرف ، بی‌کناه براکثریت واردی . اتحاد حکومتی بو اکثریتی، حتی بوتون استانبول خلقنی نظر اعتباره آلمامشـدی : اونك ایچون یکانه چاره قاچمقدی ؛ ذلیلانه اولسه ینه قاچاجق ، وطن باتسـه ینه قاچاجق ، تورك عنصری مضمحل اولسـه ینه قاچاجق ، قانلی اللری ، جاهل دماغی ایله قاتللر کبی فرار ایده‌جکدی . یکانه مقصـد کنـدیلرینك قورتولماسیدی ؛ خلق ایسترسه دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌نسین ، عائله‌لر سونکولرله پریشان ایدیاسین ، معصوم یاورولر، عفیفه قادینلر بچاقلر آلتنده جان ویرسـینلر ، اونلر ایچون بونك هیـچ بر اهمیتی یوقدی . . . .

کونلر کچدی . فقیر آناطولی ، چیپلاق اولادلرینی ، باغرلری یانیق چوجقلرینی سرحدلره کوندردی . چناق‌قلعه‌نك طارجبهه‌سنده یوز بیکلرجه عثمانلی کوکسلرینی آچدی . قانلی سـینه‌لرینی ، سـقط عضولرینی ، کسـیك قوللرینی بدبخت وطنی قورتارمق ایچون سـپر ایتدی ، چناق قلعه‌نك طار جبهه‌سنده عثمانلی جسـدلرندن سـپرلر وجوده کلدی ، استانبولده سلطنت سوره‌نلر بوقانلرله ملمع جسد ، کوکده ، باش ، قول ، باجاق ییغینلرندن مرکب مقدس بر سـپر کریسـنده اك شنیع ظلملری اجرا ایتمکدن کری طورمادیلر . بو قوللرك صاحبلرینی ، بوجسدلرك یاورولرینی ، بوباشلرك فضل وکمالنه محتاج اولانلری استانبولده آجلقدن اولدیردیلر. بشریت تاریخی‌بویله برظلم قید ایتمه‌مشدی.

بوکوزل وطنك هیچ بر صاحبی یوقمیدی؟ ـ پادشاهمی؟ ـ هیهات ! عثمانلی تختنی همان آلتی سـنه‌در سـلطان محمد خامس اشـغال

ایدییوردی . بو اشغال ، عثمانلی دولتی ایچون بر فلا کتدی . عثمانلی اداره‌سنده پادشاه مهم بر عنصردی . مملکتك محترص وجاهل قوتلرینه قارشی یگانه ناظم ، پادشاهدی . پادشاه نفوذینك عطالتی عثمانلیلر ایچون دائما فلاکتی موجب اولمشدی . سلطان محمد خامس دوری ، بر درجه‌یه قدر ، سلطان محمد رابعك ایلك دورلرینی آکدیریوردی . اوزمانلرده برقاچ توره‌دی ، جمعیت کسوه‌سنه بورونه‌رك ، سلطان ابراهیمك ظلملرینه قارشی عصیان ایتمشلردی . فقط حکومت اللرینه گچر گچمز سلطان ابراهیم زماننی خلقه مومله آراتمشلردی . سلطان محمد خامس دوری بوندن‌ده بدتردی . آغالر سلطنتی ، اوزمانلر ، آنجق ایکی اوچ سنه دوام ایتمشدی ، سلطان محمد خامسك فاصلهٔ سلطنت دوری ایسه آلتی سنه‌در دوام ایدییوردی . مملکت اضمحلال ایچنده ایدی . اوتوز اوچ پادشاهك آلتی عصرده قانلر دوکه‌رك فتح ایلدکلری کشورلر ، سلطان محمد خامسك آلتی سنه‌لك دورهٔ سلطنتنده ظلم وآتش ایچنده زیروزبر اولمشدی . قهرمان یاووزك سجدهٔ شکرانه قاپانه‌رق ، کوزلرندن یاشلر دوکه‌رك نائل اولدیغی خلافت‌ده تهلکه‌یه اوغرامشدی . جهل وشقاوت اسلامیت رابطه‌سنی بوزمشدی . هند وسندده ، آفریقانك هجرا چوللرنده ، خلیفه‌نك براشارتنه مطاوعت ایدنلر ، شمدی ، حق وعدله رعایت ایدن ، رفاه وسعادتلرینی تأمین ایله‌ین انکلیزلرك امرلری آلتنده خلیفه اردولرینی هزیمتلره کرفتار ایدییورلردی . اسلامیق عصرلردن بری اعلا ایدن عثمانلیلر بر آووچ اشقیا النده بازیچه اولمشلر ، اسلامیتك تملنی اللریله ییقیورلردی .

وطن دشمندن هرضربه یدکجه ، عثمانلی سینه‌سی دشمنك مدهش سرمیلریله قانلر ایچنده دەلیندکجه ، سلطان محمد خامس خرقهٔ سعادت دائره‌سنه کیدییور ، آق صقاللی ، ماوی کوزلری ، تترەك اللریله سجدهٔ نیازه قپانیوردی . پادشاهك معصوم قلبندن چیقان مناجات صدالری خرقهٔ سعادتك آلتونلری ، یالدیزلری ، صیرمه‌لری ، یشیل ایپکلری ، نظر

قریب چینیلرله مزین دیوارلرینه عکس ایتدکجه ، الیم برعکس صداء جلوسنك ایلك کونی ، ینه عینی محلده سلطان محمد خامسك لساننذن چیقان بردعانك عکسلری بومقدس محلك قبه‌لری اوزرنده آجی بر ماتم صداسی کبی ایشیدیلیوردی :

— یاربی ! بکا خلع فلا کتنی کوسترمه . .

فقط آرتق خلعه لزوم قالمشمیدی؟ عثمانلیلغك، حتی تورکلکك عصرلردن بری پارلاق ومحتشم بر صورتده دوام ایدن سلطنت واستقلالی، دشمن سونکولریله خلع ایدلمیورمیدی؟ سلطان محمدخامس دیندار ، مشفق ، حلیم ، معارفی سور برپادشاهدی. فقط سلطان عبدالمجیدك طالعسز شهزاده‌سی یوکسك مزیتلر کوستره‌جك متانته مالك دکلدی . زهدوتقواسی، صفوت قلبیه‌سی، حتی «ملك خصلتلکی» ملتك سعادتنی تأمین ایده‌میوردی . بونك ایچون باشقه فضیلتلر ، باشقه مزیتلر لازمدی. سلطان محمدخامس ، اجدادندن بر پادشاهك، سلطان محمدرابعك یدی یاشنده کوستردیکی جلادت ومتانتی یتمش یاشنده بیله کوستره‌میوردی . عثمانلی تاریخنده بومذبذب ، ظالمانه ، قهارانه دوره نظیره اولا بیله‌جك هیچ بردور یوقدی . هیچ بر دورده پادشاه بودرجه نفوذسز دکلدی ؛ هیچ بردورده اشرا ، اولاد وطنك معصوم وجوال اولادلرینی بودرجه خائنانه برظالمه‌دارآغاجنه چکمه‌مشدی ؛ هیچ بردورده اخلاق ومحیط بودرجه تفسخ ایتمه‌مشدی . هیچ بردورده عثمانلیلر بودرجه صاحبسز قالمامشلردی . حتی سلطان مراد رابعك ظلمنه ، سلطان ابراهیمك خفتنه محکوم اولانلرك مقداری بیله بودرجه یوکسك دکلدی . هیچ برپادشاهك جلوسی ، وطنداش جسدلریله ، انسان نعشلریله تجلیل ایدلمه‌مشدی . سلطان عبدالحمیدك ظالمانه اداره‌سی ، بواعتساف دوری یاننده سیاست ومدنیت نقطهٔ نظرندن سالم بر دوردی . ۱۰ تموز حادثه‌سنی متعاقب سلطان عبدالحمید دورینی تزذیل ایدنلر ایچون آرتق استغفار ذنوب فرضدی . عبدالحمید دورنده اك زیاده نظر دقته آلنه‌جق

شی ، پادشاهك شخصیدی . فقط پادشاه ، بردی . شمدی بر
سورو تورەدی سلطان محمد خامسك تخت وسلطنتنه تفوذلریله ،
استبدادلریله اشتراك ایدییورلردی . سلطان محمد خامس بواستبدادك
فرقنده دکلدی . برزمانلر اوفاق بر (اوزی) قلعەسنك سقوطی
سلطان عبدالحمید اولك وفاتنه سببیت ویرمشدی ؛ شمدی
عثمانلی وطننك اك قیمتدار پارچەلری دشمن النه کچیور، سلطان محمد
خامس ، مملکتك فلاکتندن بی خبر، اعدام فرمانلری امضالایوردی.
خلق، سلطان محمد خامس زماننی الیم برشئامت دوری تلقی ایدییوردی،
وبو تلقیسنده حقلیدی ؛ سلطان عبدالحمیدك جلوسنده آغاجلره
فنارلر آصیلیردی؛ سلطان محمد خامسك جلوسنده صارارمش ، یالین
آیاق، باشی آچیق انسان نعشلری، ضابطلرك، عسکرلرك،منورالافکار
کنجلرك جسدلری آصیلمشدی. آلتی یوز سنەلك عثمانلی تاریخنده
استانبولی تارومار ایدن متوالی یانغینلرك اك مدهشلری سلطان محمد
خامس دورنده وقوعه کلمشدی. خلق پریشان ، پایتخت آتشلر ایچنده
سوزاندی.قلبلر دلخون، دولتك شرف وحیثیتی جهل ومظالم آلتنده
سر نکوندی .

خلقك نظرنده، اتحادجی فلاکتندن قورتولمق ایچون یکانه چاره،
عثمانلی تختنه نیك وبدی تفریقه مقتدر، وطنه وملته آجیان، عثمانلیلغك
شرف وناموسنی بیرلك حرصنه فدا ایتمەین بر پادشاهك کچمەسیدی.
سلطان محمد خامس بواوصافه مالك دکلدی. سلطان عبدالحمیدك نفینه
هیچ سس چیقارمایان، دامادینك بیله هیچ برجرمی اولمادیغی حالده
اتحاد زمامدارلری طرفندن اعدامنه رضا کوسترن پادشاه ، مملکته
خدمت ایدنله ایتمەینی فرق وتمییزدن عاجزدی . اتحادجیلرك سقوطنی
مخالفلرینه قارشی آلقیشلادیغی حالده بر کون صوکرا اتحادجیلره
تملقدن کری طورمامشدی. ملت ایچون نجات وسلامت چارەسی
یوقدی؛ پادشاهك عزمندن وادرا کندن امید ایدیلەجك هیچ برشی
قالمامشدی.یالکنز ایکنجی برامیدقاپیسی واردی؛ اوده اعیان ومبعوثاندی.

فقط بو امید، پسندن ضعیفدی. اعیان و مبعوثان، معین بر فکری، وطنك سلامتنه خادم اندیشه‌لری تمثیل ایده‌جك ماهیتده دکلدی. بونکله برابر اعیانك مبعوثاندن زیاده بعض حاللرده جلادت کوستردیکی ده کورولیوردی. اعیان اعضاسی، مملکتك علماً و فکراً یوکسك سیمالرندن ترکب ایتمه‌یوردی. ایلك تشکلنده بر درجه‌یه قدر کزیده و یاشلی سیمالردن ترکب ایدن اعیان، بالآخره سلطان عبدالحمید دورینك شورای دولتی مقامنه قائم اولمشدی. اتحاده خدمتی سبق ایدن ذوات اعیانه کچیوردی. بونکله برابر اتحادك ظلملرینه اشتراك ایدنلردن بر قسمنك اعیانه کچدکدن صوکرا استغفار ذنوب ایتدکلری، اتحادجیلرك ظلملرینه و شقاوتلرینه قارشی مخالفت کوستردکلری ده واقع اولیوردی. اتحادجیلر بوکاده بر چاره بولمشلر، ظلملرینی حقلی کوسترملك، شقاوتلرینی تماماً مدافعه ایتمك ایچون فتیه بر مبعوثی اتحادك اعیان مرخصی تعیین ایلمشلردی.

مبعوثانه کلنجه: بونلردن قسم اعظمنك حق و حقیقتی مدافعه‌یه مأمور، ملتی تمثیل ایدن بر هیئت تلقی ایدلمه‌لری زائددی. مبعوثانك اکثریتی منصوبدی، اتحادك صادق و وفاکار بنده‌لریدی؛ وظیفه‌لری تجارت، مداهنه، جمع ثروت و سفاهتدی. آناطولینك اك هجرا کوشه‌لرندن کلن بعض مبعوثلر، دها دیللرینی دوزه‌لتمکه وقت بولمادن، کلینلك قیزلری، یتیشمش اوغللری، درت بش چوجقلریله برابر استانبولك عشوه‌کار قاپاتمه‌لری پیشنده ازدواج دیله‌نیورلردی. دائرهٔ انتخابیه‌لرینك سفالتنی دوشونلر نادردی. حتی اك غریبی، دائرهٔ انتخابیه‌لرنده آچلقدن اولن خلقك سفالتنی، ثروتلرینی و تجارتلرینی تأمین ایچون وسیله اتخاذ ایدییورلر، بدبخت خلقك احتیاجنی تهوین ایچون آلدقلری واغونلرله شکرلری استانبولده صاتارق سفاهتلرینه صرف ایدییورلردی. ایچلرندن بر قسمی جاهلدی؛ منور اولانلری، اتحادك جنایتلرینی فضیلت شکلنده کوسترن بر قسم غزته‌جیلرله محررلر و متفکرلردی. بر قسمی ده اتحاده خدمتلری سبق ایله‌مش

ضابطلردی . مع مافیه ایچلرنده ارباب ناموس ده واردی؛ فقط بو صنف ساکت براقلیت تشکیل ایدییوردی . بونلرك یگانه جرملری بو آغیر ووجدانی وظیفه‌دن استعفا ایتمه‌ملری ، ظلمه قارشی ملتك حقوقنی مدافعه ایده‌مه‌ملریدی . مبعوث بولوندقلری ملتك حقوقنی علناً ، هیئت عمومیه‌ده مدافعه ایتمه‌مکده اونلرکده قصورلری واردی . مع مافیه بو اهمال یالکز تورك مبعوثلرده دکلدی؛ روم وارمنی، بتون مبعوثلر ، مؤکللرینك حقوقنی مدافعه‌ده تکاسل کوستریورلردی . اودرجه‌ده‌که ، ملتداشلرینك نه‌تهجیری ، نه‌قتلی هیچ بر غیر مسلم مبعوثك اعتراضنی موجب اولمایوردی. ملتك سلامت ونجاتی اوغورنده حیاتنی تهلکه‌یه قویمقدن ونجیبانه برجلادت کوسترمکدن همان هرکس اجتناب ایدییوردی. خلقك منورالافکار ، حقیقته واقف صنفلری، مبعوثلرك بو حرکتلرینی نفرتله تلقی ایدییورلردی .

عثمانلی سلطنتنه مستولی اولانلر، هیچ بر حقه ، هیچ برخدمته مقابل اولمدیغی حالده عثمانلی مالکنی عادتا تملك ایتمش کبیدیلر : کسیورلر ، خزینهٔ ملتی اسراف ایدییورلردی . بوتون بو فلاکتلره قارشی خلقده اوفاق برعصیان اثری، قلباً مؤثر برغلیان بیله کورولمیوردی. بر زمانلر اتحادجیلرك انتخاب آرابه‌لری پیشنده ، آللرنده بایراقلر ، اوکلرنده زورنالر ، قان تر ایچنده قوشان خلق ، شیمدی آجلقدن اولیوردی . الك بیوك قسمی ایسه اللری باغلی ، پیشلرنده آچ وسفیل برعائله، قوربانلق قویونلر کبی داوول سسلرینه قوشیور، تورەدیلرك سلطنت واحتشامنی تقویه ایچون جسدلرندن سپرلر تشکیلنه کیدییوردی. بو فلاکتده الك زیاده متضرر اولانلر بدبخت وفقیر تورك عنصریدی.

ارتکاب وارتشا علنیدی. روم، ارمنی، سلانیکلی مغازه صاحبلری، بقال چیراقلری، اوچ‌درت آیلق بر غیبوبتی متعاقب، پاره‌قوتیله تبدیل هوا آلیورلر، بیاض بروسته‌لالریله تکرار میدانه چیقیورلردی . بوسفربرلك تجارتلرینی یالکز، غریب وبیکس برعائله‌نك، پاره‌یدیره‌رك اولادینی قورشوندن قورتارامایان عاجز بر والده‌نك ، اطرافنده

اوکسوزلریله برابر آغلاشان کیمسه‌سز بر قادینك آجی چیغلقلری اخلال ایدییوردی . بعضاً بو چیغلقلرده ، زنکین مبعوثلرك ، حرب زنکینلرینك ذوق وطربلری آره‌سنده غائب اولیوردی . بیزانس بیله ، سقوطنك صوك کونلرنده بودرجه تفسخ ایتمه‌مشدی . مملکتده مرحمت ، انصاف ، مروت ، هیچ برشی یوقدی . سوقاقلرده خلق آجلقدن وکدردن اولیور ، اوچوق بکزی ، بی مجال آدملریله عائله‌سنك نفقه‌سنی تدارك ایچون کیدرکن ، جاده‌لرك ازدحاملری اوتوموبیل ضربه‌لریله یاریلیور ، کاه بر قادین اوتوموبیل آلتنده پارچه‌لانیور ، کاه برفقیرك قولی قوپیوردی . حربده اولنلریتشمیورمش کبی استانبول سوقاقلرنده‌ده فقیر خلقك پارالاندیغی کورولیوردی . بو آشکار ظلملره قارشی هرکس ، مطیع ومنقاد ، بویون اکیوردی . خلقك ظلملره قارشی عصیانی مشکلدی ؛ بونك‌ده مختلف سببلری واردی .

اولا : مملکتده عین فکر اطرافنده طوپلانان کتله‌لر موجود دکلدی . تجارت وزراعتله ثروتلرینی تأمین ایدنلرك مقداری آزدی . همان هرکس معیشتنی حکومتك یاردیمله تأمینه چالیشیوردی . حکومت قوتنی اولمادن یاشامق ، ثروت صاحبی اولمق ، حتی جانی بیله قورتارمق مشکلدی . بو سببدن بر قسم خلق حکومته مطیع اولیور ، جمعیته انتساب ایدییور ، ایسته‌میه‌رك اتحادجیلرك قوتنی آرتدیرییوردی . مع‌مافیه بوصورتله اتحاده داخل اولانلر آراسنده مملکتك یوارلاندیغی اوچورومی کورن محررلر ، متفکرلر ، تاجرلرده پك چوقدی .

ثانیاً : اتحادوترقی اردوده اکثریتی کندیسنه آلت ایتمشدی . سیاسی بر آلت اولان اردونك یوکسك وملی بر قیمتی حائز اولامیه‌جغی طبیعیدی . ضابطاندن متصرفلر ، والیلر ، سفیرلر نصب ایدلمه‌سی ، جمعیته منسوب ضابطلرك آرقداشلرندن اول ترفیع ایتملری ، اردوده طبعاً ضعیف واحتراص صاحبی اولانلرك جمعیته انتسابنه میدان ویرمشدی . طلعتك اوتوموبیلنده برقاچ آی یاورلك ایدن ژاندارمه

ضابطلرینی برمدت صوکرا والیلك موقعنده کوره‌نلر ، یا عین سعادته نائلیت‌ارزوسیله انتسابه چالیشیورلر ویاخود قلبلرنده درین برعداوت حس‌ایده‌رك ، عسکرلکدن ووظیفه‌دن نفرت‌ایدییورلردی. بوحال، اردونك قوهٔ معنویه‌سی اوزرنده مضر بر تأثیر حاصل ایدییوردی . حال‌بوکه بر اردونك سیاسته اوغراشماسی اس‌الاساسدر . اردو ، یالکز بروظیفه‌یی بیلملی‌در : وطنك مدافعه‌سی . اردو ، منفعتلرینی تألیف‌ایچون طوپلانان، سیاسی أنتریقه‌لرله رقیبلرینی‌دوبرمکه‌چالیشان فرقه‌لرك ألنده آلت اوله‌ماز . هرهانکی بر حکومتده،که مسلح‌قوت سیاسیاته، فکره ، اجتماعی‌حیاته حاکمدر؛ اوراده استبداد،اضمحلال، سقوط محققدر . عباسیلرك انقراضنه سبب ، خاصه عسکرلریدر . روما ایمپراطورلری ، ایمپراطورلق نفوذی پره‌طوریه‌نلره کچدیکی تاریخدن اعتباراً سقوطه محکوم اولمشلردر .

بو حقیقتلر اتحـاد ارکانجه نظر اعتباره آلنمـایوردی . قوتك چوغالمـاسی ، طرفدارلرك آرتمـاسی ، اونلرجه موفقیته الك برنجی واسطه تلقی ایدیلیوردی . بوصورتله ، اتحادجیلردن وخلقدن‌مرکب اولمق اوزره ایکی فرقه وجوده کلیوردی . فقط اتحادك تشکیلاتی وار ، اهالینك وبی طرفلرك هیچ بر تشکیلاتی یوقدی .

١٠ تموز حادثه‌سندن بری‌مملکتك باشندن ادارهٔ عرفیه اکسیك اولمامشدی . مشروطیت ، لفظاً موجوددی . قانون اسـاسی همان هراجراآتده‌پایمال‌ایدیلیوردی. حکومت‌عدالته وقانونه‌یاقلاشمیوردی؛ اساساً موجودیتی غیر قانونی وغیر مشروعدی . همان ایکی کشی ، طلعت وانور ، نفوذلری ، اسـتبدادلری ویالانلریله قوجه دولتی پارمقلرنده چویرییورلردی . مملکت صـاحبسزدی . خلق ، حتی خلقك الك منورلرندن بر قسمی ، ریاکارلقده جاهللره بیله تفوق ایدییورلردی . بعضـلری طلعتك دهاسـندن بحث ایدییورلر ، الك آتشین ادیبلری بیله : «ایکنجی یاووز! » دییه محترم برخاقانك نامنی تحقیر ایدییورلردی . طلعتك دهاسنی تبجیل ایده‌رك منظومه بیله

انشاد ایدنلر واردی . بوتون بو دلیللر وتظاهرلر کوستریوردی که ، طلعتك یاشادیغی محیط قاباقجی مصطفانك یاشادیغی محیطدن دها بسپایه ، دها ذلیلدی . قاباقجی‌یه ویا پاطرونانه هیچ بر کیمسه منظومه یازمامشدی . هیچ بر تورەدی ، استانبول محیطنده برقاچ آیدن فضله یاشایامامشدی . چونکه محیط دها ناموسکاردی ؛ چونکه پادشاه مملکتنه صاحبدی ؛ چونکه سلطنت غیر مشروع قوتلری تپه‌له‌مکده عنعنوی بر جلادت کوستررد ؛ خاندان ، حقوقنه تجاوزه اصلا تحمل ایده‌مزدی . شمدی خاندانی آوجلری ایچنه آلان ، خاندانه صهریتلر پیدا ایدن تورەدیلر پادشاهه بیله اهمیت ویرمیورلاردی . سلانیکدن ، بش چنار قهوه‌سندن که بر سرکرده بتون مملکته حاکمدی .

قابینه‌ده الڭ زیاده نفوذ صاحبی ، انور ، طلعت وجمال ایدی . صدر اعظم سعید حلیم پاشا ظواهری قورتارمق ایچون رأس کاره کتیرلشدی . یکرمنجی عصرك ابشیر پاشاسی هیچ بر نفوذی حائز دکلدی . بوتون صدارت ، بوتون اداره ونفوذ طلعتك ألنده ایدی . طلعتك سیاستده وادارەده مستشاری ، مبعوثلغه تعیین اولونان ، ایفای وظیفه حالنده انضباط نفرینی قتل ایدن ، اتحادجی ضابطلر طرفندن محبسدن قاچیریلارق داخلیه نظارتنه قدر ارتقا ایدن بر احتیاط ضابطیدی . بوذات ، اتحادجیلر آره‌سنده بیوك بر دیپلوماتدی .

وار قیاس ایت وسعت دریای رحمت نیدوکن

طلعتك جهلی ، اشرافنه طوپلانانلرجه‌ده معلومدی . حقنده‌کی مدحلری‌ده قطعیاً صمیمی دکلدی . فقط منفعتلرینی تأمین ایچون طلعت کبی برسرکرده‌نك رأس کارده بولونماسی ، کندیلرینه قوت تشکیل ایتمه‌سی اونلر ایچون لازمدی . بناءً علیه کندیلرنده بیله موجود اولمایان خاصه‌لری طلعتك شخصنده موجود کوسترمك ، جاهل زوربانك آرقه‌سنده مرفهاً یاشامق ، مبعوث اولمق ، تجارت ایتمك ، بیوکسك معاشله آریه‌لقلر الده ایتمك ایچون خلقی اغفالدن کری طورمامق ، منفعتلری ایجابیدی .

اویله‌لری واردی که، محبسدن قاتللری قاچیررلر، هیچ برجزایه‌دوچار
اولمادقلری کبی ، مکافاته بیله نائل اولورلردی . اتحادك بوتون
جنایتلری جزاسز قالیردی . برمحرر ویا وطنك سعادتی نامنه حقیقتی
سویله‌ین، اتحادك شقاوتلرینی تلعین ایله‌ین ناموسلی و محترم بر ذات
اولدیریله‌جکی زمان، ایچلرندن بر ضابط بو غدارانه وظیفه‌یی درعهده
ایدر ، جنایتك نره‌ده و ناصل ایفا ایدیله‌جکی تعیین اولونور ، او
منطقه‌ده پولیس‌ده ایشدن خبردارایدیلیردی. بدبخت آدم ، قلبی وطن
اندیشه‌سیله متأثر ، اوینه ویا وظیفه‌سنه کیدرکن قاتل برقورشونله
یرلره سریلیردی . ایرتسی کون غزته‌لرده اوزون اوزادی‌یه قاتلك
ایزی آرانیر، بالطبع بر شی کشف ایتمك قابل اولامازدی. حکومتك
وضابطه‌نك‌یاردیمیله یاپیلان بو جنایتلر هپ جزاسز قالیر، هیچ برجزا
کورمیه‌جکنه امین‌اولان‌ضابطده اتحاد فدائیسی‌نامیله حمایه‌اولونوردی.
بوقاتللر ایچنده پاشالغه و مبعوثلغه بیله چیقانلر واردی . بو شرائط
داخلنده محبوسلری بکله‌ین اتحادجی ژاندارمه‌لره ، انضباطی تأمینه
مأمور پولیسلره ، عدالتی ایفایه مأمور شخصیتلره ، اردویه ،
اتحادجی حکامه ، هیچ کیمسه‌یه اعتماد جائز اولامازدی . اتحاد
خارجنده یاشایان ملت افرادی ایچون حق ، عدالت ، رفاه ، سعادت
هیچ برشی ممکن دکلدی .

اهالیده اتحادسزلق ، دولت رجالنده وقوفسزلق پك آشکاردی.
اتحاد خارجنده قالان اسکی دور رجالی عزمدن وعصرك ترقیاتنی
ادراکدن محرومللردی . عبد الحمید دورینك سرای بنده‌لکیله
بومذبذب و پریشان دولتی قورتارمق ممکن دکلدی . بناءً علیه
اتحادجیلرك عزملریله برابر جهللری ، اسکی رجالك تمکینلریله برابر
عزمسزلکلری خلقك منور الافکار وبیطرف رجالی دلخون ایده‌جك
ماهیتده ایدی. قحط رجال پك بارزدی . ارمنیلر وروملر مملکتك
بوحالندن کاملاً نومیدوانتقامه حاضرایدیلر . فقط اونلری متسلی‌ایدن
یالکز برامیدواردی ، اوده ترکیه‌نك بواداره ایله هرنه‌صورتله‌اولورسه

اولسون انقسامه اوغرایه‌جغی و کندیلرینك آرتق بوسبتون قورتوله-
جقلریدی. مع مافیه بو ادارەدن تورکلرده بیزاردی، فقط اونلر ایچون
نه بر استنادگاه ، نه بر استقلال ارزوسی ، هیچ برشی یوقدی . تورك
کندی وطننده‌ده الك عاجز ، الك استنادسز بر قوتدی . سلانیکلیلر
بیله تورکی اسلامیت کسوه‌سی آلتنده اغفال ایدرلردی . تورکلردن
زیاده موسویلرله تشریك مساعی ایدن دونمه‌لر ، مغازه‌لرنده موسوی
قوللانیرلر، تورك بولوندورمازلردی. بو حقیقتی رأس کارده بولونانلرده
تماماً آکلامشلر، روملرك یونانیلك، ارمنیلرك ارمنستان، عربلرك عربلق
مسئله‌لرینه قارشی اونلرده بر تورانجیلق مسئله‌سی اورته‌یه چیقارمشلردی.

اتحادجیلرك بو غایه‌لر پیشنده قوشمالرینه الك زیاده اجرای تأثیر
ایدن سبب، کندیلرینك روم ایلیده یونانیلره و بلغارلره قارشی چته جیلك
یاپمش اولمالری ، بولغار و یونان اصوللرینی نمونه اتخاذ ایتملریدی .
بولغارلر کندیلرینه خصم عنصرلری ناصلکه کوکندن تمیزلرلرسه ،
یونانیلر ماکدونیاده‌کی اسلاملری ناصلکه قلیجدن کچیرورلرسه ،
اتحادجیلرده کندیلرینه مخالف محررلری اولدیررلر ، روملری
وارمنیلری‌ده عین فلاکته دوچار ایتمکی دوشونورلردی. بویقوتاژلر،
ملی تجارتلر بو دوشونجه‌نك مقدمه‌سی کبیدی . فقط ملی تجارت ،
تورك عنصرینك سعادتنه مدار اولمقدن زیاده فلاکتنی حاضرلامشدی.
طوپال اسماعیل حقینك ملازملکدن و بیطارلقدن مستعفی کنج
متعهدلری ملیت محبتلرینی سوقاق محبتلریله مزج ایده‌جك طاقتدن
کیمسه‌لردی . بونلرك پیشلرنده بر موسوی، بر روم ویا بر ارمنی ،
کویا ملیت نامنه تجارت ایدییورلردی. اونلری یالکز رومه کارویرن
لوازم شمدی برده تورك حصه‌دارك منفعتی ویرمکه مجبور اولیوردی.
جمعیت منتسبلرینك تجارته آتیلماسی ایسه آرتق مناقصه‌لرده ،
مزایده‌لرده اورتاقلقلر وجوده کتیرییور ، زواللی ملت حربك الك
آجی فلاکتلری ایچنده کیسه‌سنی بوشالتمق مجبوریتنده بولونیوردی.
بو ظلم هیچ بر ملتك تاریخنده کورولمه‌مشدی .

حرب عمومینك باشلانغجی توران املاری ایچون عادتا تطبیقات میدانی یرینه کچدی. معارف نظارتی بوفکرلرك کوبر آلتی اولدی. بوزمانلر منبرن صحنه‌لرده « ای یکی توران، سوکیلی اولکه، سکا یول نره‌ده؟» دیبه آغلایانلر وباییلانلر ایچون آرتق توران یولی آچیلمشدی.

آناطولی‌یی، حقیقی تورکلك مرکزینی دوشونن بیله یوقدی. توراندە پاشایانلر موسقوف صفلرنده حرب ایدییورلردی ؛ حالبوکه وطن ، آناطولیدن کلن آچ ، پریشان ، یالین آیاق، بدبخت باباییکتلرك عریان سینه‌لریله محافظه ایدیلیوردی . توراندە پاشایانلر روسلرك اك منتظم وسائطیله اعاشه اولونیورلردی ؛ آناطولیدە قالان طول قادینلر ، اختیار آنالر طوپراق قولبه‌لرده اوت یمکدن ، قانلی کوز یاشلری دوکمکدن باشقه برشی یاپمیورلردی . توراندە پاشایانلر موسقوفلرك عثمانلی اداره‌سندن یوزبیك کره منتظم وعادلانه اداره‌سی آلتندە ناموسلرینی ، جانلرینی ومالارینی محافظه ایدییورلردی ؛ آناطولیدە یاشایان عثمانلی تورکلرینك ایسه آلتلرندن کلیملری آلینیور، بازارلرده ناحق یره‌یرتیلری صاتیلیوردی. آناطولی عرفانسزلقدن، مکتبسزلکدن، قانونسزلقدن ، عدالتسزلکدن اولیوردی . هرشیدن اول بو آچ خلقی دویورمق، هرشیدن اول بوجاهل اکثریتی اوکرتمك ، بوبیچاره قومی حیاتك ، علمك ، معرفتك، مدنیتك سعادتلرندن حصه‌مند ایتمك لازمدی . تورك کنجلکنك غایه‌سی عثمانلی تورکلکی اولمق لازمدی. بوغایه تعقیب ایدلدیکی تقدیرده عثمانلی ارمنیسی، عثمانلی رومی‌ده کندی عرفانیله مشغول اولابیلیر ، عثمانلیلق نامی آلتندە بوتون عنصرلر کندی تکاملارینه چالیشیرلردی. تورکلرك برلکده یاشادقلری عنصرلره حاکم اولابیلملری آنجق اونلردن عرفاناً، مدنیتاً یوکسك اولمالریله قابل اولابیلیردی. یونانستانی ضبط ایدن روما لیلر، قلیجلریله حاکم اولدقلری ملتك عرفانه ، بالضروره مغلوب اولمشلردی . خصوصیله، بوفکرك سیاسةً حصولنه جغرافی وضعیت ، دولتك ضعف وتذبذبی‌ده مانعدی، بوفکر اولسه اولسه معنوی بر رابطه ایله قوەدن فعله کله‌بیلیردی .

عمومی تورکلك فکرینك انتشاری ایچون بر مرکزه ، بر محراقه احتیاج واردی . آلمانیا بوکا پارلاق بر مثالدی . بوتون آلمانیانك پروسیا اطرفنده طوپلانماسی ، هیچ شبهه‌سز پروسیانك یوکسك بر عرفانه ، ماهرانه بر سیاسته مالك اولماسنك نتیجه‌سیدی . کنداروس اداره - سنده بولونان تورکلر عثمانلی تورکلرندن دها زیاده وحدت فکرینی آکلامشلردی . عثمانلی تورکلری ایسه اتحادجیلرك طرفگیرانه ، فرقه حسلرینه ، فرقه احتراصلرینه تابع اداره‌لریله اسکی مدنیتلرینی ، حیثیتلرینی ، وقارلرینی بیله غائب ایدییورلردی . خصوصیله یکرمنجی عصر حقیقی بر ملیت عصریدی . بو عصرده تمثیل دستورلرینك تطبیقی امکان خارجنده ایدی . آوستریا - مجارستان بوکا الك یقین بر مثالدی . آوستریالیلرك مجارلره واسلاولره عرفانلرینی قبول ایتدیرملری امکان خارجنده ایدی . لسانی ، ادبیاتی ، تاریخی بیان بر ملت ایچون باشقه بر ملتك عرفانی قبول ایتمك ، بر نوع انتحاردی . یکرمنجی عصرده بوکا هیچ بر ملتك سرفرو ایتمه‌جکی طبیعیدی . بوتون آوروپا ملیت هیجانلریله قاینا‌شیوردی . خصوصیله بو عرفانی ، امحا ایله ، افنا ایله ادامه ایتمك ، آشکار بر جنایتدی . روماللیلر قدر جسیم خطه‌لر فتحنه موفق اولان اسکی عثمانلیلر بو شدتلی تدبیره تنزل بیله ایتمه‌مشلردی . اولا اسلامیت بوکا شدتله مانعدی . ثانیاً اداره‌لرنده بولنان اقوامك کندیلرینه قارشی عصیانی تخطر بیله ایتمزلر ، قوتلرینه ونفسلرینه اعتماد ایدرلردی . قافقاس طاغلرینك شمال اتکلرینه قدر ایلریله‌ین عثمانلی پاشالری بو جسیم خطه‌ده ساکن ارمنیلردن هیچ بر فردك برونی قاناتمامشلر ، بالعکس رعایانك مساعیسندن و فعالیتندن اردونك مظفریتی ، ولایتك اعمارینی تأمین ایچون پك چوق استفاده ایتمشلردی . تورك ، ارمنی ، روم اکابری عثمانلی نامی آلتنده کبارانه ، نجیبانه بر حیات امرار ایدر ، هر عنصر استعدادینه وقابلیتنه کوره عثمانلی اداره‌سنك مختلف شعبه‌لرنده درایت کوستریردی .

یوقاری صنف بو وضعیتده اولدیغی کبی آناطولینك مختلف نقطه -

لرنده‌ده مسلم وغیرمسلم عنصرلری ، شکلاً شویله طورسون ، لسان اعتبـاریله‌ده بربرندن فرق ایتمك غیر قابلدی . بوتون عنصرلرك ، بربرلرینه متقابل امنیتلری واردی . (وان) ك هجرا کوشـه‌لرندن استانبوله کلن ارمنیلر ، آبوازلق خدمتی ایچون کبار قوناقلرینه کیررلر ، حرملك اعتمادینی قازانیرلر ، عادتا عائله ارکاننـدن صاییلیرلردی . ارمنی صنعتکارلری عثمانلی صنعتنك اك نفیس بدیعه‌لرینی وجوده کتیررلر ، مشترك عرفانه خدمت ایدرلردی . بوحال ، عثمانلی وطننده یاشایان عنصرلر ملیت امللری پیشنده قوشونجیه قدر بوطرزده دوام ایتمشدی . فقط اوروپانك تورکیه ایشلرینه مداخله‌سی ، تورکیه‌دن منفعتلر وامتیازلر قوپارمق ایچون غیرمسلم عنصرلرك حامیسی صفتنی طاقینماسی ، بووضعیتی صوك درجه سـکته‌دار ایتدی . بوکا عثمانلی اداره‌سـنك مذبذب ، پریشان برحالده دوام ایتمه‌سی‌ده اجرای تأثیردن خالی قالمادی . اصل اك برنجی سبب‌ده بوایدی . او زمانه قدر ذی نامی آلتنده رعیه‌لکی قبول ایدن عنصرلر ، کندیلرینه خارجده برحامی کوردیلر ، تاریخلرینه و عنعنه‌لرینی اوکرندیلر . عثمانلیلرك پارلاق دورلرنده اوروپا عرفانی اونلرجه مجهولدی . بوتون عنصرلر عثمانلیلقدن یوکسـك بر عرفان بیلمیورلردی . شمدی ، اوروپانك فکری جریانلری اونلری‌ده دیریلتدی . تنظیمات واصلاحات فرمانی خریسـتیانلرك‌ده حقوقنی تأمین ایتدی . او تاریخدن اعتبـاراً تورکلرك‌ده اوروپا مدنیتنی آکلامالری ، ملیت جریانلری ایچنده کندی موجودیتلرینی تأمینه ، عرفانلرینی یوکسلتمکه چالیشمالری لازمدی . بوکا موفق اولمق ایچون‌ده علم ، حق ، عدالت ، قانون لازمدی . مع التأسف بو جهت اهمال ایدلدی . خصوصیله اتحادجیلر بوتاریخی حقیقتلره یونانیلرك و بولغـارلرك عملی اصوللرینی ترجیح ایله‌دیلر . حرب عمومینك ظهوری بوامللری برقات‌دها قولایلاشدیردی . حربك ایلك زمانلرنده ارمنیلرك مخابراتی ، کیزلی فکرلرینی بوسبتون میدانه قویدی . اکثر مکتوبلرده تورکلرك آرتق بو حربده محو اولاجقلری ، روسلره الدن کلدیکی قدر یاردم ایدلمه‌سی توصیه ایدیلیوردی .

نهایت ارمنیلرك وان قتالی ، عسکری حرکتلره انکل تشکیل ایتمه‌لری اتحادجیلرك ملی غایه‌لری ایچون مهم بر فرصت وجوده کتیردی. عادل و قوتنه کووه‌نیر بر حکومتك بویله بر وضعیت قارشیسنده یاپاجغی شی، حکومت علیهنه عصیانلری تحقق ایده‌نلری تجزیه ایتمکدی؛ فقط اتحادجیلر ارمنیلری امحا ایتمك و بو صورتله ولایات سته مسئله‌سنی ده اورتادن قالدیرمق ایسته‌دیلر. اناطولینك شرق حدودنده ارمنیلرك آرتق یوم خلاص کلدی ظن ایده‌رك علی العجله قیامی قتاللره مبدأ تشکیل ایتدی. ارمنی، تورك، بیکلرجه وطن اولادی قومیته‌لرك آیاقلری آلتنده چیکنه‌ندی. حربك بدایتنده آناطولی‌یه استانبولدن برچوق چته‌لر کوندرلمشدی. بو چته‌لر محبسدن چیقاریلان قاتللردن و خرسزلردن مرکبدی. بونلر حربیه نظارتی میداننده برهفته تعلیم کوررلر، تشکیلات مخصوصه معرفتیله قافقاس حدودینه کوندریلیرلردی. ارمنی مظالمنده اك بیوك جنایتلری بو چته‌لر ایقاع ایتدیلر. مع مافیه شرقی آناطولیده عمومی بر هرج ومرج حکمفرما ایدی. بوراده چته‌لر وخلق بربرینی امحا ایدییور، قان کوکده‌یی کوتوریوردی. ارمنیلر روسلره التحاق ایتمشلر، وان شهرینه هجوم ایدییورلردی. حتی ارمنیلرك بو حرکتلری روسلرك تقدیرینی جلب ایتمش، ساسانوف بو مسئله‌یه دائر رسمی بیاناتنده (وان) ه تعرض ایدن ارمنیلرك غیرت وشجاعتلرینی تقدیر ایله‌مشدی. فقط اك معصوم، اك بی کناه، هیچ بر جرملری اولمادیغی حالده تهجیر فلاکتلریله تباه اولان ارمنیلر، بروسه، انقره، اسکیشهر و قونیه ولایتلرنده یاشایانلردی.

*
* *

اسکیشهرده کیمسه‌نك برشیدن خبری یوقدی. حرب فلاکتی خلقی فنا حالده صارصمشدی. قافله قافله، یالین آیاق، شالوارلری و منتانلری پارچه پارچه، آرقه‌لرنده آلاجه انوابلر، عسکر قافله‌لری چکیوردی. آناطولی خلقی ایچون عسکرلك مقدس بر وظیفه ایدی. غربی آناطولینك تورکولرنده بیله عسکرلکك الیم آیریلقلری ترنم ایدیلیوردی. ترەنلر طولوسی کچن عسکرك بعضاً اوزاقدن غریبه

غریب تورکولری ایشیدیلیور ، بعضاً ترەندن کندیلرینی آتارق قاچمق ایستەین نفرلرك پارچەلاندقلری خبر آلینیوردی. آناطولینك کوزل وجاذب طبیعتی اورتاسندە الك ظریف واك باکر بدیعەلر : درەلر، آغاجلر، چیچکلر، اووالر وطاغلردی ؛ انسانلر ، بوکوزل منظرەلری سفالتلریلە، پریشانلقلریلە اخلال ایدییورلردی.

بوکوزل یوردلردە یاشایان کیمسەلر ، دنیانك الك طالعسز مخلوقلریدی : بونلر عصرلردن بری بشریتك رفاهنی کورمەمش، انسانلغنی ادراك ایدەمەمش ، جاهل برحکومت الندە بازیچە اولمش مخلوقلردی. آرتق استانبول ارکانی کیمسه بکلەمیوردی . بوغازلردن کچمه تهلکەسی قسماً برطرف اولمشدی. فقط استانبول مبعوثی الآن اسکیشهردن آیریلامیوردی . بونکله برابر وقتیدە بوش کچیرمك ایستەمیور، اردەدە صرەدە قونفەرانسلر ویرەرك فضل وعرفانندن آناطولی خلقی مستفید ایتمکەچالیشیوردی. برآقشام بنەبرقونفەرانس اعلان ایدلدی . ایرتسی صباح ، کیدنلردن ایشیدلدی : ویریلن قونفەرانس عناصر حقندە ایمش. محترم مبعوث خریستیان عنصرلری تورکلر ارەسندە ییلانلرە و عقربلرە تشبیه ایتمش . اوکیجە یارە ویرەرك قونفەرانس دیکلەمکە کلن خریستیانلر لعنتلر ایدەرك قونفەرانس صالوننده چیقمشلر. ایرتسی صباح هرکس اتحاد وترقی مبعوثنك سیاستنی تقبیح ایدییوردی. بومتعصبانه ذهنیتی آناطولی خلق بیلەقبول ایتمیوردی.هرکس سنەلردن بری برلکدەیاشادیغی قومشولرندن ممنوندی. اسکیشهردە غیر مسلم عنصرلرله تورکلر بیننده هیچ بر اختلاف یوقدی . بالعکس غیر مسلم عنصرلر شهرك عمرانندەدە خدمت ایتمشلردی. اسکیشهرك الك کوزل سوقاقلری، روملرك وارمنیلرك اوطوردقلری جادەلردی.

برصباح ، اسکیشهر استاسیونندە مأمولك خارجی بر منظره کورولدی. او تاریخه قدر ترەنلردن، سقط وعلیل، یاناقلری چوکمش، تراشلی، اولو بکزلی، آرقەلرندە ییرتیق برقاپوط، اللرندە بر پارچە

قورو اکمك، آناطولینك طالعسز چوجقلرندن باشـقه کیمسـه‌نك چیقدیغنی کورولمزدی. شمدی جبقانلر ، چوجقلردن ، قادینلردن ، اختیارلردن، کنج قیزلردن مرکب برقافله ایدی.

بو اوفاق قافله اوقدر حزین ، اوقدر الیم بر منظره ارائه ایدییوردی که ، بوموق قوللریله آناسنك آرقه‌سنه صاریلان، حزیران کونشـنك آتشـلری آلتنده، آچ وتولر ایچنده، بویونلرینی بوکه‌رك اویویان یاورولرك حالی یوره‌کلر پارچـه‌لایاجق درجـه‌ده ایدی . عجبا هپسی بوقدرمیدی ؟ـ « قونیه‌یه کیده‌جکلر! » دینیوردی ؛ فقط جیبلرنده اون پاره شمندوفر تولی یوقدی . هپسی‌ده فقیر ، بدبخت کویلولردی. استاسیونده، پارماقلغك‌اوکنده،اختیاربرقادین،قوجاغنده صاریشین ، مائی کوزلی ، بش آلتی یاشـنده برقیز ، یاننده بر ارکك چوجغی ، بویونلرینی بوکمش اوطوریورلردی . صـوردم : عسکر عائله‌سی ایمش ، بابالری عسـکره آلنمش . آنالری اولمش . بو ایکی طالعسز اوکسوزی کندی بویوتیورمش ، قیزك آدینی صوردم .

— سیرانوش !

زواللی معصوم، النده برقورو اکمك ، صوبه‌باتیرارق ییوردی . سیرانوشه ییه‌جك بولدیردم ، سودم ، اوقشادم ـ او کوندن اعتباراً ارەمزده برصمیمیت حاصل اولدی. فقط سیرانوش هیـچ کولمیوردی. نظرلرنده، قاشلرنده ، سیماسنده برملال ، برتأثر واردی. بو تهجیردن بوظلمدن ، بواعتسافکارانه حرکتدن روحی أزیلمش ، معصوم قلبی قیریلمش ، منسوب اولدیغی ملته‌قارشی قلبنده درین برکین‌باغلامش کبی، ویردیکم یمشلری کوردکجه طـاریلمش کبی ، هیـچ کولمه‌دن ، یوزیمه باقمادن آلیور، ضعیف پارماقلریله میقی میقی آغزینه کوتورییوردی .

اوکون استاسیونده، بوحزین منظره‌قارشیسنده هرکس متأثردی، وهپسی‌ده بوقدر ظن ایدیلیوردی . کیجـه کلن ترن بو ظنی کاملاً تکذیب ایتدی . خط بوینده آچی بر واویلا قوپدی ، اسـتاسیونك اووایه ناظر جبهه‌سنده، آغلامه‌لر وفریادلر ایشیدیلیوردی. قوشدم.

نه حزین منظره ایدی : فنار یوق ، ضیا یوق ، رهبر یوق ، هیچ بر شی یوقدی. قوجاغنده چوجقلری آغلایان قادینلر، پریشان صاقاللریله جبه لرینی طوپلایان ، یوکنی صیرتلرینه ووران باباسلر ، قانتر ایچنده اشیاسنی چیقارمایه اوغراشان، خسته لرینی ، قیزلرینی ، چوجقلرینی طاشیان آنالر ، فقیر ، زنکین ، آچ ، سفیل بیکلرجه عائله ، بولك واغونلرندن چیقمایه اوغراشیورلر، چوجقلرینی، آنالرینی، اشیالرینی غائب ایتمه مك ایچون کیجه نك قارانلقلری ایچنده چیرپینیورلردی . بو منظره یی کورمك قابل دکلدی - کوزلردن بلااختیار یاشلر دوکولیوردی - هیچ کیمسه یه یاردم ایتمك ممکن دکلدی ، هیچ کیمسه نك امدادینه یتیشمك قابل اولامیوردی . ذاتاً ایدلسه ده ، قبول ایدن یوقدی . بوحقسز ظلم قلبلرنده اوقدر درین بر مأیوسیت، اودرجه صارصیلماز بر عداوت حاصل ایتمشدی که ، اك عاجز ، اك بیچاره ، اك کیمسه سز بر قادینه بیله یاردیم ایتمك ایسته نیلسه ، قاشلرینی چاتیور ، کیندار نظرلرله یوزیکزه باقیور ، متین قلبی ، متأثر روحیله فلاکتسه ، آجلغه، اولومه طوغری بی پروا کیدییوردی.

ترنلر بر برینی ولی ایدییوردی. هر ترندن بیکلرجه عائله، بیکلرجه کوی خلقی چیقیوردی . اودرجه ده که ، کلنلرك اسکیشهردن سوقی ممکن دکلدی . کیتمکدن امیدلرینی کسنلر ، استاسیون باغچه سنده ، یول اوزرنده، یرله شیورلردی. برقاچ کون ایچنده اسکیشهر استاسیونك جواری اون بیکدن ، یکرمی بیکدن زیاده عائله ایله طولمشدی. ترنله سوق ایدیله مین چولوق چوجق ، قادین ارکك، آیاقلری قانلر ایچنده، اطرافلرنده برقاچ فقیر ژاندارمه ، قره دن کلمشلردی . بو منظره یك فجیعدی . بوبدبخت عائله لر نره یه کیده جکلردی ؟ کیمسه نك بیلدیکی یوقدی . شمندوفر یادم بیلتله بیله طاشیمایه راضی اولمیوردی. آرتق هیچ بر امید قالمامشدی. برچوق عائله بابالری، اولادلرینی صوغوقدن محافظه ایچون چادیرلر یاپمایه باشلامشلردی. چارشفدن، طاشیدقلرندن تخته لر وصیریقلر کتیریبیورلر، کلیملرینی، ویپرتیلرینی اوزرینه اورتیورلری.

ولرینی ، باغلرینی ، باغچه‌لرینی براقان زنکین عائله‌لر بیله کیجه‌یی طوپراقلراوزرنده کچیرییورلردی. آرتق اسکیشهرجوارنده یکرمی بیك کشیدن مرکب براردوکاه حصوله کلمشدی. چادیرلر اره‌سنده سوقاقلر آچیلمش ، بازارلر قورولمشدی . کیجه طاغلر قاراریور ، پورصاق صویننك چاغیلتیسی مدید وحزین ، تپه‌لره عکس ایدییور ، بدبخت ارمنیلرك پریشان بر حالده یاتدقلری اووالرده‌کی ایشیقلرك سونوك لمعه‌لری کورولیوردی . بعضاً بوچادیرلر آلتنده بربرینه صاریلوب یاتان معصوملرك ، قلبی تأثر وهیجانلر ایچنده ، الك طاتلی امل وسعادتی محو اولمش کورن ، صباحدن بری آغزینه برلقمه اکمك قویمادن چادیرك برکوشه‌سنده اویویان زواللی برقیزك صاریشین باشی ، ضعیف بر موم ایشیغی آلتنده پارلایوردی .

اسکیشهر ارمنیلری بومنظره‌دن دلخون اولیورلردی . فقط نه یاپابیلیرلردی ؟ الك زنکینلری برقاچ عائله‌نك نقلی ایچون اره‌لرنده‌پاره طوپلامشلر ، کندیلرینه کوره یاردیمدن کری طورمامشلردی . عجبا عین فلاکت کندیلرینك‌ده باشلرینه کله‌جکمیدی ؟ فقط اونلر براز امین کبی کورونیورلردی . آطه بازارندن و جوارندن کلن ارمنیلرله کوروشدکلری زمان ، خبر آلمشلردی : آطه بازارنده بر چوق سلاح بولنمشدی. فقط آطه‌لیلر بوسلاحلرك کندیلرینه اوجه ابراهیم یك طرفندن ویرلدیکنی ، کندیلرینك قطعیاً قباحتسز اولدقلرینی ادعا ایدییورلردی. مع‌مافیه هر نه‌صورتله اولورسه اولسون اووالرده‌سلاح چیقدیغی ایچون کندیلری تهجیر ایدلمشلر دیمکدی. اسکیشهرده ایسه ارمنی مسئله‌سیله علاقه‌دار اولانلر یوقدی . خلق تجارتیله ، زراعتیله مشغولدی . تفنك وبومبا اسکیشهر محیطنه اوغرامامشدی . بازارده ، چارشیده ، دره‌ده بر تفنك بولوندیغنی‌سویله‌نیوردی. فقط اونك‌ده اسکیشهر مرکز مأمورینك معرفتی اولدیغنه هیچ شبهه یوقدی . بوحریف اسکیشهرك الك منحوس سیماسیدی. اتحاده انتساب ایله‌یه‌رك وزاالده‌وکاخان بکلکده تمیز ایدنلردن بریدی. اسکیشهر ارمنیلری ،

تهجیر ایدلیه‌جکلرندن امین، آره‌ده‌صره‌ده استاسیون‌جوارینه گلیورلر، ملتداشلرینه یاردم ایدییورلردی .

آرتق بوتون ارمنیلر، چادیرلر ایچنده، اسکیشهره یرلشمشلردی. کندیلرینه هیچ تجاوز ایدن یوقدی ؛ اونلرك الڭ غدار دشمنلری مرکز مأموریدی. زمان اولیور، آره‌لرندن ارککلرینی طوپلاتیور، جیبلرندن پاره‌لرینی آلدیرییوردی. قادینلرك فریادوواویلاسی‌اوزرینه استاسیون ضابطلری ارککلری قورتاریبورلر ، مرکز مأمورینی تهدید ایده‌رك آلدقلری پاره‌لری صاحبلرینه اعاده ایتدیرییورلردی .

هفته‌لر کچدی . الآن ارمنیلرك نقل ایدلدیکی کورولمیوردی . برقسمی قره‌دن کوناهیه‌یه سوق ایدلمشدی ؛ فقط بونلر قصبه‌یه کیرمه‌مشلر ، (آلابوند) استاسیونده ایکنجی بر قرارکاه تأسیس ایتمشلردی. بوبیکلرجه عائله‌لرایچنده آرتق‌آجلق‌ده باش‌کوسترمشدی. ییه‌جك ، ایچه‌جك ، پاره ، برشیلر یوقدی . نهایت اشیالرینی صاتمایه قرار ویردیلر ؛ بو قرار پك فجیعدی : اسکیشهر سوقاقلرنده ، استاسیون میدانلرنده ، کلینلك وکنج قیزلرك کوز نوری دوکه‌رك ، معصوم قلبلرنده طاتلی امللر بسلیه‌رك اوردکلری دانتلالرینی، ایپکلی یاتاق چارشافلرینی، اوزه‌نه بزه‌نه یاپدقلری کلینلك اثوابلرینی قوللرینه آلمشلر ، قیرمزی چارشافلی قادینلره یوق بهاسنه صاتدقلری، سوقاق سوقاق طولاشدیردقلری کورولیوردی. نه‌فجیع حالدی! بوفلاکتدن جاهل خلق ، اسکیشهرك آلمانلری ورومللری استفاده‌ایدییورلردی. صاتاجق اشیاسی اولمایانلر ایچون دیلنمکدن باشقه چاره یوقدی . اکثریا ، پریشان قیافتلی عائله‌لرك قاپی دیبلرنده اوطوردقلری ، بویونلرینی بوکه‌رك دیلندکلری کورولیوردی . آجلق کیتدکجه چوغالیوردی ، صوغوق کیتدکجه شدتنی آرتدیرییوردی . کندیلرینه چادیر یاپامیانلر، استاسیون جوارنده‌کی اولرك دیواردیبلرینه یاتاقلرینی سرمشلر، چولقلری‌چوجقلریله‌برابر کیجه‌یی سوقاقلرده‌کچیرییورلردی. استاسیون‌جوارنده، سوقاقده‌یاتان‌عائله‌لر ایچنده‌خیرچین برقیزواردی‌م

هرصباح باشنی طاراتماز، آناسـنه متصل اذیت ایدردی. برصـباح ، زواللی قادین، آچ بی‌علاج، قیزینـلك باشنی طارامقله مشـغولدی . فلاکت، قلبنده بویوك بر مأیوسیت حاصـل ایتمشـدی . چوجغك خیرچینلغی ایسه بوسبتون مأیوسیتنی آرتدیریبوردی . قیز آغلایور ، باغیریبور، بیچاره قادینی بردرلو راحت طاراتمایه براقمایوردی. نهایت اوقدر متأثر اولدی‌که: ألینه برمقاص آلدی، قیزینـك صـاچلرینی کسمکه قرار ویردی، فقط تأثردن اللری تتره‌دی، مقاص خیرچین یاوروتك دریسنی‌ده برابر کسدی، چوجغك باشـندن چیقـان قانلر بدبخت والده‌نك کویا قلبنه دوکولدی، یاوروسنك باشنی اللری ایچنه آلدی، اوپدی، اوپدی، ارزرینه قاپانارق هیچقره هیچقره آغلامایه باشلادی ...

بوکبی منظره‌لر بر دکلدی . کویلرنده ورم دوشـکنده یاتان ، احتضار حالنده بولونان خسته‌لر، علیل ومجنون، یاری بلندن آشاغیسی طوتمیان دیلنجیلر بیله چیقاریلمشدی. همان هرکون ، اسکیشهر ارمنی مزارلغنه، اوکده پاپاس ، آرقه‌ده برقاچ فقیر عائله، یا چوجقلرندن برینی، یا آنالرینی ، ویا اختیار بابالرینی کومیورلردی . فقط بودفن ، سسز وساده اولیوردی. نه بر چان صداسی دوسـتلرینی طوپلایور ، نه بر الهی زمزمه‌سی روحلری خشوعه دعوت‌ایدییوردی. بوفلاکت قلبلری یارالایوردی. برکون، قارى قوجه، ایکی ارمنی ، قونوشارق کیدییورلردی. ایکیسی‌ده مأیوسدی. فقط ارککك مأیوسـیتی دها زیاده ایدی. قادین زوجنی تسلیه‌یه چالیشدی .

— نه‌یاپه‌لم ، الله بویوك. البته بزی کوزه‌تیر .

دیدی. ارکك بردنبره قیزدی، قادینه سرت برنظرله باقدی :

— حالا الله‌می دییورسك؟ الله نره‌ده؟ الله وارمی ؟ وارسه ، بوحال نه ؟

دییه باغیردی. دره‌یه طوغری ایلریله‌یور ، ییرتیق قولنك یکیله کوزلرینی سیلیوردی .

نهایت بر کون ، مشئوم برامر کلدی : اسکیشهرده تخلیه ایدیله‌جکدی. مرکز مأموری ایچون کون طوغمشدی . او کیجه ، اسکیشهرده ماتمی بر سکون حاصل اولدی . سوقاغه کیمسه چیقامیه‌جقدی. اورته‌لق قاراردی. برکیجه اول سکون وحضور ایچنده آیدینلانان اولرده براولو سکوتی حاصل اولدی . سوقاق باشلرنده نوبتجیلر بکله‌یور، اولرده چکیچ کورولتولری ایشیدیلیوردی. دیمك اونلرده کیده‌جکلردی؟ برزمانلر پنجره‌لرینك اوکنده، محجوب طورلری، ناموسکار سیمالری ، عفیف ادالریله دیکیشلرینی دیکن، ارکاك سیماسی کورمز کورمز باشلرینی ایچری چکن معصوم قادینلر ، کنج قیزلر، علیللر واختیارلر، بدبخت چوجقلر، دیمك اونلرده بو فلاکت واولوم سیلابنه قاریشاجقلردی ...

فی الحقیقه اوبله اولدی. ایرته‌سی کون، اسکیشهرك بیچاره عائله‌لری، اللرنده بر سپت، قوللرنده پالطولری، حیوان واغونلرینه بیندیلر. کوزلری یاشلرله طولو، قلبلری متهیج، عصرلردن بری سودکلری، اوطوردقلری، یاشادقلری اولرینی، چیچکلی باغچه‌لرینی، معزز خاطره‌لرینی براقدیلر، اسکیشهرك کوزل افقلرینه ، قهرمان عثمانك عدالتنه معکس اولان تاریخی بلده‌یه وداع ایتدیلر ، قونیه اوواسنی قوشاتان طاغلره ، (بوزانطی) نك یالچین کچیدلرینه ، الجزیره‌نك آتشین چوللرینه ، آچلغه ، سفالته ، پریشانلغه ، اولومه طوغرو کیتدیلر ...

بو معصوم خلقی قورتارمق ایچون هیچ بر وسیله یوقمیدی ؟ اسکیشهرده‌کی آلمان راهبله کوروشدم . استانبوله بر تلغراف چکمه‌سنی، هیچ اولمازسه ، آوستریا سفیری واسطه‌سیله قاتولیك ارمنیلر ایچون اولسون مساعده آلماسنی سویله‌دم . قبول ایتدی . ایرتسی کون ، استانبولدن کلن بر امرده ، قاتولیك ارمنیلرك ، عسکر عائله‌لرینك ، شمندوفر قومپانیه‌سنده مستخدم اولانلرك قالابیله‌جکلری بیان ایدیلیوردی . بو امر برچوق عائله‌لری قورتاردی . کنج وکبار قیزلر، عادی زمانلرده کندیلرینه اوشاقلق بیله ایده‌مه‌ین آدملرله ، قومپانیه‌نك

قاردفره‌نلریله ازدواج ایتمکه باشلادیلر. بوازدواج جانلرینی قورتارمق ایچوندی. ایچلرندن بر قسمی مسلمان اولمق ایسته‌یور ، حکومت قبول ایتمیوردی .

آرتق اسکیشهر ارمنیلری‌ده چیقاریلمشدی . قیمتدار خالیلری واشیالری کاملاً اولرنده ایدی. فقط حکومت بونلری‌ده محافظه‌دن عاجزدی . صاحبسز قالان اولر گویا پولیسلر طرفندن محافظه اولونیوردی . حال بوکه گیجه‌لین خالیلر وطاوارلر ، قیمتدار اشیا کاملاً چالنیوردی . عین حال ازمیدک ، آطه بازارک تخلیه‌سی اثناسنده‌ده وقوعه گلمش ، اشیالر چالندقدن صوکرا ایزی بللی ایدلمه‌مک ایچون اولره آتش‌ده ویرلمشدی . ارمنیلرک بو فلاکتندن اک زیاده ممنون اولان ، یهودیلردی . فوج فوج یهودی ازمیده ، آطه بازارینه گیدییور ، فلاکتزده ارمنیلرک اشیاسیله ثروت تأمینه چالیشیوردی . اسکیشهرده پک محدود بر مقدارده بولونان یهودیلردن بری برگون یانمه گلدی ، ارمنیلر علیهنده بولنه‌رق گویا یارانمق ایسته‌دی . نظرلرینی متجسسانه گوزلریمه دیکدی :

— بک افندی ، چوق یوزه‌ل اولدی . ییدییورلر دگلمی ؟ . اوغورلر اولسون . نه‌لر یاپمامشلردی؟ بز تورکلره نه‌لر یاپمامشلردی ؟

دییور، وطنی‌سون بر انسان اداسیله حسیاتنی دوکمکه چالیشیوردی. اسکیشهرده بوکبی مرائیلر پک چوقدی . فقط خلقك اکثریتی بو جنایتلردن دلگوندی . ارمنیلر تهجیر ایدیلیور ، دیگر طرفدن‌ده تورك عنصری قافله قافله آتشه گوتورولیوردی . آناطولینك واسع اووالرنده ، گنیش ومزروع تارلالرنده قیریق بر بویوندروق پارچه‌سندن ، بوزاغی حالنه گلمش صیصقه بر چفت اوکوزی بی مجالانه اداره‌یه چالیشان ، یالین آیاق ، سفیل ، یوزلری گونشدن یانمش چوجقلردن باشقه ذیروح گورولمیوردی . گنیش اووالرك چپلاقلغی اورتاسنده بوطالعسز چوجقلر ، عاجز بر مخلوق گبی قالیوردی . بر طرفدن ارمنیلر فلاکته سوق ایدیلیور، دیگر طرفدن خلق آچلقدن

اوڭدیریلیوردی . قافله قافله کچن ترەنلرده یوردلرینی ترك ایدن عسکرلرك مأیوس ومضطرب صدالری آجیقلی نغمەلر شکلنده عکس ایدییوردی. بعضاً ترەن، آناطولی‌یه صوك وحزین بر وداع شکلنده آجی بر چیغلق قوپاریبور، برقاچ دقیقه صوکرا :

کتزی باغلرنده برتك کلم وار
ای اللهدن قورقماز سکا بکا أولوم وار

نغمەلری ترەنك تکرلك اوغولتولرینه قاریشیوردی . اوخ ...
بو ترانەلرله کیدنلرنەبدبخت انسانلردی! اونلرك‌ده ارمنیلردن‌نەفرقلری واردی؟ ایکیسنك‌ده غایەلری برد کلیدی؟ چونکه ایکیسنك‌ده غایەلری سفالتدی ، اولومدی. ایکیسی‌ده آناطولینك ایکی اوجنده عمرلرینه سعادتلرینه، طویغولرینه نهایت ویرەجکلردی. برینك عمری چوله ، اوبرینك دکز کنارینه قدردی.

استانبولده برصبرسزلق حاصل اولمشدی . آیلردن بری سوقاق اورتالرنده یاشایان ، یاشامق ایچون دیەتن ارمنیلرك سفیلانه برحیاتی بیله‌چوق کوریبورلردی. استاسیون‌جواری تخلیه‌ایدیله‌جکدی. برقاچ آیدن بری استاسیون باغچەلرینی اشغال ایدنلر آرتق قونیەیه، بوزانطی‌یه سوق ایدیله‌جکلردی . فقط کیمسه یرندن قیملدامق ایسته‌میوردی. همان هیسی‌ده قانعدیلرکه،بوزانطیده کندیلرینی بکله‌ین مدهش برقوت واردی : اولوم. طاغلرك اطرافی ، چامالقلر، اتحاد حکومتنك استانبولدن کوندردیکی جته‌لرله طولو ایدی.خلق اوله‌مك ایچون اسکیشهرده قالمغه راضیدی. هم زواللیلرك‌نەقباحتلری واردی؟ عصیانی حاضرلایانلر، وقتیله اتحادجیلرله برلەشەنلر،حریت وائتلاف فرقەسی اتحادجیلری سقوط ایتدیرەجکی زمان اتحادجیلره ظهیر اولانلر، ولایات شرقیەده روسلرله برلکده تورك عنصرینی امحایه چالیشانلر ، اتحادجیلرك قتالنه سببیت ویرەنلر ، بیکلرجه معصوم ارمنینك قاننه کیرەنلر ، قومیته‌لر دکلیدی ؟ بوزواللیلر ، کویلرنده ، باغلرنده، باغچەلرنده سکون ورفاه ایچنده چالیشیورلر ، بولوندقلری

شهرلرك زراعتنه، تجارتنه، عمرانته خدمت ایدییورلردی . شمدی،
برقاچ تورهدینك جهلنه، قاتل قومیتهلرك قاتلی احتراصلرینه قربان
اولاجقلردی. تورك کویلولر برلکده یاشادقلری قومشولردن صوك درجه
ممنونلردی. حتی آلطه بازاری ایله اسکیشهر ارهسندهارمنیلرله مسکون
کویلرك برچوغنده، تورك اهالی حکومتهمراجعت ایتمشلر، مضبطهلر
ویرمشلر، قومشولرینی قورتارمق ایچون چالیشمشلردی ؛ فقط ظالم
برحکومتك قلبنده کندیلرینك هیچ برمرحمت، هیچ برشفقتحاصل
ایدهمیهجکلرینی دوشونهمهمشلردی. رجالرینه ومضبطهلرینه هیچ کیمسه
اهمیت ویرمهمشدی .

نهایت استانبولدن امر کلدی. اسکیشهره مهاجرین مأمورلری
کوندرلمشدی. بوتون ارمنیلر قونیهیه ، بوزانطییه ، حلب اووالرینه
کیدهجکلردی .

سیرانوشی مراق ایتدم. مینی مینی یاورویی کورمك ایستهدم.
بیکلرجه ارمنینك ایچنده،اوصاریشین، معصوم، اوکسوزیاورویی
آرادم. نهایت بولدم. بویوك آناسنه یالواردم :

— براق بوچوجقلری . بوفلاکت کچر . صوکره کل . بنی
بوراده ینه بول . دیدم .

اختیار قادین یاشلرله طولو کوزلرینی سمایه دیکدی :

— خیر ، دیدی . خیر ، افندی ، صاغ اول. بزهپ کیدهجکز،
برابر اولهجکز، هم بن اونلری ناصل طاشیاجغم ؟ یاپاجغم شی پك
ساده : یولده اولا اونلری، صوکره کندیمی درهیه آتاجغم .

قلبم سیزلادی. اسکیشهر قافله قافله ، ترهن ترهن بوشالیوردی.
بوترهنلر قاپالی یوك واغونلری بیله دکلدی، قفس شکلنده، هرطرفی
آچیق حیوان واغونلریدی. مهاجرین ادارهسندن کلن مأموره :

— باری قپالی واغونلرله کوندرك. دیدم .

هیچ طورنمه بوزمادی، لاقیدانه برسسله :

— دها ایییا. هوا آلیرلر .

جوابنی ویردی. بوزواللیلرك هوا آلمایه دكل ، آرتق یاشامایه بیله احتیاجلری قالمامشدی. بر کون، ینه بر ترەن، فقط منتظم ومحتشم بر ترەن، بوسفالت قافلەسی ارەسندن کچدی . انورپاشا ، عائلەسیلە، شوکت واحتشامیلە، ازمیره کیدییوردی. صباحلكسیسلری آرەسندە، آج خلقی تیز برسس اویقودن اویاندیردی. بر قاچ دقیقه صوکرا ، اتحادجیلرك حریت قهرمانی ، اللری جیبندە ، باشی آچیق ، ترەنك اوك طرفنه چیقمش، کوزلری یوکسك افقلردە، ییلدیرم کبی کچوب کیتدی . یرلره سریلن ، آجلقدن اولن بدبخت تبعەیه باشنی بیله چویروب باقمایه تنزل ایتمەدی .

کیجه کوندوز استاسیونده مدهش برفعالیت واردی . بر آقشام ظریف برمادام ، بر پاشا ایله برابر ترەندن چیقدی . صالونه کیردی. بوفلاکت منظرەسی قلبندەدرین برتأثر حصوله کتیرمشدی. کوروشدم: مادموازل لیمان فون ساندەرس پاشا ایمش . جمال پاشانك یانندن ، سوریەدن کلیورمش . تأثرمی اودە آکلادی ، درحال بومهاجرت قربانلرینه نقل کلام ایتدی :

— آه نەقدر یازیق ! دیدی ، بویاورولردن ، بومعصوملردن ، بوبیچاره قادینلردن بیلمم نەایستیورلر؟ کیملر جنایت یاپمشسه اونلری تجزیه ایتسینلر . کویا استانبولدەکیلر بونلردن دها آز مجرممی ؟ اصل قافالری کسیلەجکلر، اوطلعت ، او انور ، اوظالم قابینه. درەلر انسان کوکدەلری ، چوجق باشلری طاشیور. بومنظرەیورەکلر پارچەلایور. فقط برکون بونك حسابی صورولمایەجقمی ؟ آلمان ضابطلری هپ بوکسیلن باشلرك ، بوپارچەلانان جسدلرك فوطوغرافیلرینی آلدیلر !

ذاتاً بوظلمی تقدیر ایتمەمك ایچون چنەجی ذهنیتی ایله معلول اولمق لازمدی. آلمانلردن قلبلری انسانیت حسلریله مشحوناولانلرك بوجنایتلردن متنفر اولدقلرینه هیچ شبهه یوقدی . فقط رسمی آلمانیا ایستەسەایدی ، بوقتاله مانع اولوردی . سعید حلیم پاشا اتحادك کور بر آلتیدی ؛ انور وطلعت آلمانیانك سوزندن بر آدیم طیشاری

چیقامازلردی ، بو جنایتلری فوتلرینه کوره‌نه‌رك اجرا ایتمه‌لری امکان خارجنده ایدی. هیچ شبهه‌سز آلمانیانك ظفرینه کووه‌نیورلر، بومعظم فاجعه‌یی آلمانیانك قوتیله ، بو معصوملر فریادینی آلمانلرك ظفر ترانه‌لریله باصدیرمق امیدنده بولنیورلردی . آلمانیا آناطولیده قازانه‌جغی منفعتلرله سرمست ، قرون وسطاده بیله کورولمه‌ین بو جنایتلره ، صامت ولاقید ، سیرجی وضعیتنی طاقینیوردی .

ارمنیلرك اك زیاده قورقدقلری ، بوزانطی ایدی . اوراده ، چته‌لرك هجومی قلبلرینی تتره‌تیوردی . بونلر هانکی چته‌لردی؟ اتحاد حکومتنك توران سیاستی ، اسلام اتحادی نامنه قافقاسیه‌یه کوندردیکی چته‌لردی . حتی بر زمانلر ، آلمانیا ایمپراطورینه عالم اسلام نامنه مراجعت ایله‌ین ، آغالر سلطنتنده اوجاق واعظلغیله تمیز ایدن زوربالر شیخی عبداه افندی‌ده ، بوچته‌لر کیدرکن ، افغان امیرینه کوندرلمه‌مشمیدی؟ بوتدبیرلر وظلملر ، هپ برر قومه‌دیا ، هپ جاهلانه برر فاجعه‌ایدی. آلمانلر ، انورك آلمانیاده بر بوزباشی قدر عسکری حرکاتی اداره ایده‌میه‌جکنه واقفلردی . فقط تورکیایی بر مستملکه کبی آلمان نفوذی آلتنه آلمق ایچون انوری آلقیشلامق ، عادی بر توره‌دی‌یه بویوك برنفوذ ویرمك آلمان سطوتنی ادامه ایچون چوق برشیمیدی؟ فاس مسئله‌سنده :

— آلمانیا جهان سیاستنه کچ قاریشدی . مستملکه‌لر کاملاً یاپلاشیلدی . آلمانیا ایچون آفریقاده بر قالمادی . آلمانیانك مستملکه اتخاذ ایده‌جکی یرلر ، آنجق انقراضه محکوم اسلام دولتلریدر. آلمانیا بورالری اقتصادی مستملکه‌لری حالنه قویاجقدر . بو غایه‌یه واصل اولمق ایچون فس کیملك‌ده لازم کلسه کیه‌جکم .

دیین ، قایزه‌ر ویلهلم ایدی . بناءً علیه انوره تلغراف چکمك ، طلعتی عثمانلی دیپلوماتی صفتیله سلاملامق ، منفعت تأمینی ایچون ذل عد اولونامازدی . سلطان سلیم ثالث دورنده ناپولئونك سفیری جنرال سه‌باستیانی‌ده قاباقجی مصطفایی عین‌املرله آلقیشلامامشمیدی؟

بر آقشام ، اسکیشهره جمال پاشادن بر تلغرافنامه کلدی . بو تلغرافنامه‌ده چرکس احمدك ره‌ندن چیقار چیقماز توقیفی امر ایدیلیوردی . حیرت ! بونك هرحالده مهم بر سببی اولمق لازمدی . واقعا جمال پاشانك ارمنیلری حمایه ایتدیکی ، کندی منطقه‌سنه کیرن بیچاره خلقی محافظه ایلدیکی معلومدی . فقط چرکس احمدك توقیفی هرحالده مهم بر سببه مبنی اولمق لازمدی . چرکس احمد اتحاد حکومتنك کوزببکی ایدی . جاوید بکك شرفنه‌ذکی بنی قتل ایدنلر ره‌سنده بولونان بو اتحاد فدائیسی ، شمدی نه‌دن توقیف ایدیلیوردی ؟ اتحادك سقوطنه اوزرینه جنایتله محکوم ایدلدیکی حالده ۱۰ کانون ثانی باب عالی قتالنی متعاقب عفو اولنان بو وطن مجاهدی ، اتحادك سلامتی ایچون هر فدا کارلغی کوزه آلدیرمشدی . حتی جهاد ارقداشی ناظمله برابر ، صوك حرب عمومیده‌ده اتحاد اسلام نامنه قافقاس جبهه‌لرینه قدر قطع مراحل ایتمه‌مشمیدی ؟ چرکس احمد حقیقی بر مجاهددی . معارف ناظری شکری بك یاقینده اونك نامیله‌ده بر سلطانی ویا ابتدائی مکتبی توسیم ایده‌جکدی . اوجاق شاعرلری ظفر و نصرتی ایچون شعرلر انشاد ایده‌جکلر ، اوجاق عالملری بو بویوك مجاهدك روحیاتی تدقیق ایلیه‌جکلردی . شمدی بو تضاد ره‌دن ایلری کلیوردی ؟

نهایت اوده آکلاشیلدی : چرکس احمد ارمنیلره قارشی ارقداشی ناظم وخلیل ایله برابر بر چوق فجاعتلر ایقاع ایلدکدن صوکرا ، جمال پاشانك منطقه‌سنه کیتمش ، اوراده بیغینلرله ارمنیلری کوروبجه حیرت ایتمش . عسکرجه بر سلام ایقاسندن صوکرا :

— امر بویوروك . بر تشکیلات یاپالم . بونلری‌ده تمیزلیه‌لم .

دیمش . جمال پاشا راضی اولمامش . اوصره‌ده استانبول مبعوثی زهراب ، وارتاکس ودیکر رفیقلری‌ده استانبولدن سوروملشلر ، (حلب) ه کلشلر . آتشین ذکاسی ، فیاض دماغی ، حساس روحیله ملتنك سعادتی شخصی هوسلرینه فدا ایدن زهراب ، جمال پاشانك حضورینه چیقمش . کندیلرینك دیاربکر دیوان حربنه کوندریله‌جکلرینی

یانه یاقیلا ، آغلایه صیزلایه آکلاتمش . اوقدر آجی کوزیاشلری دوکمش که ، جمال پاشاده رقته کلمش . کندیلرینی محافظه ایده‌جکنی وعد ایتمش . استانبوله ، داخلیه ناظری طلعته بر تلغراف چکمش . بومسئله قاپانیجیه قدر زهرابی وارقداشلرینی اورتادن غائب ایده‌جکنی، مسئله یاتیشنجه میدانه چیقاراجغنی سویله‌مش. طلعت راضی اولمامش. دیار بکره کیتمه‌لری ایچون اصرار ایتمش . نهایت جمال پاشا ، آرزوسنك حاصل اولمادیغنی کورونجه ، طلعتدن کلن تلغرافنامه‌یی مأمورلرینه براقمش ، « بونی بن حرکت ایتدکدن صوکره کندیلرینه کوسترك ! » دیمش ، وحرکت ایتمش . زهراب ورفیقلری ، متأثر ودلخون بر آرابه ایله دیار بکره طوغری یوله چیقمشلر . نهایت یولده چرکس احمدك چته‌سنه راست کلمشلر، چرکس احمد بوزواللیلر متفکرلری بزر حمله‌ده پریشان ایتمش . جمال پاشا بونی خبر آلنجه ، فنا حالده قیزمش . چرکس احمدك توقیفنی امر ایتمش . مسئله بوندن عبارت ایمش .

چرکس احمدی کتیرن ترەن کلدیکی زمان ، هر طرف انضباط آلتنه آلنمشدی. احمد اساساً آفیون قره حصارنده توقیف ایدلمش ، اسکیشهره تحت الحفظ کلیوردی . ترەندن اوزون بویلی ، قالپاقلی ، اتحادجی مرخصلرك وواللیلرك سیاحت قیافتنده ، بالابیقلی ، ضعیف یوزلی بری چیقدی. آرقه‌سندن قدیفه پانطالونلی ، اسمر ، اورته بویلی بری دها کلیوردی. اوزونی چرکس احمد ، اورته‌کی ملازم خلیلدی . بونلر تشکیلات مخصوصه معرفتیله کوندریلن چته رئیسلریدی . خصوصیله خلیلك غزاسی دها بیوکدی. بومجاهد مبعوث سودی بکك چته‌سی اردهانه کیردیکی صره‌ده اوده (آرتوین) ه کیتمش ، بوکوزل بلده‌ده یاشایان مسعود ارمنیلری پریشان ایله‌مشدی. بوفلاکتی دها (اولو قیشله)ده بولندیغم زمان ایشتمشدم . بر آلمان غزته‌سنك مخابری منفور چته‌لر جنایتلرندن نفرت ایدییوردی :

— کورسه‌کز ، دییوردی ، نه‌ظالمانه حرکتلرده بولونديلر !

لعنت اولسون، بردها بو آدملرله یوله چیقمایه! نه اسلام، نه خریستیان، هیچ برشی طانیمایورلر. شمدی اوراده اسلام اسلامله چارپیشیور.

آلمان غزته‌سی مخابرینك بوسوزلری برر حقیقتدی. اوچ سنه صوکرا (آرتوین)ه کیتدیکم زمان، بونك نه‌درجه طوغرو اولدیغنی کوردم. زواللی ارمنی قادینلری، تورك اونیفورمه‌سی کوردکلری زمان، اوزیله بوزیله دیوار دیبلرینه صوقولیورلردی. جنتدن نمونه اولان، کللر، چیچکلر، میوه آغاجلریله روحه شوق وسرور ویرن کوزل بلده بوم بوشدی. خلیل وعونه‌سی (آرتوین) خلقنه اوقدر ظلم ایتمشلردی‌که، ارمنیلرك تشویقی اوزرینه روس حکومتی طرفندن سیبریایه سورولن اسماعیل آغا، بو بدبخت خلقك چکدکلرینه دلجون اولمش، روس اردوسنك رجعتی متعاقب ارمنیلری تجاوزدن وقایه ایله‌مشدی...

چرکس احمد، ارمنی فجایعی ایچون مهم بر وثیقه ایدی. بوقانلی حادثه‌نك صفحاتنی بالذات فاعلندن دیکله‌مك ایسته‌دم. چرکس احمده ولایات شرقیه‌ده نه‌لر یاپدیغنی صوردم. چیزمه‌لی آیاقلرینی بربرینك اوستنه آتدی، جیغاره‌سنك دومانلرینی قارشیسنه طوغرو صاوروردی:

— بك برادر، دیدی، شوحال ناموسمه طوقونیور. بن بو وطنه خدمت ایتدم. کیدك، کورك. وان وحوالیسنی کعبه طوپراغنه دوندیردم. بوکون اوراده تك برارمنی‌یه تصادف ایده‌مزسکز. وطنه بوقدر خدمت ایتدم؛ صوکرا او طلعت کبی حرکه‌لر استانبولده بوزلو بیرا ایچسینلر، بنی ده بویله تحت الحفظ کتیرتسینلر، یوق، بو حیثیتمه طوقونیور!

فقط اونك برارقداشی واردی، کندیسیله برابر ذکی بچی اولدیرمن ناظم! چرکس احمده ناظمی صوردم:

— صوص بك برادر. زواللی شهید اولدی.

دیدی. چرکس احمددن دها فضله معلومات آلمق ایسته‌یوردم:

— ییکی، بوزهراب فلان نه‌اولدیلر؟

— آ دو یعادیکنزمی؟ هپسنی کبرتدم.

جبغاره‌سنك دومانلرینی هوایه طوغرو صاووردی ، صول ألیله بیقلرینی دوزه‌لته‌رك سوزینه دوام ایتدی:

— حلبدن چیقمشلردی. یولده راست کلدك . درحال آرابه‌لرینی قوشاتدم . کیره‌جکلرینی آکلادیلر . وارتکس دیدی‌که: « بکی احمد بك. بزه بونی یاپیورسکز ، فقط عربلره نه‌یاپه‌جقسکز ؟ سزدن اونلرده ممنون دکللر » ، « اوسنك بیله‌جکك ایش دکل ، کراتا » دیدم ، برماوزر قورشونیله بینی پاطلاتدم . صوکرا زهرابی یاقالادم. آیاغمك آلتنه آلدم. قوجه برطاشله قفاسـنی ازدم ، ازدم ، کبرنجه‌یه قدر أزدم .

چرکس احمد اوصباحکی ترنله استانبوله کیتمشدی . احمدك ورودی ، ارقداشلرینی‌یك متحیرایدییوردی. بوخبرمرکز قوماندانی جواد بکله برابر قوماندانلق اوطه‌سنده‌برشیلر معاینه‌ایدن بدوینك‌ده حیرتنی موجب اولمشدی . فقط بونده هرحالده بریاکلشلق واردی : چرکس احمد (حلب)ه کیده‌جکدی. ایکی‌سنه اول عزت‌وا کرامله، بویوك برمجاهد صفتیله چته ریاستنی درعهده ایدن چرکس احمد ، مرکز قوماندانلغنه ناصل اولورده موقوفاً کتیریله بیلیردی ؟ انضباط قوماندانی بونی خبر آلدیغی زمان حقیقةً شاشیردی ، مبهوت بر حالده :

— ایچری کلسین !

دیدی. چرکس احمد ، النده سیغاره ، وقور اندامیله قوللرینی صاللایه‌رق ایچری کیردی . اوزمان اوطه‌ده صمیمی بر معانقه باشلادی.

یوزباشی آیاغه قالقمش :

— وای قارده‌شم ، احمدجکم، نره‌دن بویله ؟

دییه قوجه قاتلی قوجاقلایور، چرکس احمد یانك‌اسانیله :

— عزیزم بونده بریاکلشلق اولاجق ، فقط بواه‌یسزلك ...

دییوردی .

بر قاچ هفته صوکرا خبر آلندی : چرکس احمد شامه کوندرلمش ، « ازاله‌سی واجب اولمغله » جمال پاشا طرفندن قیدی کورولمشدی ...

* *

اسکیشهرده قاتولیکلردن وعسکر عائله‌لرندن باشقه ارمنی قالمامشدی. بر قسمی ترنلرله ، بر قسمی قافله‌لر حالنده ، قره‌دن کوندرلمشلردی. استاسیون جوارنده‌کی قرارکاهلرده پیرتیسلردن، پاچاوره‌لرن ، چادیر ایزلرندن باشقه برشی کورولمیوردی.

فقط استانبول بوش طورمیوردی. ترن ترن ارمنی متفکرلری وصنعتکارلری آناطولونك هجرا کویلرینه کوندریلیوردی. بر آقشام طولو بر ترن کلدی، استاسیوندن باقدم. بوتون طانیدیغم وبیلدیکم سیمالردی: دیران کلکیان، پوزانت کچیان، طورقومیان...

متفکر، وطنپرور، نه‌قدر ارمنی وارسه قافله قافله سورولمشدی. حتی استانبولدن بوتون ارمنیلرك چیقاریله‌جنی بیله سویله‌نیوردی . ذاتاً سورولمه‌دك، آصیلمادق کیم قالمشدی ؟ عثمانلی تبعه‌سی کویا بو تورودیلره بابالرندن میراث قالمشدی . بو مظالمه قارشی هیچ کیمسه‌سنی چیقارمیوردی . حلاجیان افندی ینه آطه‌ده، مزین کوشکنده اتحادجیلره ضیافت کشیده ایدییور ، ارمنی مبعوثلری ینه مجلس مبعوثانده طلعتلره وعونه‌سنه طالقاووقلق ایتمکده دوام ایدییورلر ، روم، ارمنی ویهودی تاجرلری احتکارده ینه تورکلره رقابت ایلیورلردی. استانبولده ، بو معظم جنایتی حقلی کوسترمك ایچون لازم کان پروپاغاندالر تماماً حاضرلانمشدی : ارمنیلر دشمنله اتفاق ایتمشلر ، استانبولده عصیان چیقاره‌جقلر ، اتحاد رؤساسنی اولدیره‌جکلر ، بوغازی آچمایه موفق اوله‌جقلردی . بو عادی تزویرلر آنجق آچلغنی بیله ادراك ایده‌مه‌ین عوام قسمنی اقناع ایده‌بیلیرلردی. کاشکه ارمنیلر اتحاد رؤساسنی دویرمکه موفق اولسه‌لردی ، اوزمان تورکیه‌یی‌ده ، تورکلری‌ده تورودیلر تحکمندن خلاص ایتمش اولورلر ، تورکلرك

ابدی متمادرلغنی قازانیرلردی . ارمنیلرك استقلال وخلاص غایه‌لری دوشـونوله‌جك اولورسـه ، بویله برحرکت اونلرك بوتون امللرینی زیروزبر ایده‌بیلیردی . چونکه اتحاد رؤسـاسنك سقوطی مملکتده ائتلاف وصلح طرفداری برفرقه‌نك رأس کاره کچمه‌سـنه سـببیت ویرر ، اوزمان، آلمان چنبرندن قورتولق قابل اولورسه ، انکلیزلرله اوزلاشیلیر ، تورکیه دها موافق بروضعیت اکتساب ایدردی. آلمان چنبرندن قورتولق قابل اولمادیغی تقدیرده ، حربه دوام ایدیلیر، فقط هیچ اولمازسه اتحاد توره‌دیلرینك ظلملرینه نهایت ویرلمش اولوردی. بناءً علیه ارمنیلره اسناد ایدیلن بوتشبثده هیچ بر منطق تصور ایتمك قابل دکلدی. حالبوکه تهجیر مسئله‌سی ، حقیقتده، ولایات شرقیه‌ده‌کی ارمنیلرك قوپاردقلری عصیان وقتالك فجیع وصوك برمقابله‌سـیدی، وبونی تشجیع ایدن‌ده، آلمانلرك مسلسل ظفرلریدی .

تهجیر مظالمنه اسـکیشهرده خلقدن اشـتراك ایدنلر یوقدی ، ارمنیـلرك الك چوق ظلم کوردکلری ، بعض مأمورلر ، ژاندارمه‌لر وپولیسلردی . بك چوق یرلرده ، موظف اردو ضـابطانی بوقانلی اجراآتنه اللرینی بولاشدیرمامشدی. اهالی متأثردی. خصوصیله غربی آناطولی ولایتـلرنده یاپیلان اجراآت ، او ولایتـلرده‌کی والیلرك قابلیتلرینه ، جنائی استعدادلرینه کوره ایدی . اسـکیشهرده اُولنلر ، طلعتك ظالمانه اجراآتنه تهجیر بلیه‌سـیله قربان اولانلردی ؛ بوراده ، اهالیدن، ژاندارمه‌دن، حتی پولیسدن هیچ برکیمسه انسان اولدیر- مه‌مشدی . الك اَلیم فاجعه‌لرك بروسـه‌ده وبالخاصـه انقره‌ده ایقـاع ایدلدیکی سویله‌نیوردی. آنقره‌دن کلنلر متأثرانه برلسانله آکلاتیورلردی: اُولر آبلوقه ایدلمش ، یوزلرجه ارمنی عائله‌سی آرابه‌لره طولدیریلارق دره‌لره دوکولمشدی . برچوق قادینلر بوفجیع جنایتلر قارشـیسنده تجنن ایتمشلردی . ارمنی زنکینلرینك اُولری صـاتین آلنمش، تقریر ویریلیر ویرلمز پاره‌لر زورله ظلم ایله استرداد اولنمشدی .

بوفجاعتلری طویوبده متأثراولمامق قابل دکلدی. بونك برکون حسابی

صورولاجغی محققدی. بو حرکت، بشریت نامنه بر جنایتدی. هیچ بر حکومت ، هیچ بر دوره ، بو درجه غدارانه بر جنایت ایقاع ایتمه‌مشدی. ارمنیلرك قاتلی بر صورتده تهجیری مملکتی مهم بر عضودن محروم ایلمکدی. حق بو الیم اجرا آتی متعاقب اسکیشهرده دکرمنلر طورمش ، خلق اکمکسز قالمق تهلکه‌سنه اوغرامشدی . چونکه مملکتده هر صنعت ، عنصرلرك قابلیتلرینه واستعدادلرینه کوره انقسام ایتمشدی .

استاسیون جوارینه ، یورصاق ساحللرینه کیتدم . حزین بر صوك بهار یاپراقلری دوکیور ، چیچکلری صولدیرییوردی . چارشی بوینده قابلیجه‌لرك طاش بنالری ، قهرمان عثمانك ، کنج اورخانك عدالتنه وشفقتنه شاهد ، ایکی تاریخی آبده کبی یوکسه‌لیوردی . نه فجیع تضاددی! بر زمانلر عثمان غازی بوراده ، ینه بو بازار یرنده ، بیله‌جکلی بر خریستیانك حقنی غصبه چالیشان کرمیانلی بر تورکی تأدیب ایتمش ، عدالته وحقه قارشی محبتنی اثبات ایله‌مشدی . شمدی عین شهرده ، أولر و یوردلر غصب ایدیلیور ، چولقلر وچوجقلر طاغ باشلرینه آتیلیوردی .

اسکیشهرك فعال ، ناموسکار ، وقور خلقی ایشلریله مشغولدی . بو ظالم حکومتك قهرینه بر زمانلر اونلرده اوغرامشلر ، ایچلرندن فداکار سیاسلر عمورلرینی سینوب زندانلرنده کچیرمشلردی . قلبلری حریت عشقیله چارپان ، اتحادك ظلمنه قارشی وجدانا عصیان ایدن اسکیشهر اولادلری بوفضیلتلریله افتخار ایده‌بیلیرلردی .

کوزلرم ، بی اختیار شمندوفر یولنه ، مور طاغلرله نهایتلنن ، آغاجلری صارارمش قیرلرده انعطاف ایتدی . بر زمانلر بوراده ، صوغوقده ، کیجه‌نك قارانلقلری ایچنده یاتان ، اوبویان ، آغلایان ، قورقونج رؤیالر کورن عائله‌لری دوشوندم . شیمدی کیم بیلیر ، نره‌لرده ، هانکی طاغده ، هانکی جته‌نك غدار پنجه‌لرنده قربان اولمشلردی ؟ زواللی سیرانوش ، کوزل معصوم ، سن نره‌لرده‌سك ؟

اوضروم ، ٦ مايس ٣٣٤

یاتغین یرندهیم . تورکلرك بو تاریخی و فداکار بلده‌سی عادتا بر خرابه حالنده . سوقاقلر وبنالر ، جامعلر ومدرسه‌لر کاملاً خراب. أولو انسان نعشلریله طولو ، یاتمش وییقلمش اولرك انقاضی آیاقله دورتولدیکی زمان ، سیم سیاه کسیلمش ، دیشلری صیریتمش انسان قافالرینه، چوجق باشلرینه ، قول وباجاق ، کوکده و آیاق پارچه‌لرینه تصادف اولونیور .

زواللی ارضروم خلقی! عصرلردن بری عثمانلی سرحدلرینی بکلر، جسور پادشاهلریمزه بوتون موجودیتلریله « قوللق » ایدرلرکن شمدی ارمنی چته‌لرینك ظلملرینه اوغرامشلر، چولقلری چوجقلری، چپلاق وپریشان عائله‌لریله اولرینك ، سونن اوجاقلرینك انقاضی آلتنده مورادمش، تفسخ ایتمش نعشلر حالنده یاتیورلر ... نه مناره‌لرنده، بر زمانلر حزین وغریب (پالان دوکن) طاغنك قارلی تپه‌لرینه عکس ایدن اذان سسلری ایشیدیلیور ، نه سوقاقلرنده ، وقور ومغرور خلقك ملیتنه صاحب غلبه‌لنی کوریلیور . ظریف بنالر، محتشم خانلر، تاریخی تربه‌لرله مزین، دورت عصرلق عثمانلی قهرمانلغنه شاهد اولان شهرك اوزرندن مدهش وظالم برقان وآتش طوفانی کچمش. قارغه‌لر بوکسك قاواقلر اوزرنده ماتملی صدالرله اوچوشیور ، یالین آیاق چوجقلر ، اختیار وعلیل انسانلر، اولاد آجیسیله بللری بوکولمش بدبخت آنالر، صاحبسز، کیمسه‌سز، یاتمش، ییقیلمش وسونمش اوجاقلرینك جوارنده کوزلرنده یاشلر تیتره‌یه‌رك، آغر وبی مجال آدیملرله طولاشیورلر...

ارضروم ، هیچ بر زمان بویله بیوك بر آجی کورمه‌مشدی .

حرب عمومینك ایلك سنه‌سی ارضروم صلح وسکون ایچنده ایدی. فقط روس اردوسـنك تجاوزی شرقی آناطولینك بوتون سـکونتی اخلال ایتدی. تورك وارمنی ، عصرلردنبری برلکده یاشایان ایکی ملت ، آرتق دوستلقلرینه نهایت ویره‌جکلردی. عثمانلی اداره‌سـنك بوزوقلغی ایکی ملت آره‌سنده کنیش بر اوچوروم آچمشدی. خلق اوزرنده ظـالمانه و غدارانه بر نفوذ اجرا ایدن حکومت تورکلری بیزار ایتـدیکی کبی ، ارمنیلرده‌ده حریت واسـتخلاص ارزولری اویاندیرمشدی. بوارزویی اك زیاده تقویه ایدن، ارمنی قومیته‌لریدی. قومیته‌لر ، ارمنیلرك سعادتنی بومبادن وقتالدن زیاده سـلحآده تأمین ایده‌بیلیرلردی؛ فقط اونلر حرصلرینك تطمینی ایچون ، خلقك قانی کندیلرینه مباح کوریـورلردی. تورك بومبایی بیلمزدی ، تورکیایه بومبایی صوقان ، حتی پادشـاهلرینك وجودینی وسرایی بومبا ایله اورتادن قالدیرمایه چالیشـان ، ارمنی قومیته‌لریدی. ییلدیز بومباسی پاطلادیغی زمان ، نه‌قدر تورك اولمشدی! مدهش بر انفلاق اورتالغی صارصمش ، هواده آتدن، باجاقدن ، قولدن مرکب بر قاصیرغه پیدا ایتمشدی. ییلدیز سرایـنك یانـنده ، جکرلری پارچه‌لانمش چوجقلر، آرسـلان کبی بابایکیتلر ، باشلری قوپمش ، قوللری اوچمش جسدلر ، بارکیر نعشلری آره‌سـنده قارمه قاریشـیق ، یرلره سرپلمشلردی. پارمقلقلرده قیمه حالنده یاپیشمش انسان‌اتلری کوریلیوردی. بواولن انسـانلر ، بو پارچه‌لانان جسدلر ، هپ زواللی تورکلردی. شمدی بو بومبالر آناطولیده پاطـلایه‌جق ، آچ وطالعسز خلق ، ظالم بر حکومتك تسیبی یوزندن ارمنی چته‌لرینك قان‌طوفانـنه بوغولاجقدی.

تورکلرك حرب عمومی‌یه کیرمه‌سی ارمنـیلر ایچون خـلاص واستقلال مبدائیدی. ارمنیلر تماماً قانع اولمشلردی‌که، حرب‌عمومی‌یه کیرمك توورکلر ایچون بویوك برفلاکتدی. بالقان حربنده آجی بر مغلوبیته اوغرایان تورکلرك جهان حربنده هیچ بر موفقیت قازانه ـ میه‌جقلری، حتی مضمحل وپریشان اولاجقلری محققدی.

ارمنی استقلالی ایچون بوندن مهم فرصت اولامازدی. ارمنیلرك معقول ومنطقی دوشوننلری ارمنی استقلالنك قانله، شدتله قازانیلماسنه قطعیاً راضی دکللردی؛ محترص وقاتل قومیته‌لر اونلرك‌ده منفورلریدی. اساساً تورکیه حربی قازاندیغی تقدیرده ارمنیلر ایچون قانلی اجراآتله هیچ برموفقیت حاصل اوله‌مازدی. غالب ایتدکلری تقدیرده ایسه، طبیعتیله تورکیه انقسامه اوغرایه‌جق، ولایات شرقیه مسئله‌سی خریستیان ارمنیلری اوته‌دن بری حمایه ایدن اوروپا طرفندن یکیدن میدانه چیقاریله‌جقدی. ایکی صورتده‌ده عصیان چیقارمق، قانلی واسطه‌لره تشبث ایتمك ارمنی ملتنی بیهوده یره مقتله سوق ایلمکدی. ارمنیلر روسلره یاردم ایتدکلری ویا عصیان چیقاردقلری تقدیرده، اتحاد قومیته‌سنك‌ده عین واسطه‌لرله، بلکه دها شدتلی بر صورتده، مقابله ایده‌جکی طبیعی ایدی.

ارمنی قومیته‌لری بو ملاحظه‌لری قطعیاً نظر اعتباره آلمادیلر. دها زیاده، سنه‌لردن بری قلبلرینی کمیرن احتراصلرك منفور تأثیرلرینه تابع اولدیلر. تورك وارمنی، برمدت بتلیس ووان حوالیسنده قان وآتش ایچنده بوغوشدیلر؛ اوصورتله‌که، بوغوشدقلری بلده‌لری، چارپیشدقلری قصبه‌لری یانغین یرلرینه چویردیلر. وان، بومصادمه‌لره آلیم برصحنه تشکیل ایتدی. روس اردوسی ایلریله‌دکجه ارمنیلرك شدت وجسارتلری‌ده آرتیوردی. بعض نقطه‌لرده ارمنیلر متجاوز، تورکلر مدافع وضعیتده قالدیلر. تهجیرلر وتقتیللر بربرینی ولی ایتمکه باشلادی. آناطولی‌یه کیرن روس اردوسنك یکانه معاونلری، ارمنیلردی. انتقام، استقلال، احتراص امللری ارمنی چته‌لرینی غلیانه کتیرمشدی. روس وارمنیدن مرکب فرقه‌لر، تورك وارمنی جسدلرینی چیکنیه‌رك ارضرومه طوغرو ایلریلیورلردی. ارضروم تخلیه ایدلدیکی زمان، روسلرك ایلك اجراآتی، ارمنی طابورلرینی شهره صوقمامق اولدی. روسلر پك‌ایی بیلیورلردی‌که، ارمنیلر ارضرومه کیردکاری تقدیرده تورکلری فجیع بر صورتده پارچه‌لایاجقلردی. روس اردوسنك

حمایه‌سی آلتنده یا ... جق بوجایلر تورکلری روسلردن کمیا تنفیر ایده‌بیلیردی . حال بوکه روسلرك غایه‌سی تورکلرك سکوتندن استفاده ایده‌رك ارزنجانه ، سیواسه ، طربزونه قدر ایلریله‌مکدی . روسلر بو مقصدلرینه نائل اولدیلر . صاری قامشدن ارضرومه قدر شمندوفرلر دوشه‌یه‌رك ، (زیغانه) نك قورقونج یوللرینی منتظم بر حاله افراغ ایده‌رك ، طاغلرك یوکسك تپه‌لرندن تلغراف تللری آشیره‌رق ، ده‌قوویللر دوشه‌یه‌رك ، کوپریلر یاپارق طربزونه قدر ایلریله‌دیلر . روسلر ایلریله‌دکجه ، ارمنیلرك تجاوزندن قورقان اهالی اولرینی بارقلرینی براقیور ، آچ وپریشان ایچریلره التجا ایدیوردی . قالانلردن بعضلری ، روملرك وارمنیلرك جاسوسلقلری یوزندن دار آغاجلرنده جان ویریوردی . بعض شهرلرده تورکلر ، روسلردن ، روملردن وارمنیلردن متوالی ظلملر کوریورلردی . طربزونده مسلمانلرك قاپیلری تکمه‌لنیور ، قادینلرینه تجاوز ایدیلیوردی . نهایت روس اداره‌سی تأسس ایتدکجه بو تجاوزلره‌ده بر درجه‌یه قدر نهایت ویرلدی . خلق مستریحدی . چونکه آچ دکلدی ؛ عائله‌لری سفیلانه سوروندیرلیوردی . مملکتده حقسزلق قالدیرلمشدی . چالیشیورلر ، پاره قازانیورلر ، حقلرینی ضایع ایتمیورلردی .

روس حیاتی پك آز زمانده ، صاری قامیشدن طربزونه قدر تمامیله تأسس ایتمشدی . چارشیلر ودکانلر نفیس روس امتعه‌سیله طولمشدی . اتحاد حکومتی بوتون غزته‌لرده روسلرك آچلقلرینی اعلان ایدر ، استانبول خلقنی آچلقدن اولدیررکن ، ارضرومك قارلی طاغلرنده ، زیغانه‌نك چاملی اوچوروملرینك کنارلرنده ، یول یاپمقله مشغول عمله‌لر تازه اکمکنی ییور ، بول شکرلی چاینی ایچییور ، درت بش مانات کوندهلك آلیوردی . تورك ایشچیلر ، آرابه‌جیلر وصنعتکارلر بو حالدن هپ ممنونلردی . وقتیله تورك مأمورلردن بخشش یرینه توقات ییرلرکن ، شیمدی روس ضابطلرندن ومادامه‌لرندن بول بول پاره آلیورلردی .

اتحاد حکومتنك ظالمانه اداره‌سندن صوکرا ، روسلرك دشمن اداره‌سی بیله عصرلردن بری سعادت، امنیت، عدالت یوزی کورمه‌ین خلق ایچون عادتا رفاه دوری یرینه کچمشدی. اونلرك جاهل دماغلری بیله روس اداره‌سنك انتظامنی تقدیر ایدییوردی. برزمانلر سفیل وعلیل عسکر قافله‌لرینك آچلقدن اولدکلری قورقونج یوللرده شیمدی ظریف مادامالر ، پارلاق اونیفورمه‌لی روس ضابطلری اوتوموبیللرله کچیورلر ایدی . شهرلرده تیاترولر ، سینه‌مالر ، شنلکلر هرشی موجوددی .

تورکلری اك زیاده دغدار ایدن برشی وارسه ، اوده جامعلرینك آخورلره تحویل ایدلمه‌سیدی . مع مافیه روسلرله انسیت پیدا ایتمکه باشلامشلر، ایچلرندن یك چوقلری روسجه بیله اوکرنمشلردی .

بو سکون اوزون مدت دوام ایتمدی . بالشه‌ویکلکك ظهوری روس استیلاسی آلتنده یاشایان تورکلرك فلاکتلرینی موجب اولدی . روسلر انبارلرینی یغما ایده‌رك، آتلرینی صاته‌رق، ضابطلرینی اولدیره‌رك قاچیورلردی .

تورکلرك ، بو فرصتدن استفاده ایده‌رك ، استیلا ایدیلان وطنلرینی قورتارمایه چالیشه‌جقلری طبیعیدی. فقط ارمنیلر اونلرك بوتشبثلرینی عقیم براقمایه چالیشدیلر. روسلر مملکتلرینه صاووشدقجه ، اداره‌یی، ضابطه‌یی ، حکومتی اللرینه آلدیلر . برزمان کلدی که ، ائتلافجیلرك صادق متفقلری، ارمنی حکومتی شکلنده، اشغال آلتنده بولنان یرلری کاملاً محافظه ایتمکه موفق اولدیلر . اوتاریخدن اعتباراً تورکلر ، کندی وطنلرنده ، ارمنی تبعه‌سی اولارق یاشایاجقلردی . اساساً سلاحلری اللرندن آلنمشدی . باشلرنده، کندیلرینه اداره‌یی درعهده ایدن ملت ، موجودیتلرینی بیله امحایه ساعی ، باریشمق بیلمز بر دشمندی . اونلر ایچون بوکوزل مملکتلرده اولوم ، سفالت هرزمان حاضردی . تورکلر نظرنده ارمنی حکومتی ، تپه‌لرینه آصیلمش بر بومبا دیمکدی. بو بومبانك قانه بویانماسی ایچون هیچ برسببه ، حتی هیچ بر جرمه‌ده لزوم یوقدی . تورك قانی ارمنی ایچون مباحدی .

ارمنی قومیته‌لری آنجق تورك جسدینه‌باصه‌رق یوکسلمه‌یی دوشونورلر ایدی . بونکله برابر بو یکی ، حریص، انتقامجی حکومتك هیچ بر تشکیلاتی یوقدی . ارمنیلرك مقصدلری روسلرك رجعتی‌اوزرینه وطنلرینی استرداد ایده‌جك اولان تورك اردولرینه مقابله ایتمکدی . بونك ایچون روسلرك براقدقلری اسلحه و مهماتی صاقلایورلر ، روسلردن یوکسك معاشلرله طوپجی و پیاده ضابطلری آلیقویورلر ایدی . زراعتدن ، تجارتدن ، صنعتدن باشقه شیلرله اشتغال ایتمه‌ین ارمنیلر ، روس اردوسنك اقسامندن ضابطلری معرفتیله استفاده‌یه چالیشیورلردی .

بالخاصه ارزنجانده، ارضرومده حکومت ارمنیلرك اللرنده ایدی . تورکلر بو قورقونج اداره آلتنده سلاحدن ، مدافعه‌دن ، حمایه‌دن ، هر شیدن محروم ، بیکس بر تبعه حکمنده ایدی . همان هرلحظه دوشوندکلری تهلکه،ارمنیلرك فجیع انتقاملریدی. ارمنیلرك دوشونجه‌لری ، تورکلرك قورقولرینی حقلی کوستره‌جك ماهیتده ایدی . فی‌الحقیقه بونلرده وان و بتلیس قتاللرینك، آناطولی تهجیرلرینك انتقامنی آلمایه فرصت کوزه‌تیورلردی . ارمنیلر استانبولك فتحنی متعاقب تورکلرك ایلك تبعه‌لری اولدقلری زمان ، فاتح سلطان محمد ارمنیلرك رفاهنی ، پطریقخانه‌لرینك تأسیسنی دوشونمشدی ؛ شمدی ارمنیلر ، ایلك تبعه‌لری اولان تورکلردن انتقام آلمایه چالیشیورلر ، منفرد جنایتلرله حرصلرینی تسکین ایدییورلردی . بعضاً سوقاقلردن طوپلادقلری مظلوم تورکلری عمله قوللرینه کوتوریورلر، طاقم طاقم بوغازلایه‌رق خندقلره آتیورلردی. ارضروم، ارزنجان، طربزون وجوارنده‌مدهش بر ارمنی ظلمی حکم سوربیوردی . ارمنیلرك مقصدی ، اداره‌لرنده قالان تورکلری تجریم ایده‌رك، اصول دائره‌سنده، تدریجی برصورتده امحا ایتمکدی . الك زیاده اولدیردکلری ارککلردی ، قادینلره اوقدر تجاوز ایدن یوقدی .

استیلا ایدیلن شهرلرده تورکلرك بر قسمی مهاجرت ایتمش ،

قالانلرده روسلرك تخلیه‌سی اثناسنده پارچه‌لانمشدی . اوزمانه قدر تورکلری حمایه ایدن روس اداره‌سیدی . روس اوردوسی چکیلمه‌یه باشلادیغی، بالشه‌ویکلر وطنلرینه قوشدقلری زمان، ارمنیلرك تورکلری امحایه چالیشه‌جقلرینی اونلرده بیلیورلردی ، حتی ارزنجانك تخلیه‌سی اثناسنده بو فلاکت ظن ایتدکلری کبی وقوعه کلمشدی . روس ضابطلری اوقدر اوغراشمشلر، ارمنیلرك تجاوزلرینه مانع اولامامشلر ایدی : بر روس ضابطی آمرینه یوللادیغی راپورده تخلیه حرکتنی خبر ویررکن شو سطرلری یازییوردی: « قتل عامه مانع اولمق ایچون نه‌قدر اوغراشدمسه موفق اولامادم. ارمنیلر سکز یوز کشی تلف ایتدی. شهر تخلیه اولوندی. الله بیوك ».

فقط اصل قتل عام ، دها صوکرا ، عثمانلی اوردوسنك ارزنجان اوکلرنده ، طربزون جوارنده ، ارضروم اوواسنده کوروندیکی زمان باشلایاجقدی. فی‌الحقیقه بوقتال جداً مدهش اولدی: عثمانلی اوردوسنك بطئ حرکتلری تورکلرك فلاکتلرینه سببیت ویردی . ارمنیلر شهر خارجنده عثمانلی اوردوسنه چته‌حالنده قارشی قویویورلر، داخلده خلقی قیشله‌لره طولدیرارق ، اولره قاپانارق اولدیرییورلردی . بعضاً قافالرینی اودونلر اوزرنده کسیورلر، نعشلرینی قویولره طولدیرییورلر ایدی . عثمانلی اوردوسنك ایلریله‌مه‌سی ارمنیلرك امیدسزلکلرینی ، ظلملرینك شدتنی برقاندها آرتدیرییوردی. بوامید بوسبتون قیریلدیغی زمان، ارمنی چته‌لری ، عقور بر جاناوار حالنه کلمشلردی . اولری ییقیورلر، بنالری یاقیورلر، تپه‌لری پارچالایورلر، تورکلری قورشونله، سونکو ایله آل قانلر ایچنده یرلره سرییورلردی . ارضروم، بوقانلی وحشتك اك فجیع صحنه‌سیدی. حکومت قوناغی ،حتی اخشاب بنالرك یك چوغی یاقیلمشدی . ارضروم اوواسنك، (پالاندوکن) تپه‌لرینك، اکرلی طاغلك سماره یوکسه‌لن بیاضلقلری اورتاسنده، ارضروم ، فریاد وفغانی سیاه دومانلر شکلنده، آله‌ولر ایچنده، آفاقه یوکسه‌لرك یانیور، جامعلر ومدرسه‌لر، اسکی عثمانلی قلعه‌لری، بو سیاه یانغین دومانلری

ایچنده زمان زمان بیاض بنالریله میدانه چیقیوره‌ی. ارضروم جهنمی
بر فجاعت ایچنده ایدی. بوغقور آلەولر آلتنده، قادرلر اوزرنده،
قارنلری یارلمش، جکرلری قوپارلمش معصوملر، قانلر ایچنده یاتیورلردی.
ارمنی قومیته‌لری الك اینجه صنعتلرینی بو ترتیباتده کوسترمشلر، بو فجیع
صحنه‌لری اردونك کچه‌جکی یوللر کنارنده حاضرلامشلردی. ارمنیلرك
ارضرومی تخلیه‌لری اوقدر فجیع اولمشدی‌که، یوزلرجه ارککی اولره
طولدیرمشلر، اوزرلرینه بنزین دوکەرك دیری دیری یاقمشلردی. آلولر
ایچنده، یانارلرنده‌کی اولردن آلدقلری بالطه ایله دیوارلره اوفاق بردلیك
آچارق قاچمایه موفق اولانلری، عثمانلی اردوسی یتیشنجه‌یه قدر آچ وسفیل،
یانغین خرابه‌لری اورتاسنده یاشامشلردی. استانبولده کیمسه‌نك
برشیدن خبری یوقدی. انور پاشانك مدهش سانسوری، کویا ویریلن
طوپراقلر استرداد ایدیله‌جکمش کبی، خلقدن بوتون فلاکتلری
صاقلامایه عزم ایتمشدی. بعضاً دشمن طیاره‌لری آطنه‌یی بومبالرله
خراب ایدییور، بد بخت اهالی آنی بر اولومله پنچه‌له‌شیوردی.
حکومت ایسه رسمی تبلیغنده، یابردوه‌نك اولدیکنی و یاخود بومبانك
ائتلاف تبعه‌سندن برینه تصادف ایتدیکنی حکایه ایدییوردی. انکلیز
اردوسی حلبه یاقلاشدیغی حالده ملتی اغفال ایدن قرارکاه الآن سینا
جبهه‌سندن بحث ایدییوردی. الك غریبی، استانبولده، خلقك
کوزی اوکنده‌کچن فجاعتلرك بیله یاکلش بر صورتده اعلانیدی.
آرتق پك واضح کوریلیوردی‌که، حکومت و قرارکاه کندی
غفلتنی بیله ادراك ایده‌میه‌جك درجه‌ده شریر ویالانجیدی. اساساً
طوغریسنی اعلان ایتسه‌لر، کندیلرینی مسئول ایده‌جك، علیهلرینه
غلیان ایدیه‌جك هانکی قوت واردی؟ انور پاشا صاری قامشده یوز
اللی بیك تورکی جهالتنه قوربان ایتدیکی زمان، کیم سسنی چیقارمشدی؟
تورکیه‌ده هانکی جنایتك، هانکی فجاعتك مسئولی آرانمشدی؟
اتحادجی ذهنیتی، اوجاق غیرتی، ذاتاً بوتون جنایتلری عفو ایتمیورمیدی؟
اونلرك نظرنده جنایت، عزم ومتانتی کوستره‌جك الك پارلاق فضیلت

دکلیدی ؟ نظارت موقعنی اشغال ایدنلر آره‌سنده بیله قاتللر واردی.
ذاتاً خلق بواداره آلتنده پاشامایه آلیشمشدی . سلانیکدن استانبوله
حریت کتیرن قهرمانلر هپ سلاحلی، قاباداپی کنجلردی. چیقاردقلری
غزته‌لرك بیله آدلری (سلاح) ، (طوپ) و (خنجر) دی . حق
غزته‌لرینك باشـلرینه (خنجر) دییه یازدیرییورلر ، کنارینه‌ده شو
تهدیدی علاوه ایدییورلردی : (مستحق اولانلره) . اونلرك فکرنجه
بومستحق اولانلر ، علمله ، عرفانله تنور ایدن ، اوروپا سیاستنی
تقدیر ایده‌رك وطنك اوغرادیغی تهلکه‌لری بی‌پروا سویله‌ین ، عثمانلی
وطننك بالدیری چیپلاقلر النده رذیل اولماسنی تجویز ایتمه‌ینلردی .
حال بوکه طوپلر بینلرنده پاطلایاجق ، خنجرلر سینه‌لرینه صاپلاناجق
شریرلر ، کندیلریدی . خلقك ناموسکار صنفی بویله‌وکلا اداره‌سنده
پاشامانی عثمانلیلق نامنه ذل عد ایدییوردی. آرتق حریت ، عدالت ،
وطن ، اتحاد ، ترقی ، مشروطیت کلمه‌لرندن نفرت ایدیلیوردی .
١٠ تموزك غلیانلی و هیجانلی کونلرینی خاطرلاتان شرقیلر بیله قلبده
درین بر الم اویاندیردی . بعضاً عثمانلی روحنه آغیر و وقور الهی
نغمه‌لری شکلنده عکس ایدن راست ترانه‌لرندن صوکرا :

اردومز ایتدی یمین

شرقیسی کویا ملی حسیاته ، ملی حیاته ترجمان اولیورمش کبی
ریاکار برشوق وسرور ایله سویلندیکی زمان ، انسانك کوزلری اوکنه
اتحادجی تورکلردن ، آرناوودلردن ، چنکانه‌لردن ، بولغارلردن ،
روملردن مرکب برحرکت اردوسی کلیور ، طوپ سسلری ،
میترالیوز کورولتولری ، ٣١ مارتده هیچ بر دخلی، هیچ برجرمی
اولمادیغی حالده خلع ایدیلن ، سرایی رسنه قهرمانلری طرفندن یغما
وتاراج اولونان سلطان عبدالحمیدك الیم وضعیتی ، دها صوکرا بایزید
میدانده ، آیاصوفیه اوکنده ، نیسان کونشنك سحری یالدیزلریله
پارلایان کستانه آغاجلرینك مبارك یشیللکلری آره‌سنده ، یکی
سپاهلر اوزرنده ، بیاض البسه‌لری ، چیپلاق آیاقلری ، کوکسلرنده

یافته‌لر، قاص قاتی کسیلمش ، صارارمش ضابط نعشلرینك ماتم‌انکیز
وقورقونج برشکلده صالالاندقلری تخطر ایدیلیوردی. اوح .. نه فجیع
نه‌قانلی ، نه خشیتلی کونلردی ! اردومز کاشکه یمین ایتمسه ایدی ،
کاشکه وطن اومنحوس یمین یوزندن آلتی یوزسنه‌لك شرف وناموسنی
غائب ایتمسه ایدی ، کاشکه دولت اوچ بچق توره‌دینك ظلم وشقاوتی
سائقه‌سیله معزز اولکه‌لرینی ، مقدس طوپراقلرینی الدن چیقارمسه
ایدی ! حال‌بوکه اردویی پریشان برحاله قویان اتحادجیلردی . اون
سنه‌در عثمانلی اردوسنك چکدیکی فلاکتلری ، کوردیکی فجاعتلری
دنیانك هیچ براردوسی کورمه‌مشدی. یمنده، کرکده، آرناوودلقده،
بالقانلرده قان وآتش ایچنده سنه‌لرجه چارپیشان، عثمانلی اردوسیدی.
اتحادجیلر عثمانلی سلطنتنی غصب ایده‌لی اردوهیچ برسنه راحت یوزی
کورمه‌مشدی . طلعتك امانه دیپلوماسیسی آرناوودلقده اصلاحات
یاپمق ایسته‌یور ، اردو قوشدیریلیوردی . انورك حریص دوشونجه‌لری
اردویی کنجلشدیرمك ارزو ایدییور ، ینه اردو ارکانی پریشان
ایدیلیوردی . کنج پاشالردن بعضیلری تجربه‌سزلکلری وبجریکسز-
لکلریله دشمنك الك فائق قوتلرینه صالدیرییورلر ، ضررینی ینه اردو
کورییوردی . بوتون بوفجاعتلر یاپیلمقله برابر مسئول اولان، تجزیه
ایدیلن ، هیچ بر پاشاده یوقدی . شهرلر تسلیم ایدنلر ، مغلوبیت
یورغونلقلرینی مستشارلق صندالیه‌سنده چیقارییورلر ، اردونك
سلامتنی دوشونه‌رك یاپیلاجق حرکاتك تهلکه‌سنی آکلاتانلر تقاعده
سوق اولونیورلردی . بوتون بویولسزلقلرك مسببی ، انور پاشانك
اهمالیدی .

انورك بودرجه ضلالته دوچاراولمسی شایان حیرتدی . ۱۰ تموز
حادثه‌سنك ناموسکار قهرمانی کندیسندن قطعیاً مأمول ایدلمیه‌جك
برکریوه‌یه دوشمشدی . آرتق بوضلالتدن چیقمق اونك ایچون
محالدی . یاپدیغی ایشلری ، دوشوندیکی امللری ، هیچ شبهه‌سز ،
وطنی فلاکته سوق ایتمك ایچون یاپییوردی ؛ فقط دوشونجه‌سنك

علمی اساسلره مستند اولمامسی ، املارینك واهی واشتهار حرصنه مبتنی اولماسی اونی هرلحظه خطا وفجاعت اوچوروملرینه آتیوردی. انور عثمانلی خاندانینه انتساب ایتدکدن صوکرا بوسبتون تبدیل فکر ایتمشدی . کندینی خاندانی قورتاراجق ، شرفنی اعلا ایده‌جك بر موقعده صانیوردی . تاریخی عنعنه‌لری احیا ایتمك یگانه اندیشه‌سیدی. اطرافنده‌کی اختیار ، عنعنه پرست ، هراداره‌ده موقعلرینی محافظه‌یه چالیشان کیمسه‌لرك‌ده بوکا تأثیری اولیوردی . گاه خزینهٔ همایوندن یاوز سلطان سلیمك خنجرینی چیقارتیور ، ضابطانك عین مودلده خنجرلرله مجهز اولمالرینی امر ایدییوردی . برسنه قلیچ طاشیان ضابطان ، ایرتسی سنه میچ ، اوبرسنه قیصه برقاما ، اوبرسنه خنجر طاشیورلردی . بو تبدل ، اردوده تجهیزاتك یکنسقلغنی بوزییوردی. انور یالکز وظیفه‌سیله‌ده مشغول اولمازدی ، لسان وسیاست‌ده باشلیجه مشغله‌لریدی . حربیه نظارتنده تطبیق ایتدیردیکی منفصل القبا ، برقاچ سنه‌لر بیچاره مأمورلری کفنلره سوقارق وظیفه ایفاسنه مجبور ایله‌مشدی . بونکله برابر حربیه نظارتنده جدی بر انتظام‌ده واردی. انورك نظارتندن اول شعبه‌لری طولدیران پاشالر ومیرالایلر قالدیرلمشدی. آلمان موفقیتی انورك حرصنی آرتدیرییور ، فقط اخلاقنی بوزییوردی . انور ، خاندان دامادلری ایچنده مهم بر رکندی. عائله‌سی آرتق خاندانه انتساب ایتمش دیمکدی . بر زمانلر پاشالغك ورتبه‌نك علیهنده بولونان حریت قهرمانی ، باباسی‌ده ، عموجه‌سی‌ده پاشالغه نائل ایدییور ، سرنجه بك یوقوشنك اوزرنده ، ابوالهدانك قوناقلرینه ، بلند وشدادی نظیره‌لر وجوده کتیرییوردی. باباسی بیله قارتنده رتبه ومأموریت یرینه ، غریب برنام طاشیوردی: انور پاشا باباسی !

برزمانلر مکتب حربیه‌ده محجوب برادا ایله طولاشان ، مناستر شیوه‌سنی الآن ترك ایده‌مه‌ین انور بك ، شمدی سلطان محمد خامسك سلطنتنه شریك اولمشدی . مع مافیه انور ، سرایجه صمیمی بر سیما

دکلـدی . انور کندینه اویله بر بابه ویریبوردی که ، عثمانلی خاندانی
کویا عظمت وشوکتنی ادامه ایچون بو کنج پاشـایه محتاج ایمش‌ده ؛
شـمدی اونك مظفریتی ، اونك غیرتی سـایه‌سنده عثمانلی ممالکنی
تهلکه‌دن قورتاریبور ، عثمانلی تختنی دشـمن تجاوزلرندن وقایه‌یه
چالیشیبوردی . انور نفوذندن استفاده ایدیبور ، چفتلکلر آلیور ،
عرصه‌لر غصب ایدیبور، ثروت صاحبی اولمایه چالیشیوردی. مع‌مافیه
یاپدیغی حرکتلرك عاقبتنی‌ده دوشونمیوردکلدی. بر کون، بو ییکدیرلن
ثروتلرك الندن آلیناجغنه، بو غصب ایدیلن عرصه‌لرك استرداد اولوناجغنه
اوده قانعدی؛ بونك ایچون بوتون املاکنی زوجه‌سنك ، ناجیه سلطانك
اوزرینه یاپدیریبوردی . دامادلر ایچنده انور درجه‌سنده نفوذ صاحبی
اولان یوقدی . سرایی وکلانك ، بندکانك ، اسکی قاتل آرقداشلرینك
مجمعیدی. استانبول خلقی آجلقدن اولورکن، اوراده سازلر واکلنجه‌لرله
اتحاد ارکاننه و آلمانلره ضـیافتلر چکیلیردی . سرایك یالکز یمك
مصرفی آیده بیکلرجه لیرایی تجاوز ایدردی. انورك آلمانلره صوك درجه
اعتمادی واردی. بواعتماد، اونی، هیچ لزومی اولمادن تورکیه‌یی فلاکته
سوروکله‌مکه سوق ایتمشدی . بواجتهادی بلکه طوغرو اولابیلیردی؛
فقط بدبخت وآچ ملتی قان وآتش طوفاننه صـوقدقدن صوکرا ؛
کریده قالان اولادلرینی وعائله‌لرینی آچلقدن اولدیرتمه‌سی ، اردوده
ومعیتده یاپیلان سوء استعماللره کوز یومماسی، خرسزلری ومحتکرلری
حمایه ایتمسی ، اردونك توانا وکنج قهرمانلرینی جهالتی وتجربه‌سزلکی
یوزندن مقتله آتماسی عفو اولونماز بر جنایتدی . انور، عین جنایتی
بالقان حربی اثناسنده کلیبولی شـبه جزیره‌سنده‌ده ارتکاب ایتمش ؛
بیکلرجه وطن اولادینی شـارکویده بولغار سـونکولری آلتنده
پارچه‌لاتمشدی . خلق دها بونی بیله خبر آلمامشدی . ملت، دها بو
جنایتك بیله حسابنی کورمه‌مشدی . فقط او، اولدیردیکی بیکلرجه
انسانلرك قانندن ، اولادلری سونکو آلتنده جان ویرن فقیر وبیکس
عائله‌لرك، بویونلری بوکولمش، صاحبی بیتمه‌دك یتیملرك فریادندن ذره

قدر وجدان عذابی طویمایوردی. تورکیه‌نك، تورك عرقنك الك بیوك قاتلی اعیانده چیزمه‌لرینی شیقیردانه‌رق، جنایتلرینی ظفر شکلنده آکلاتیور، قلبی عدالت وانسانیت حسیله چارپارق قارشیسنه چیقان، یایدیغی جنایتلرك حسابنی وقورصداسیله صوران تك براعتراضه قارشی بیله تهدیدکار ومغرور نظرلر فیرلاتیوردی .

انورك اداره‌سنی احتکارله ، خرسزلقله تلویث ایدن الك بیوك محتکر ، طوپال اسماعیل حقی پاشا ایدی . محمود شوکت پاشانك بو مشئوم یادکاری استانبول خلقنی آجلقدن اولدیرن الك بویوك محتکردی. لوازم دائره‌سی طوپال اسماعیل حقینك زماننده رسمی بر احتکار مرکزیدی . اوطه‌سنك اوکی همان هر کون حربیه‌دن مطرود کلخان بکلری، ضابطلکدن مستعفی اتحاد فدائیلری ، مبعوثلر ، یهودیلر ، روملرله طولو ایدی . الك اوجوز فیئاتله آلنان امتعه، اشیا وارزاق، بوراده الك محتکرانه فیئاتلرله مناقصه‌یه قونور ، استانبول خلقنی آجلقدن اولدیرن ظالمانه معامله‌لر بوراده قرارلاشدیریلیردی. بولغور پالاسلرك ، بر چوق پازارلرك سرمایه‌سی هپ بو منبعدندی . طوپال اسماعیل حقی الك فقیر تاجرلری بیله ثروت ویسار صاحبی ایده‌جك بر قدرته مالکدی. کندیسیله مناقصه‌یه کیریشن، حتی دوستلق ایدن تاجرلر برطرف، اداره‌سنده‌کی ضابطلر بیله اردونك الك بختیار قوللریدی : اوستلری تمیز ، اکمکلری خاص، ارزاقلری بول، پاره‌لری مبذولدی. لوازمده ضابط نامزدلری واردی که ، اشقیا تعقیبنده ، آناطولینك یالچین طاغلرنده سنه‌لرجه صاچنی صاقالنی آغارتان بیکباشیلر ، حتی میرآلایلر ، اونلر درجه‌سنده ارزاق آلامازلردی . قائمقاملر واردی که، ایسته‌دکلرینه تنکه‌لرله یاغ، اوقه‌لرله پرنج احسان بیوررلر، عاجز ومحتاج ضابطلری قاپیلرینه دیکدکلری نفرلره آلچاقجه‌سنه قوغدیررلردی. اردونك اعاشه‌سنده بیله مدهش بر مساواتسزلق واردی. خرسزلق علنیدی . برزمانلر اون پاره‌سز وپریشان قیافته کزن بعض اخذعسکر شعبه رئیسلری و خط قومیسرلری واردی که ، شیمدی شهزاده‌کانك

کزدکلری آرابه‌لرله کزییورلر ، بیکلرجه لیرالق کوشکلر صاتین آلیورلردی . یهودیلرك ، روملرك ، ارمنیلرك بر چوقلری بونلر طرفندن عادتا خراجه باغلانمشدی . استانبول سوقاقلری استان داخلنده کنج بکلرله ، یهودی ، روم وارمنی کنجلریله طولو ایدی. فقیر اولادلری عمله قوللرنده ، صوغوق جبهه‌لرده فداکارانه دشمن قورشونلرینه کوکس کررلرکن ، اونلر پاره قوتیله جانلرینی قورتاریرلردی . انور بوتون بوسوء استعماللره کوز یومیوردی .

احتکارك عسکری قسمی بو صورتله دوام ایتدیکی کبی ، قنطاریه شرکتی‌ده اتحادجیلره یکی بر تجارت منبعی تشکیل ایله‌مشدی . ملتی صویمق ، خلقی آچ براقمق ایچون هر درلو تشکیلات یاپیلمشدی . خصوصیله ملی تجارت ، عادتا ملی بر جنایتدی . بو جنایته اشتراك ایچون ناظرلر ، دفتردارلر ، والیلر ومتصرفلر مأموریتلرندن استعفا ایدییورلر ، آل برلکیله بد بخت خلقی اولدیرمکه چالیشیورلردی . فقط بوجنایتده الزیاده اشتراکی اولانلر ، تجارتله مشغول مبعوثلردی. اتحادك تاجر ومحتکر مبعوثلری ملتك الك تحقر صنفنی تشکیل ایدییورلردی . اتحادك جنایتلرینی تصدیق ایچون بوذاتلرك آغزلرینه طوپال اسماعیل حقی چواللرله شکر آتیور ، طلعت دسته دسته امتیاز براتلری طیقیوردی .

حزب عمومی مبعوثلری ، ایچلرنده بش اون ذات مستثنی اولمق اوزره ، متباقیسی احتکاری شریعته ترجیح ایدن خواجه‌لردن ، زوربالردن ومحتکرلردن مرکب برمجلسدی . حتی مجلس‌ده دکل ، عادتا براصناف لونجه‌سیدی . برزمانلر خلقك حرمتله تلقی ایتدیکی مبعوثلرك ، شمدی عبدالحمیدك خفیه‌لری درجه‌سنده خلق نظرنده قیمتلری قالمامشدی . خلقك الك جاهل طبقه‌سی بیله اونلره حسیاتنه ترجمان اوله‌جق اسملر بولمشدی . کیمی مجلس منسوبان ، کیمی مجلس منحوسان دییوردی . فقط اونلر بوتحقیرلره ، بونفرتلره کلیاً لاقید ، تجارتلریله ، اکلنجه‌لریله ، سفاهتلریله مشغول اولیورلردی . ایچلرنده

اویله‌لری واردی‌که، متره‌سلرینك یاتاقلرینی بش لیرالق بانقنوطلرله دوشه‌یورلر، قارانلقده سیغاره‌لرینی آرامق ایچون بانقنوط یاقیورلردی. صو امتیازلری پیشنده قوشان بو پاشالر، توتون بالیه‌لری اورته‌سنده وذیل اولان بو حیثیتسز آدملرده شرف ووقار آرامق بیهوده ایدی.

مؤکللری بولوندقلری ملت ، هرکون آجلقدن اولیوردی. فقط اونلرجه بوده کافی دکلدی. جبهه‌ده دشمن قورشونلریله تلف اولان ضابطلرك بدبخت عائله‌لرینی‌ده اولدیرمك لازمدی. حتی محتکر مبعوثلرك ظلمی یاننده، دشمنك حرکاتی دها انسانیدی. سپر محاربه‌لری ، میدان محاربه‌لری کبی ، جسیم انسان کتله‌لرینك تعرضنه ، بویوك مقدارده تلفاته سببیت ویرمزدی ؛ بعضاً هجوملر کونلرجه وحتی هفته‌لرجه فاصله‌لرله اجرا ایدیلیردی. حال بوکه تاجر مبعوثلرك خلقه، فدا کار ضابطلرك بیکس عائله‌لرینه، ممه‌ده‌کی چوجقلرینه، اختیارلره وعلیلره ، ورم دوشکنده یاتان خسته‌لره قارشی تعرضلری دائمیدی. خلق، اکمك یرینه صمانله ، مصر اونیله قاریشیق چاموردن بدتر برمخلوط ییوردی. بعضاً بو اکمکی صاتانلر ، اللرینه کچن درت بش غروشله کومور آلمایه چالیشیورلر، آچ وضعیف ، برایکی کونلك حرارتك تأثیریله حیاتلرینی قورتارمایه چابالایورلردی. لکه‌لی حما ایله قوله‌راده تاجر مبعوثلر ومحتکرلرله تشریك مساعی ایلمشدی. زواللی خلق ، طیشاریدن دشمن قورشونلریله ، ایچریدن تاجرلری ومبعوثلری واسطه‌سیله اولدیریلیوردی. ملت ، ایکی غدار آتش ایچنده قالمشدی. استانبولده اولولری صاراجق کفن بیله یوقدی. هرکون قافله قافله فقیر جنازه‌لری کفنسز ، حتی الك زنکینلری بیله یاتاق چارشافنه صاریله‌رق، کومولیوردی. فقیر خلق صوك مسکنته بیله عریان وپریشان کیدرکن ، اتحاد مبعوثلرینك ، محتکر تاجرلرك قاپاتمالری ایپکلر واطلسلر ایچنده، مسیره‌لرده وسینه‌مالرده، اسویچره‌ده وقارلسباده‌ده عمر سوریورلردی. اسویچره ، اتحاد قاتللرینك زوجه‌لرینه عادتا تفرجگاه اولمشدی.

استانبول خلقی قاتللر النده صویولیوردی . قادین ، چولق چوجق ، اوموزلرنده کلینلك انوابلری ، قوجاقلرنده ماکنه‌لری ، چارشیلره دوکولمشلردی . بعض خانملر حجابلرندن بچه‌لرینی صیم صیقی اورتمشلر ، چارشافلرینك آلتنده بربوغچه چماشیر ، نفقه‌لرینی تدارك ایچون چارشی‌یه قوشویورلردی . بوآچ ، محتاج ، بیکس غلبه‌لك اورتاسنده ، الّنده عسکره کیدن اوغلنك فسی ، دکان دکان طولاشان اوسقی باشی‌تمیز خانملر ، شهید اولادینك انوابلرینی صاتارق برکونلك نفقه‌سنی تأمینه چالیشان آنالرده واردی . بعضاً خالی پیاسه‌سی یوکسه‌لیور ، خلق اوینده‌کی خالیلری صاتیوردی . مع مافیه بوفلاکت وسفالته حصه‌دار اولانلر آره‌سنده اتحادجیلرده واردی . بونلر ، جهالت وغفلتله اتحاده انتساب ایدن بیچارکان کروهیدی . همان هرکون ، کوشه باشلرنده ، کوپری اوزرنده آجلقدن‌ترك حیات‌ایتمش ، یوزلری اهالکارانه برمندیل ایله‌اورتولمش اولولر ، بعضاً ، النده عائله‌سنك نفقه‌سی ، یولده کیدرکن اوتوموبیله چارپه‌رق پارچه‌لانمش انسان‌جسدلری کوزولیوردی . آجلق ، اولوم ، احتکار استانبول خلقنك الك بویوك دشمنلریدی . — بعضاً بوآجلق اوورتاسنده ، اوغلنك شهادتنی خبر آلان بدبخت برآنانك آجی چیغلقلری ایشیدیلیور ، خرستیان محله‌لرنده چان صدالری مانم‌انگیز ، حزین ، فاصله‌دار طنینلرله روحلری اورپرتیوردی . هریرده ماتم ، کوز یاشی ، فریاد ، تأثر ، فغاندن باشقه‌برشی کورولمیوردی . خلقك بوفلاکتنه قارشی نظارتدن تجارته نقل ایدنلر ، محتکرلر ، موسویلره تاجرلر پاکت پاکت بانقنوط طوپلایورلر ، تورك‌حکومتنك اعتبارندن نومید ، اللرینه کچن پاره‌یی آپارتمانلر ، چفتلکلر صاتین آلارق تأمینه چالیشیورلردی . مبعوثلر ومحتکرلر استانبول خلقنی اولدیرمك ایچون اودرجه چالیشمشلر واودرجه یوروولمشلردی‌که ، ایچلرندن برچوقلری یورغونلقلرینی کچیرمك ایچون بویوك آطه‌یی انتخاب ایتمشلردی .

بویوك آطه ، تورك ، موسوی ، روم وارمنی تاجرلرك وحرب زنكینلرینك صیفیه‌سی اولمشدی . بوراده ، تاجر ناظرلر ، محتكر دفتردارلر، واغون تعبیه‌سنده ماهر، عسكری دمیریوللره منسوب اركان حربلر، حسن پاشانك خفیه‌لكندن مخرج حرب زنكینلری، ارمنیلری پارچه‌لایان قاتللر، هپ برغروپ تشكیل ایتمشلردی. عشرت، سفاهت، قمار، آهنك بربرینی ولی ایدییوردی . آطه واپوری همان هرهفته قولتوقلرنده عودلر ، كمانچه‌لر، طنبورلر ، كریزجی آلایلرینی طاشیمقله مشغولدی. الك زیاده پیانو صداسنه آلیشقین اولان آطه‌نك منور سماسی حربك صوك سنه‌لرنده زورناسسلریله‌ده ایكه‌مكه باشلامشدی . سماعی قهوه‌سندن یتیشن حرب زنكینلری یوزلرجه لیرالر ویره‌رك كوشكلر طوتمشلر، خلقك جیبندن آلدقلری پاره‌لرله‌ا كلنیورلر، صباحلره قدر ذوق وصفا ایدییورلردی. دكز آبدال محله‌سنده، آیاقلرنده طاقونیه، قوشوقومشو طولاشان خانملر ، شمدی محتشم آرابه‌لرك آتلرینی قوللانیورلر ، بعضاً آتلری ضبط ایده‌میه‌رك فریاد وفغان ایچنده نظام جاده‌سنك غلبه‌لكنه رذیل اولیوورلردی . آطه ، باشقه بر شكله ، باشقه بر رنگه گیرمشدی . اسپلاندید پالاس اوكنده پوسكولی یانده ، سیاه فسلی ییچقینلرك راقی ایچدكلری كوروليوردی . بونلر ملی تاجرلر، حرب زنكینلریدی. خلقك بوغازندن آلنان، احتكارلر وحیله‌لرله بریكدیریلن ثروتلرك مهم برقسمی آطه‌ده صرف اولونیوردی. بایرام زاده آطه‌ده كوشك طوتمق ایستەیور، یانده برایكی اُفه ، یوزلرجه لیرا ویره‌رك سیر سفائنك قوجه بر واپوریله آطه‌یی تشریف بویوریوردی. كومورسزلكك بوتون فجاعتیله حكم سوردیكی زمانلرده بیله اتحاد وكلاسی آطه‌یه استمبوطلر ، خصوصی یاطلرله كلیورلر ، خلقه تماس ایتمكه تنزل بویورمیورلردی . آطه‌نك همان هركوشه‌سنده آهنك بر دوامدی . حبس‌خانه‌لرده طیرناق سوكنلر ، طلعتك حمایه‌سیله واغون صاتانلر، خلقك آجلق وسفالتی اوروتاسنده صباحلره قدر آهنكلر، ضیافتلر، عیش وعشرتلرله صفاسوریورلردی.

بعضاً جاویدبك افندی یالدیزلی و محتشم کوشکنده همشهریلرینه الکتریق ضیالری آلتنده پارلاق ضیافتلر ویریور ، کیجه یاریسی استمبوطلرله طوقاتلیاندن دوندیرمه کتیرتیوردی . اتحاد تورهدیلری ایچون زمان و مکان اهمیتسزدی . فقیر خلقك کیسه‌سندن چالدقلری پاره‌لر اونلرك نظرنده مشروع بر حقدی . آلتی یوز سنه‌لك دولتی دوچار ایتدکلری اضمحلاله مکافاتاً اك فاحش اسرافلرله یاشامقدن، سلطنت سورمکدن حیا ایتمیورلردی . طلعت وجمال هکبه‌لی آطه‌ده روملردن غصب ایدیلن مکتبی زیارته کلیورلر ، قوجه تورهدیلرك اسکله‌دن تپه‌یه‌قدر قیصه برمسافه‌یی قطع ایتمه‌لری ایچون استانبولدن طونلرله کومور صرف ایدیله‌رك زحمتلر و مشقتلرله هکبه‌لی آطه‌یه اوتوموبیل کتیریورلردی . قوجه زورنالر ، برقاچ سنه اول سلانیك ریختمنده طابان تپه‌رك ، قهوه قهوه طولاشیرلرکن ، شمدی شرف وحیثیتی لکه‌دار ایلدکلری بدبخت ملتك سفالتی بهاسنه مصرفلر ایدییورلر ، اوفاق بر یوقوشه بیله اوطوموبیلسز چیقامیورلردی . بو محتشم تفرجی بیکلرجه لیرا صرف ایدیله‌رك ، بوزلو شامپانیالر ، نفیس دوندیرمه‌لر ، مکلف یمکلرله‌پارلاق ضیافتلر تعقیب ایدییوردی. تورك وروم، صمانله قاریشیق (بوبوتا) یین بوتون خلق ، بکزلری صاپ صاری ، یاناقلری چوکمش ، کوزلرینك اطرافی مورارمش ، آرقه‌لرنده ماتم اثوابلری، بوغاصبلرضیافتنك قارشیسنده، مبهوت ومتأثر، لعنتلر ایتمکدن کری طورمیورلردی .

آرتق بوظالم حکومته محبت باغلامق ناصل قابل اولابیلیردی ؟ عبدالحمیدك ظلملری بو اجلاف اداره‌سی یاننده پك مشروع وپك ناموسکارانه ایدی . قره مراد آغالر ، بکتاش آغالر ، دلی برادرلر ، طلعتلرك، انورلرك وجماللرك یاننده اك فضیلتلی انسانلردی. لاله‌دورینك اسرافلری ، بوشقاوت دورینك قصدی اهانتلری یاننده هیچدی . اوزمانلر خلق ، ملتك فکری تربیه‌سنه مصروف اولان بو حیاتی بیله چوق کورمش ، لاله دوری رجالنی آل قانلره بویامشدی .

شمدی ، بو غاصبانه اداره‌یه قارشی نه عصیان ایدن ، نه‌سس چیقاران ، نه‌ده اعتراض ایله‌ین واردی . اسکی عثمانلیلرك حق و حیثیت نامنه غلیان ایدن قانلری بوتون طامارلرده قورومشدی . مع‌مافیه هر کس سلطان عبدالحمید دورینی آرایور و تقدیر ایدییوردی . ۱۰ تموز عصیاننك ایلك کونلرنده عبدالحمید دورینك ظلملرندن شکایت ایدنلر ، بو استبداد زمانلرینی بر کون کلوبده سعادت دوری تلقی ایده‌جکلرینی بر درلو دوشونه‌مه‌مشلردی . وطن پریشاندی . عثمانلی خاندانك ایکی یوز سنه‌ده قانلر دوکه‌رك ، مشقتلر چکه‌رك فتح ایلدکلری معظم بلده‌لری ، اتحاد توره‌دیلری اون سنه ایچنده جاهلانه بر سیاست یوزندن دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌تمشلردی . بو امیانه سیاست یوزندن ناموسلر هدر اولمش ، عرضلر پایمال ایدلمشدی .

انور تورك عسکرلرینی تجربه‌سرلکنه قربان ایدر ، طلعت استانبول خلقنی احتکار ظلملریله آچلقدن اولدیریرکن ، جمال پاشاده سوریه‌ده عربلری نفی ایدییور ، اك فاضل و محترم سیمالری دار آغاجلرینه چکیوردی . سوریه‌ده ذوق وصفا ایله عمر سوره‌ن مصر سرداری سفرلرده دوچار اولدیغی موفقیتسزلکلری اهل اسلام آصمقله قاپاتمایه چالیشیوردی . جمالك بو حرکتی ، تورك اداره‌سنك عربلر اوزرنده صوك وقطعی بر حاکمیتی تلقی ایدیلیوردی . تورك ، عرب ، روم ، ارمنی ، هر کس بو منحوس اداره‌نك زوالنه منتظردی . نه سلطان محمد خامسدن ، نه هر آی آووجلر طولوسی پاره آلدقلری حالده ، انورك مهموز شاقیردیلرینه قارشی هیچ سس چیقارمایان اعیاندن ، نه محتکرلر لونجه‌سندن ، هیچ بر شیدن خیر یوقدی . بد بخت ملت هر شیدن نومید ، ذلیل و حقیر ، یاشامیور ، عادتا سورونیوردی . سلطان عبدالحمیدك ارتحال ایلدیکی کون خلقك روحاً عصیانی ضمناً تظاهر ایتمش کیبدی . جنازه‌نك کچه‌جکی یوللر ، بیکلرجه اهالی ایله طولو ایدی . عبدالحمیدك جنازه‌سی تکبیر و تهلیللرله کوتورولورکن شهید آنالری ، طول زوجه‌لر ، اولادلرینی توره‌دیلر جهالتنه قربان

ویرن بابالر متأثرانه آغلایورلر ، بر چوق قادینلر ، کوزلرندن یاشلر دوکه‌رك ، اللرینی سمایه قالدیرمشلر :

— باشیکی قالدیرده باق . بزی کیملره براقیورسك ؟

دییه باغیرییورلردی . بوفریاد پك حقلیدی . برزمانلر سلطان عبدالحمیدك مستبدانه اداره‌سنی معتدلانه تنقید ایدنلر بیله ، جنازه نمازی قیلنه‌جغی زمان :

قدریکی سنك مصلاده بیلوب ای باقی
طوروب ال باغلایالر قارشیکه یاران صف صف

بیتنی تکراردن نفسلرینی منع ایده‌مه‌مشلردی . مع‌مافیه خلق ، حقنی مدافعه‌یه عازم، حقنی غصب‌ایدن قوتلری قیرمایه مهیااولمادقجه، استبداددن وظلمدن هیچ برزمان‌قورتولامیه‌جغی آشکاردی. تورکیه، قومیته اداره‌سیله، جته‌جیلکله، یکرمنجی عصرك‌مدنی‌دولتلری آره‌سنده یاشایامازدی. بو، عادتا صاف وسالم بر وجود اوزرنده قانغره‌ن اولمق استعدادینی‌کوسترن بریاره‌کیبیدی. بویاره‌نك کاملاً شفابولماسی ایچون ، اوروپانك بنیه‌سیله عین قانی ، عین عضویتی حائز اولماسی لازمدی . بوتکامل ایسه آنجق علمله ، معرفتله ، عدالتله ، حقیقی بوتون چیپلاقلغیله قبول‌ایتمك ، حتی‌ظاهراً دکل ، اصل‌فکراً اوروپالیلاشمق سایه‌سنده ممکن اولابیلیردی .

ملی تجارت تورك ملتنی پریشان ایلمشدی . دکانلرده قرمزی یافته‌لر اوزرنده کورولن توران بربرلری ، قیزیل الما لوقانطه‌لری‌ده کوستریپوردی‌که ، ملی‌تجارتله ملی حرث اوموزاوموزه کیدییوردی.

آلمان نفوذی ، خلقك بوقلا کتلرینه بیکانه ، یوردیی وامتعه‌سیله صوقولمایه چالیشیوردی . موسویلر ، آلمان نفوذینی استقباله حاضر ، متمادیاً آلمانجه اوکره‌نیورلردی . روم وارمنی دکانلرینك اوزرینه آلمانجه‌یازیلریازیلمشدی. خانملربیله آلمانجه‌یه‌چالیشیورلر ، بولغورجیلر آره‌سنده کندیلرینه زوج انتخابنی سعادت بیلیورلردی . مع مافیه اتحادجیلرك مملکت ایچون فائده‌لی اجرا آتی‌ده یوق‌دکلدی ؛ فقط

عمومی فنالقلری اوقدر چوق واودرجه جاهلانه‌ایدی که، بوفنالقلری
کورمك وتقدیر ایتمك قابل دکلدی . ایچلرنده ناموسکار ، ارتکابه
تنزل ایتمز آدملرده واردی ؛ فقط اونلرك فردی فضیلتلری ،
ایچنده یاشادقلری متفسخ کتله‌نك احتکارلری ، ارتکابلری
وجهالتلری آره‌سنده غائب اولیور، وهیچ برتأثیر اجرا ایده‌میوردی.
بو ، اویله برفساد اخلاق، یغما، احتکار ، ظلم واعتساف سیلابیدی که،
اوکنه طورمق ایچون علم وعرفانله مجهز ، وطن ومدنیت حسلرینی
هردرلو شخصی منفعتلرك فوقنده طوتان، منور ، عزمکار ، انسانیت
حسلریله مشحون، قوتلی برفرقه‌نك قانون قوتیله ، قاهرانه عزمیله
ممکن اولابیلیردی . کنجلك ، بویله برفرقه تشکیل ایده‌میه‌جك
درجه‌ده ضعیف ، عزمدن ، متانتدن ، فکری سرمایه‌دن محرومدی.
اختیار نسل ایسه ، اعیان صره‌لرنده بیله ، وقتلرینی خوش کچیرمك،
کیمسه ایله کوتو کیشی اولمامق اندیشه‌سیله معلولدی . سیاسی اخلاق
کبی ، اجتماعی اخلاقده سقوط ایتمشدی . مملکتده علمه ، عرفانه ،
حیثیته رغبت یوقدی . اتحاد حکومتی عبدالحمیدك جاسوسلق سیاستندن
دها زیاده آجلقله ، استبدادله ، اوجاق حمایه‌سیله اهالینك اخلاقنی
بوزمشدی . خفیه‌لك سلطان عبدالحمید دورنده کندن دها زیاده
ایدی . باب عالی جوارنده همان هرکوشه‌ده ، سیویل قیافتده خفیه‌لر
بکلیورلر ، باب عالی بناسی آلتنده ژاندارمه‌لر متمادیاً ماوزه‌ر تفنکلرینی
طولدیروب بوشالتمقله مشغول اولیورلردی . اوردومزك هرمغلوبیتی ،
سوقاقلرده دوریه قوللرینك آرتماسنه سبب اولیوردی . فقط آرتق
اوروله‌جق ، اولدیریله‌جك ، آیاقلانه‌جق کیمسه قالمشمیدی ؟ خلق
آجلقدن ذاتاً بی مجالدی ؛ جبهه‌لر ، تورك نفوسنی کافی درجه‌ده
یتیرمیورمیدی ؟

خلقك سفالتنه طلعت و عونه‌سی کلیاً بیکانه ایدی . متره‌سلرینه
بیله واغون هدیه ایدن توره‌دیلر ، خلقك بو احتیاجی اوکنده
اوتوموبیللرله ضیافتدن ضیافته قوشیورلردی. استانبولك فقیر وعاجز

خلقی ، آجلقدن بی مجال ، اولاد آجیسیله دلخون ، آجی کوز یاشلری دوکرکن طلعت ، انور ، جمال ویارانی کاغدخانه‌ده سعدآباد آغ کوشکنده ، خلیجده ترسانه باغچه‌سنده عیش و صفا ایله وقت کچیریورلر ، طالعسز سلیم ثالثک معزز روحنی بیله رنجیده ایتمکدن حیا ایتمیورلردی .

ویانه‌ایله برلین عثمانلی سفارتخانه‌لری ایکی مهم احتکار مرکزیدی ؛ بوایکی سفارتخانه‌ده آتاشه میلیترندن سفیرینه‌قدر هرکس تجارتله اشتغال ایدییوردی .

ارمنی تهجیری آرتق اونوتولمشدی . ارزنجانده ، ارضرومده ارمنی چته‌لرینك قانلی خنجرلریله تلف اولان ، آجلقدن اولن بدبخت تورکلری دوشونن بیله یوقدی . جاوید بك ، شوخ ومتبسم ، قاضی کوینده جیجك بایراملری اداره ایدییوردی . استانبولك ظریف خانملری ، تنلرینك طراوتنی کوسترەن اینجه ایپك جورابلری ، شاقاقلرینه دوکولن صاریشین وسیاه صاچلری ، ایپکلر ، پرلانطه‌لر و المالسلر ایچنده ، بو وطنپرورانه شنلکلره عشوه‌کارانه قوشیورلردی . مملکتك اك مقتدر ذوقپرستلرندن مرکب هیئتلر معرفتیله ترتیب ایدیلن بو اکلنجه‌لر ، اونلر ایچون مهم فرصتلردی . تورکیه‌نك بویوك خطیئه‌ ساخته انقلابك مغرور نه‌کدری بوتون بوشنلکلرك قطبنی تشکیل ایدییوردی .

استانبولی آجلقدن اولدیرن ، عثمانلی سلطنتنی جاهلانه سیاستلریله انقراضه‌سوروکله‌ین بوذاتلر،ذوقلری واکلنجه‌لریله‌مشغول ، کیجه‌لرینی قمار ماصه‌لرنده کچیررلرکن ، ارضرومك تبریز قاپیسنده ، ارزنجانك طار قویولرنده ، خندقلر ایچنده ، بی روح جسدلر ، قوللری یانلرینه طوغرو آچیلمش ، آغزلری معنوی قاتللرینه انکسار ایدر وضعیتده سمایه متوجه ، چولق ، چوجق قادین ، ارکك ، قانلر ایچنده ، قارلر اوزرنده یاتیورلردی .

خرابه‌لر اورتاسنده‌یم . اطرافمده ، تربه‌لر ییقیلمش ، جامعلرك جینیلرینه وارنجه‌یه قدر سوكولمش . أولرك یانمش دیركلرندن الآن بوغوجی بر دومان چیقیور . اللریمی سوزدیكم طوزچواللری بیله حالا صیجاق . استانبولده اتحاد اركانی ، شامپانیا نشئه‌لریله ساز وآهنك دیكارلركن ، بوراده بتزین آلولری ایچنده ، بوغوجی دومانلر ، قیزغین آتشلر آره‌سنده فریادلری عیوقه چیقارق جان‌ویرن تورکلر ، ارمنی ظلمیله پریشان اولمشلر ، یانیق دیره‌كلر آلتنده یاتیورلر . طربزوندن ارضرومه قدر خرابه‌دن باشقه برشی كورولمیور . هیچ بر كویده ، هیچ برقبولویه‌ده ذی‌روح برمخلوقه‌تصادف ایدلمیور . ارمنی ظلمنی شمدی آجلق تعقیب ایتمش . اردو بیله وطنداشلرینه دشمن . ارضرومك یكلك ذخیره‌سی قوماندانلق طرفندن ضبط ایدلمش . ارضروم خلقی برزمانلر ارمنی‌اداره‌سنك أولوم تهلكه‌سندن قورتولمش ، شمدی تورك اداره‌سنك آجلق واستبداد بلیه‌لریله بیتاب . محتكرلر ، استانبولی صوبدقلری یتیشمیورمش كبی ، شمدی أرضروم أولولرینك كفنلرندن‌ده تجارت‌ایتمكی دوشونمشلر . روسلردن خلقك‌اون‌ایكی‌غروشه آلدقلری مانانلری اوچرغروشه طوپلامشلر . بوپاره‌ایله روسیه‌یه امتعه آلمایه كیتمشلر ، كویا حقدن وعدالتدن آكلار بر حكومت ایمش كبی ارضرومك بیچاره تاجرلرینه فضله اوله‌رق برده نرخ قویمشلر . فقط ظلملرنده بیله مساوات یوق . ارزنجانده جایك اوقه‌سی طقوز یوز غروشه صاتیلدیغی حالده ، ارضرومده ایكی یوز غروش نرخ قونلمش .

بوظلم خلقی آرتق جاندن بزدیرمشدی . عثمانلی اداره‌سنك عودتندن صفوت وصمیمیتله ممنون اولان یوق كیبیدی . ارمنی ظلمی تعقیب ایتمه‌سه ایدی ، روس اداره‌سی هردرلو یابانجیلغی وحقسزلقلریله برابر اهالی ایچون الك عادلانه اداره ایدی . برقاچ آی اول أولوم تهلكه‌سی آلتنده نتره‌ین ، ارمنی ظلمیله یوره‌كلری اوینایان خلق ، شمدی‌ده آجلق تهلكه‌سنه معروض قالمشدی .

بو تهلکه دها طرابزوندن باشلایوردی . طرابزونك اورته حاللی قادینلری، یانلرنده پژمرده قیافتلی چوجقلر، اللرنده بیچاقلر، نفقه‌لرینی تأمین ایچون قرارکاهك دیوار کنارلرنده اوت طوپلایورلردی . خمسی کوینه قدر بوتون یوللرده آچ و سفیل انسانلردن باشقه کیمسه یوقدی . جویزلکده، برصباح، اوفاق، صاریشین ، الا کوزلی برقیز ، قارشیمه کلدی . اکمك ایسته‌یوردی . نه‌قدر یازیقدی ! کیرلی برینی آلتنده بوتون جاذبه‌سیله کورونن سیماسی ، ییرتیق اثوابلری ، کونشدن قیزارمش باجاقلری ، بوینده کیسه‌سی ، الده دکنکیله عادتا صحنه‌ده دیلنجی روانه چیقمش ظریف و مستثنی بر ماده موازلی آکدیرییوردی . اون اون ایکی یاشنده ایدی . کیم بیلیر قاچ آی اکمك یوزی کورمه‌مشدی . قیزه بر اکمك ویردم ، تشکره بیله لزوم کورمدی . آنی بر سوینج اونی کندندن کچیردی ، چلغین ، متبسم ، پرنشئه آدیملرله کویا بر جیلان کبی اوچدی . ناصیرلی آیاقلری بر آن توزلر ایچنه قاریشدی . ایلریده، بیتاب آدیملرله یوروین آناسنه باباسنه، مرکبلردن و انسانلردن مرکب مهاجرلر قافله‌سنه طوغرو قوشیور ، قولنی اوزاتمش ، اکمکنی کوستریور ، سوینه سوینه باغرییوردی :

— اکمك ، اکمك !

آناطولی محو اولمشدی . آجلق ، اوکسوزلك ، کیمسه‌سزلك ، پریشانلق همان عمومیدی . طاغلرك چاملی یوللرنده، کویلرینی و آنالرینی آرامق ایچون طولاشان غریب ، آیاقلری چاریقلی ، صارارمش ، طالعسز چوجقلر ، اختیار قوجه‌لرینی مرکبلره بیندیرمش ، صرب یوللری طیرمانان ، آجلقدن یول کنارینه‌یاتارق ترلالر ایچنده بر لقمه اکمك دیله‌نن قادینلر کورولیوردی . (آرداسه)ده ، بر آقشام، دکانلرك اوکنده طولاشیوردم . دکانلرك اوکی آرابه‌لرله طولو ایدی . آرابه‌لرك برنده برانسان کله‌سی ، صیریتمش دیشلریله ، آناطولینك بو فجاعتنه کولیور کیبدی . بردنبره قارشیمه بر چوجق چیقدی . هنوز سکز یاشنده ایدی . باشنده بیاض ، اسکی بر کچه کلاه ، آرقه‌سنده مائی ،

یامالی بر منتان ، آیاغنده کیرلی بر شالوار ، اسکیمش بر چاریق ، صاریشین ، طوبوز ، مائی کوزلی بر اوغلاندی . یانمه یاقلاشدی ، کوزلرینی محجوبانه اکدی ، پارماغنی آغزینه کوتوردی . معصوم واوکسوز بر صدا ایله صوردی :

— بورده ماجرلره اکمك ویریبورلرمش .

بردنبره آکلامادم . تکرار صوردم . قائممام بك ، بر آزاوته‌ده آج وبدبخت مهاجرلری تنظیم ایله مشغولدی . بونلر روس استیلاسی ، ارمنی مظالمی اوزرینه وطنلرینی ترك ایدن ، بر قاچ سنه آناطولینك مجرا کوشه‌لرنده سفیلانه بر عمر سوردکدن صوکرا ، وطنلرینه دونن تورکلردی . چوجغی قائممقام بکك یانینه کوتوردم . صوردی . بر دقیقه ایچنده اطرافمز کویلولرله طولمشدی . چوجقله قونوشدیغمزی کورن کویلولر قهوه خانه‌دن برر برر چیقیورلر ، غریب ومتجسس طورلریله‌بزی دیکله‌یورلردی . ایچلرندن بری درحال سوزه قاریشدی . چوجغه‌صوردی :

— اوغلان ، سن هانکی کویدنسك ؟ آدك نه ؟

چوجق ، متصل چارینی ایله‌طوپراغی قازییور ، پارماغی‌آغزنده ، اوکه طوغرو اکیلن کوزلرینی یوقاری قالدیرمش ، قورقه قورقه جواب ویرییوردی :

— آدمی ؛ عثمان . خاشیلیادنم .

ایچلرندن بری چوجغی طانیدی :

— طونیه‌لی احمدك اوغلی ...

دیدی . چوجق اوکنه باقیور ، غلبه‌لکدن عادتا اورکیوردی . کوزلرینی یره دیکمش ، صورولان سؤالله ساکن ومحترز بر سسله جواب ویرییوردی . زواللی چوجق ، ایکی سنه‌در آناسنی باباسنی کورمه‌مشدی . ایکی سنه‌در ، اوکسوز ، کیمسه‌سز ، اوفاجق بویی ، معصوم‌قلبیله کیره‌سونده ، قهوه کوشه‌لرنده یاتمش ، آج قالمش ، تحمل ایتمش ، مرحمت کورمش ، یاشامشدی . آرتق او ، آناسنی‌باباسنی اولمش ،

كندیسنی كیمسه‌سز بیلیوردی . كوینك یانی باشنه كلش ده خبری یوقدی .
قارنی آجدی . برلقمه اكمك بولمق ایسته‌مشدی . مهاجرلره اكمك
ویرلدیكنی كیمدنسه ، طویمش ، هیچ طانیمادیغی ، بیلمدیكی بچه
بولمش ، بوكوك بوینیله اكمك ایسته‌مكه كلشدی .

كویلولردن بری ایلریله‌دی :

— اوغلان ، سنك آناك باباك صاغ ...

دیدی . الله ... عثمانك كیرلی یوزی قیپ قیرمزی كسیلدی .
طوپراقلره باقان مائی كوزلری بردنبره قاراردی . كوچوك ، كیرلی
ایجنده اللری عصبی بر هیجانله كوزلرینه یاپیشدی . اوزون ، قلبك اك
درین كوشه‌لرندن كلن بر آغلایش ، بر ایكلتی باشلادی . زواللی
عثمان ، هنچقره هنچقره آغلایوردی . كوزلرندن دوكولن ، كوچوك
پارماقلرینك آره‌سندن صیزان یاشلر ، كیرلی یوزنده بیاض ایزلر
یاپارق آقیوردی .

طاغلر قارارییوردی . بن وبش كویلو ، بریانغین خرابه‌سی
اورتاسنده ، آناسنه باباسنه قاووشمش برمعصومك آجی كوز یاشلری
قارشیسنده دلخون اولیوردق .

(آرداسه) دن ارزنجانه قدر بوتون یول ، پك نادر تصادف
ایدیلن ، آج وپریشان توركلرله طولو ایدی . بر زمانلر قصبه‌لری
وكویلری طولدیران تورك خلقی عادتا كوكندن دینه‌جك درجه‌ده
اورته‌دن قالقمشدی . مهاجرت وأولوم ، آناطولینك جاملق تپه‌لرنده ،
یشیل اووالرنده توتن اوجاقلری سوندیرمش ، محو ایتمشدی .
موسقوفلرك كری چكیلمه‌لری اوزرینه ارمنیلر قصبه‌لرده وكویلرده
اودرجه تخریبات یاپمشلردی كه ، طربزوندن قارصه قدر ، هیچ بر
كویده ، یاشایان بر جان قویمامشلر ، ذاتاً طوپراق بنالردن عبارت
كویلری یاقمشلر ، ییقمشلر ، كریلرنده خرابه‌لردن باشقه برشی
براقامشلردی . شمدی ، وطنلرینه دونن تك توك بیچاره‌لردن ،
اركككلری اتحاد حكومتنك جهانه ، ارمنیلرك ظلمنه قربان اولان

قادینلر ، قیزلر وچوجقلردن مرکب ، بو بوش صحرالرده ، بو قارلی یوللرده ، بوصـوغوق اووالرده ، وطنلرینه قاووشمق ایچون آج وسفیل طولاشیورلر ، یوللردن پك نادر کچن قارنی طوق یولجیلردن بر لقمه‌ا کمك دیله‌نیورلردی. فقط بوسعادته نائلیت‌ده اونلر ایچون محال کیبدی . بعضیلری فرات کنارلرنده براز اوت بولا بیلیورلر ، نفقه‌لرنی پریشان یوردلرینك فیضندن تدارك ایدییورلردی . یوللرده روسلرك براقدقلری ارزاق‌ده‌بولری پکسمادلر ، صوجوقلر ، بالقلرله طولو ایدی . صوغوق اووالرده آجلقدن اولن بوخلقه برلقمه ا کمك ویرن یوقدی .

(کوسه‌لر) ده کوردیکم منظره جداً الیمدی . بوراسی خراب ، چیپلاق ، قسوتلی برکویدی . طوپراق اولر آره‌سندن کچن‌چامورلی سوقاقلرنده کومه‌لرله سرچه‌لر اوچوشیور ، ایری‌ایری کوپکلر‌دیوار دیبلرنده اویویوردی. اووادن اسن‌سرت برروزکار دره‌نك‌کوپوکلی صولری اوزرندن عادتا هرشیئی طوندیرارق کچیور، سرچه کومه‌لری شدتلی برروزکارله صاوورولارق کویا آغاجلرك داللرینه یاپیشیوردی. بوراده ، ییه‌جك ، معدنك فعالیتنه یاردیم‌ایده‌جك اوت‌بیله یوقدی. چولق چوجقدن ، اختیار قادینلردن مرکب‌برقافله بوآجلق چولنك اورتاسنده ، اللری‌قویونلرنده،روز کارك اوکنه‌دوشمشلر،اوچیورلر، تتره‌یه تتره‌یه ، یالین آیاق ، باچاورالر ایچنده قوشیورلر ، کندیلرندن قاچان اولومك پیشنی قووالیورلردی . نه‌قدر پریشاندیلر ! اولوم قارشیسنده بیله ، حجابدن وعفتدن محروم طورمق ایسته‌میورلردی. بوپریشان باچاورالر آره‌سنده مائی ، الا ، سیاه قادین کوزلری ، کیرلی برباش اورتونك کنارندن کوروليوردی . برزمانلر ، بونلرده کویلرنده مسعود یاشایورلر، سوییورلر ، قلبلرینك عشق‌هیجانلری آلتنده‌چاربدیغنی طوییورلردی . عسکرلکك‌آیریلقلرینه ، فجاعتلرك الك قانلی تهاجملرینـه هدف اولان ، قوجه‌لری اولن ، اولادلری قورشونلرله تلف‌اولان ، هپ بوبدبخت آنالر ، بوطالعسز زوجه‌لر

دکلیدی ؟ ظالم وغاصب برحکومتك اداره‌سنده انسانلقلرینی ادراك ایده‌مه‌ین بو بیچاره‌لر روحلرینك تأثرلری آلتنده‌زبون یاشامشلردی. نورکولرنده بیله کوکللرینك اینجه‌لکی حس ایدیلیوردی :

درسمك اوکی کالك
خربوطه کیده‌لك کلەلك
آغام یانده اولسون
طوربا طاخاق دیه‌نه‌رك

فی‌الحقیقه اونلر هپسنه راضیدیلر . آغالری یانلرنده اولسون ده استانبولك کلخان بکلر سلطنتلك کبی امرلرندن قورتولسونلر ده طوربا طاقوب دیلنمکه بیله راضیدیلر . آغالرینه مجلوبیت ، اونلرك نظرلرنده اك بویوك سعادتدی . ذاتاً آغاسی ، اوغلی برقاچ سنه‌یانده کوره‌ن ، سودیکی و سوه سوه بویوتدیکی یاوروسیله مسعود ومرفه یاشایان قاچ عورت ، قاچ آنا واردی ؟ بوتون آناطولی ، استانبولی صویان ، سلطان محمد خامسك سلطنته اشتراك ایدن برقاچ قاتلك امرینه منقاد ، هرج ومرج ایچنده یاشامیورمیدی ؟ کیم بیلیر ، هپسنك‌ده آغالری، هانکی جبهه‌ده، هانکی کنج پاشانك جهلی یوزندن تلف اولمشدی ؟ برزمانلر قصبه‌لرینه کیرن اشقیانك قانلی پچاقلرندن یوره‌کلری اوینایان ، اوآجی کونلرك خاطره‌لرینی :

آغامه بیلمم نه اولدی ؟
صاواردی بکمزی صولدی .

ترانه‌لریله روحلرنده صاقلایان کیمسه‌سز قادینلر، شمدی آغالرندن ده اوغوللرندن، یاوریلرندن، هرشیدن محروم ، مجهول افقاره ، قارلی طاغلره طوغرو قوشوب کیدییورلردی.

اطرافده اوشوشدیلر . بوروشمش، قابیلاشمش ، طوپراقلاشمش الار ، یمالرینك ایبلکلری روزکارله اوچوشان پاچاورالر آره‌سندن اوزانیور ، هرآغزدن محجوب ومتأثر برسس ایشیدیلیوردی :

— اوغول ، بر لقمه اکمك، آیاغك اوپەیم ، کوکه‌لك اولام .

ایچلرندن الك یاشلیسی ، مائی کوزلرینی مستمندانه قالدیردی :

— بردرلو اولمیز اوغل ، الله‌ده بوجانی آلمیرکه ، دیدی .

نه آجیقلی برلوحه‌یدی ! بوبدبخت خلق عصرلردنبری أولمك ایسته‌یوردی . ذاتاً بویله برحکومت ، بویله برادارە آلتنده‌سوروُنمکدنسه ، أولمك مرجح دکلمیدی ؟

آجلق واولوم هرطرفده حکم سوریوردی . گاه فراتك چاغلایان وآغلایان ساحللرنده ، قورقونج قایالر آره‌سنده ، آچ بر کوپکك ، ارمنیلر طرفندن أولدیرلمش ، یولك کنارینه اهمالکارانه براقیلمش بر تورك نعشنی پارچه‌لایه پارچه‌لایه ییدیکی کوروُلیور ، گاه کویلرك اوکنده ، دیشلری صیریتمش چوجق کله‌لرینه تصادف ایدیلیوردی .

ارزنجان عادتا تورك مقتلیدی . محله‌لر همان کاملاً دینه‌جك درجه‌ده خرابدی . أولرك پریشان ویيقیق دیوارلری کوستریوردی که ، ارمنی ایله تورك آره‌سنده الك مدهش مجادله‌لر بورالرده اولمشدی . تورك أولری‌ده ، ارمنی أولری‌ده خرابدی . تورك مزارلری‌ده ، ارمنی مزارلری‌ده‌ پریشاندی . فقط سوقاقلرده ، قویولرده یاتان قانلری قوروُمامش تازه جسدلر ، ارمنیلر طرفندن اولدیریلن زواللی تورکلردی . ارمنی اولرینك مزین طاشلقلری ، آغاجلری هنوز چیچکه‌تن باغچه‌لری ، کنیش قان لکه‌لریله ملوثدی . طار قویولرینه باقیلدیغی زمان ، کریه برقوقو ، باش دوندیریجی برتأثیرله قلبه باییغینلق ویریور ، قویونك طاشلرینه یاپیشمش بدبخت تورکلرك صاچلری والبسه پارچه‌لری کوروُلیوردی .

ویرانه‌لر ، یانغین یرلری ، دیوار دیبلری هپ تورك اولولری ، قول پارچه‌لری ، قافا طاسلری ، یاغلی باجاق کمیکلری ، هنوز چوروُمه‌مش انسان کوکده‌لریله طولو ایدی . خلق متأثر وپریشاندی . چارشیده طولاشانلر ، یالین آیاق ، یوزلری یاتمش ، اثوابلری لیمه‌لیمه ، آجلقدن انسانلغی غائب ایتمش زواللیلردی . دکانلرك چوغی قاپالیدی . دکانلرده خلقك اعاشه‌سنی تأمین ایچون اوت صاتیلیوردی . قوماندانلقدن

باشـقه یرده بغدایدن اثر یوقدی . قوماندان بکك لطفی اولماسـه ، متصرفك بیله آجلقدن اوله‌جکی شبهه‌سزدی .

مزارلغه طوغرو کیتدم. برقاچ کشی قبر قازییورلردی. یانلرنده‌کی چوالده برشی واردی . باقدم، کنج بر آدم اولوسی ! أزیلمش ، سـیم سیاه کسیلمش. البسه‌سی پارچه‌لانمش، آیاقلری یاریسنه‌قدر چوروموش. اوتوز درت یاشنده برتاجر ایمش . اقرباسی قویودن چیقارمشـلر . ارمنیلر ، بو طالعسز آدمی صویدقدن صکره بیچاقله پارچه‌لامشـلر ، أولوسنی قویویه آتمشـلر . درت چوجغی وارمش . بو فاجعه‌یی هم آکلاتیورلر، هم‌ده‌بیرتیق قوللرینك یکیله کوزیاشلرینی سیلیورلردی.

استانبول بوفلاکتلردن بی خبردی . باطوم اشغال‌اولونمشـدی. استانبول پاشالری ایچون برغنیمت ، برسفاهت منبعی الده ایدلمشدی. درت سنه‌در آناطولیده آرتق صویولاجق ، صوغانه دوندوریله‌جك بر قالمامشدی . شمدی باطومده هر حالده تجارت ایچون ، اکلنجه ایچون برشی بولونا بیلیردی. انور پاشا، پاسته ، یمك ، مشروبات ، ضیافت مصارفی اولمق اوزره ملتك خزینه‌سندن بیکلرجه لیرا صرف ایده‌رك باطومه‌قوشمش، باطوم قادینلرینك ظرافتی، باطوم غازلرینك مبذولیتنی طویان جمال پاشاده محتشم بر قافله ایله باطومه کلمشـدی . باطوم قلوبنده قونسرلر ویریلیرکن ، ارزنجـانده بابالرینك اوللرینی ارمنی اوللرینك قویولرندن چیقاراتلر، قلبلری ازیله‌رك، آچ‌وپریشان ، کوز یاشلری دوکویورلردی . قصبه‌نك هر طرفی ماتم ایچنده ایدی . اوته‌ده ، بابالری قاچان بش اون ارمنی چوجغی ، قیرمزی یاناقلری، معصوم‌سیالریله‌تکرار‌اولرینه دونمشلر،دیوار دیبلرنده‌بوبونلری‌بوکوك، طوپراقلر اوزرنده اوطوروییورلر ، بریده برقاچ تورك ، اوموزلرنده چواللر،چوجقلرینك‌ویا بابالرینك‌نعشلرینی‌طاشیورلردی.انسانلغه‌قارشو یاپیلان بو فجیع جنایت قارشیسنده، تورك وارمنی ، بوتون مسببلرینه لعنت ایتمه‌مك غیر قابلدی . ارزنجـان نه قدر پریشـاندی ! تورکلر وارمنیلر عصرلرجه‌دوستاق وصمیمیتله یاشادقدن صوکره،قان و آتش

ایچنده بربرندن آیرلمشلردی. شمدی بو کوزل یرلرده ماتم صداسندن، کوزیاشلری ارەسندەروحی‌ازەن انینلردن باشقەبر شی أیشیدلمیوردی. هر طرفده قان ، ماتم ، اولوم ، آجلق ، باشقه هیچ بر شی یوقدی .

آناطولی سفالت ایچنده ایدی . (بچان) ده چوجوق باشلری کورولیور ، (ماما خاتون) پارچه‌لانمش اولادلرینی‌سینه‌سنه کومش ، خراب جامعلری ، ییقلمش أولریله عادتا آغلایوردی . ارمنیلر آق قویونلیلردن قالمه جامعی بر هوا ایتمشلر ، اهالیدن یك چوق نفوس قتل ایتمشلردی . آشاغیده ، دره کنارنده ، کنیش بر چوقور یوزلرجه تورك أولولریله طولو ایدی. قوقمش‌انسان نعشلری‌اثوابلریله، چاریقلریله بربرینه قاریشمشدی. بو جسدلر أریین یاغلری ، أزیلمش باشلری، قوپمش‌قوللری‌وآیاقلریله ییغینلر‌تشکیل ایدییوردی. صغیرجق کومەلری بوطالعسز نعشلرك اطرافنده ، صوغوقدن قاباران سیاه تویلریله اوتوشیور واوچوشیورلردی .

آناطولی آجلقدن تلف اولیوردی.یکی کوی خلقی ، خرابەلر اورتاسنده اوت یمکله مشغوللردی . آرابه‌مزه اوکوزلرینی قوشان یمشلك اختیاره درحال اکمك ویردم . بو، اونك ایچون الك بویوك هدیه اولدی . زواللی آدم ، اکمکه همان بوتون وجودیله صارلدی، برالی بویوندروقده، اوکمزده، قارانلقلر ایچنده دوشه‌قالقه ایلریلیور، نفس نفسه ، کسیك برصدا ایله :

— قوربان ! صاغ اول . اوچ آی‌وارکه اکمك نه‌در کورمه‌دك؛ اوت ییورز .

دییور ، درین بر اشتها ایله اکمکی ایصیرییوردی . یوللرده کوی خرابەلرندن باشقه بر شی یوقدی . هیچ بر کویده تك بر انسان کورولمیوردی . یول کنارلرنده انسانه متعلق‌تصادف ایدیلن شیلر، قول ، آیاق ، أل ، کله پارچەلریدی . قوجه (ایلیجه) همان بوم بوشدی . بو کوزل موقعی صغیرجق کومەلرندن باشقه هیچ برشی

شتلندیرمیوردی . ایلیجه خلقی ارمنیلر طرفندن همان کاملاً دینه‌جك درجه‌ده قانه بوغولمشدی .

ارمنیلرك ظلمنه اك زیاده هدف اولان تورك شهرلرندن بری‌ده ارضرومدی . ارضروم سوقاقلرنده بیكلرجه تورك نعشی طوپلانمشدی . اسلام محله‌سنده ایکی بویوك أو واردی‌كه ، بورالری حقیقی مقتللردی . بوأولردن بری مرسل افندینك ، اوبری ازیرمیكلی حاجی عثمانك اوی ایدی . بو ایکی قوناق ، برجاده اوزرنده ، قارشی قارشی‌یه‌در . بوقوشدن چیقبلیرکن ، صاغده‌کی اوك اوسـت قسمی یانمش ، آلت قسمی خراب برحالده . ایچری‌یه کیردیکی زمان ، دیوارده قوجه بر دلیك کورونیور . ارمنیلر یوزلرجه تورکی بو أوه طولدیرارق یقزینله یاقمشلر . ایچلرندن بر قاچ کیشی دیوارده آچیلان دلیکدن قاچمایه موفق اولمشلر . دیوارلرك انقاضی آلتنده تورك نعشلرندن باشقه برشی یوق . طوپراق براز اشیلدیکی زمان برانسان قولی چیقیوره آچیلدقجه ، باشی ، کوکده‌سی ، بوتون فجاعتیله کورولیوردی . جسدلر اودرجه تفسخ ایتمش که ، باشلرینه دوقونور دوقونماز بینلری آقیور ، صیریتمش چکه‌لری پارچالانیور ، یاغلی ، ملوث ، سیاه یانمش وأزیلمش انسان کوکسلری طوپراقلره بولانمش اثوابلر ایچنده عریان وپریشان میدانه چیقیوردی .

قارشیده‌کی أوده‌ده عین جنایت منظره‌سندن باشقه برشی یوقدی . زواللی خلق بومدهش مقتللر اطرافنده آنالرینی ، بابالرینی آرامقله مشغوللردی . ارضروم عادتا بر یانغین یرینه بکزیوردی . ارمنیلر ارضرومی مدافعه ایچون روس طوپجی ضابطلری آلیقویمشلر ، بونلر عائله‌لریله برلکده اسیرایدنشلر ، ارضرومده اوطوریورلردی . بر آقشام زیارتلرینه کیتدك . ضرورت و اسارت ایچنده بیله ملی حیاتلرینی محافظه ایدییورلردی . اطرافلری روسجه غزته‌لر و مجموعه‌لرله طولو ایدی . اك بویوك رتبه‌لی قوماندانلری بریوزباشیدی . یوزباشیله کوروشدم . ارمنی مظالمندن بحث ایتدم ، و صوردم :

— بوقتاللری هپ روس ضابطلری اداره ایتمش ؛ دییورلر .

یوزباشی قیپ قیرمزی کسیلدی . اردوسنه جانیلک لکه‌سی سوردیرمك ایسته‌مین مدنی برانسان طوریله الینی صاللادی :

— نه‌یت ! بز هیچ قاریشمادق . هپ ارمنیلر یابدی . حتی مانع اولمق ایسته‌دك . بزم قائممقام بونلرك هپسنی یازدی . اونك خاطراتنی اوقوییکز ، دیدی .

— پکی ؛ اردوکز ضابطلری کیتدکلری حالده سز نیچون قالدیکز ؟

— امر آلمادن استحکاملری براقامازدق .

یوزباشینك بومطالعه‌سی طوغری دکلدی؛ بونلر ارمنیلرله برلکده ارضروم استحکاملرینی مدافعه ایچون قالمشلردی . اردونك کیمی اوزرینه قاچامشلر ؛ ارضرومده اسیر اولمشلردی . مع مافیه روس ضابطلرندن بك چوغی ارمنیلرك قتال ترتیباتنی خبرآلیر آلمازتورکلره یاردیم ایتمشلردی. ارضروم اهالیسی روسلره قارشی بویوك برعداوت حس ایتمیورلردی . تورکلرکده ، روسلرکده اك زیاده خصومت ونفرت ایتدکلری ؛ ارمنی چته‌لریدی. انسانیت ومرحمت حسلرندن کلیاً تجرد ایدن بوچته‌لر، امللرینك حصوله کلمه‌سندن کلیاً نومید ، راست کلدکلری کویلری ییقیورلر ، سلاحسز تورکلری فجیع بر صورتده اولدیرییورلر ، کویلرنده قاندن وخرابه‌دن باشقه بر شی براقمایارق قارص اوزرینه چکیلیورلردی . حربك ایلك سنه‌لرنده استقلال امیدلری ، تورکلردن ابدیاً خلاص امللریله آیاقلانان ، ارمنیلری‌ده ، تورکلری‌ده یوقدن یره فلاکتلره اوغراتان بوچته‌لر، شمدی ، هر درلو امللردن محروم ، قانلی اللری ، مأیوس و انتقام آرایان قلبلریله‌قاچیورلر، تورك‌اردوسنك تعقیب حرکتلری قارشیسنده کویلری صویارق ، اولری ییقارق روسیه ایچلرینه طوغری صاوو-شیورلردی .

ارمنی وتورك مجادله‌سی یالکز بونکله بیتمه‌مشدی . طربزونده

باشلایان بو مصارعه، کمری یه قدر دوام ایتمشدی. قارصده چارشیلرینی، ارزاق ده بولرینی یاقارق قاچان ارمنیلر، (کمری) ده ده شهرك تسلیم اولاجغنی آکلار آکلاماز، تورکلری بوغازلامایه باشلامشلردی. آرتق (کمری) ارمنی تورك قتالنك صوك مرحله سیدی. قانلی جنایتلرك صوك صدمه لری بوراده ختام بولیوردی. طربزوندن کمری یه، بتلیس ووان حوالیسنه قدر دنیانك الك کوزل محرالری قانله لکه لنمش، انسان نامنه هان هیچ بر نفوس قالمامشدی.

تورکلردن ده، ارمنیلردن ده بو فجیع مقاتله لرده جانلرینی فدا ایدنلر هپ معصوملر، هیچ برشیدن علاقه دار اولمایان زواللی کویلولردی. بو فجیع ومعظم جنایتی ایقاع ایدن اتحاد وارمنی جته لری یکرمنجی عصرك مدنی ناصیه سنه سیلنمز بر قان لکه سی صیچراتمشلردی.

عقله، عرفانه علاقه لری اولمایان قومیته لر، قانلی اللرینی بشریتك الك طالعسز خلقنه اوزاتمشلر، اونلرك جکرلرینی قوپارمشلر، ذاتاً باچاوره لر ایچنده انسانلغك ذوقندن وسعادتندن حصه مند اولامیه رق یاشایان یوز بیکلرجه مخلوقی قان وآتش ایچنده بوغمشلردی.

*
* *

بوتون بو خرابه لر ایچنده، طربزون کمری یولی اوزرنده قتاله و خرابی یه الك زیاده معروض اولان، ارضرومدی. طاش خانلرك جبهه لرنده مرمی پاره لری کورولیوردی.

سوقاقلرده پریشان قیافتلی اختیارلردن، اوکسوز وبیچاره چوجقلردن باشقه کیمسه کورولمیوردی. طاغلر ایصسز و مخوف، کنیش اووانك کنارنده اوزانیور، یوکسك قاواقلر اوزرنده ملول صدالریله قارغه کومه لری اوچوشیوردی. اختیار بر ارضروملی، خراب بر چشمه نك کنارینه اوطورمش، اوکسوز قلبنك درین کوشه لرندن قوپان ملی بر نغمه ایله، آغلار کبی، ایکلر کبی، غریب وبیکس بر سسله اوقویوردی:

آغلار یعقوب آغلر یوسفم دیو
کیتدی ده کلمه دی واه اوغلم دیو

آه .. ارضرومده یوسف ایچون آغلایان ، ارمنی خنجرلری آلتنده شهیداولان ، قافالری کوتوکلراوزرنده کسیلن ، قانلی جسدلری خرابه‌لرده یاتان نه قدر یعقوب واردی !

ارضروم وارزنجان ، غریب نغمه‌لریله بوتون عثمانلی وطننده ابدی عکسلر براقمشلردی . بر زمانلر ارضروم ، بو حسینی نغمه‌لرله اك شوخ تورکولری سویلردی . شمدی بو طالعسز شهرده فریاددن ، ماتم صداسندن باشقه بر سس ایشیدیلیوردی . بر زمانلر بو کنیش صحرالر اوچ طوغلو پاشالرك چادیرلریله ، آتلولریله طولار ، ایچ قلعه‌ده‌کی سرایلرده طبل و کوس آوازه‌سی افقلری چینلاتیردی . شمدی اووالر بوش ، قلعه‌لر خراب ، اوجاقلر سونمش ، بویونلر بوکولمشدی . ارمنی ظلمی ارضرومده فجیع وقانلی بر یانغین خرابه‌سی براقمشدی . روس استیلاسی ارمنی فجایعی یاننده هیچدی . یاغه طوغرو بر ضابط ایلریله‌دی . متأثر بر صدا ایله آکلاندی :

— عزیزم . بو کوردیککز ، شهرك اك عزیز حالیدر . بوسوقاقلر هپ قادین ، چولوق چوجق اولولریله طولوایدی . قادینلرك ممه‌لری ، حتی اك نا محرم عضولری دیوارلره چاقیلمشدی . شو تلغراف تللرینه هپ چوجق جکرلری آصیلمشدی . قارینلری دشیلمش ، چیرچیپلاق قادین نعشلری ، کچه‌جکمز یولك ایکی طرفنه دیزیلمشدی . طالعسز ماتمزك بو حالنی کوردیکمز زمان ، عادتا تجنن ایده‌جك بر حاله کلمشدك . ارمنیلری تهجیر ایدنلری هیچ شبهه‌سز ، بر یاپماسه‌ق بیله ، آوروپا تجزیه ایده‌جکدر . فقط باقالم ، مدنی آوروپا بو معظم جنایتك ده فاعللرینی آرایه‌جقمی ؟ تاریخ بویله بر وحشت قید ایتمه‌مشدر . هله بوفلاکتدن قورتولان ارضروملیلرله بر کوروشکز ، ایشیده‌جککز جنایتلر تویلریکزی اوربرتیر . ارمنیلر اویله محترم شیخلری یاقالامشلردرکه ، قورشونلر وخنجرلرله تهدید ایدرك کندی کوزلری اوکنده باکره قیزلرینه جبراً فعل شنیع اجرا ایتدیرمشلردر . اویله معصوم قیزجغزلری طوتمشلردرکه ، جانوارلر کبی اوزرلرینه هجوم ایدرك اك حیوانی

انتقاملرینی بی گناه وجودلرنده آلمشلر، صوکنده برسونکو ضربه‌سیله قارنلرینی ده‌شه‌رك یانغین یرلرینه آتمشلردر. برهان هفته‌لرجه بونعشلری طوپلامق ، فوطوغرافیلرینی آلمق و کومکله مشغول اولدق . شهره کیردکن یول کنارلرینی بر کورسه‌ه ایدیکز ! ایکی طرفه هپ قادین نعشلری دیزیلمشدی. قادینلرك نامحرم یرلری پارچه‌لانمش، اوزرلرینه ارکك عضولری صوقولمشدی .

لالا مصطفی پاشا جامعنه کیتدم. شادروانلرندن طاتلی زمزمه‌لرله صولر آقیوردی . شوکت وعظمت دوریمزك بو نفیس آبده‌سی ، اوغرادیغی تجاوزلرله مجروح ، دلیك دشیك دیوارلری، چینیلری سوکولمش پنجره‌لریله قلبه حزن ویریوردی .

اطراف کاملاً خرابدی . یانغین یرلرنده سیاه دیوارلر، قارارمش پنجره بوشلقلری کورولیوردی. برزمانلر، بوتاریخی بلده‌ده عثمانلیلغك سطوتیله افتخار ایدن براریکیتلرك صوك نسللری، شمدی موسقوفك چیزمه‌سی ، ارمنینك بالطه‌سیله تلف ایدلمشلر، کیمی خندقلرده، کیمی انقاض آلتنده یاره‌لی کوکسلریله یاتیورلردی .

جامعك قاپیسنه طوغرو باقدم . صاغ طرفده کوزل بر نسخله یازیلان کتابه‌نك صوکلرینه طوغرو شوسطرلر اوقونیوردی :

« اولاد واجدادمزدن وزراء عظام ووکلاء کرامدن هرکیم دولت عثمانیه‌ده بوظلم و بدعتاره رضا وررایسه فعلیهم لعنةالله والملائکة والناس اجمعین»

سلطان محمد رابع ، ارضروم خلقنی بوفرمانله بدعتلردن عفو ایدییور ، سرحد دیارینك قهرمان اهالیسنی ممتاز بر موقعده بولوندیرییوردی . شمدی سلطان محمد خامس دورینك زوربالری ، خلقی بدعتلردن قورتارمق شویله طورسون ، جهللری وغفلتلریله دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌تمشلر ،ظالمانه اداره‌لریله اونلره دشمندن زیاده فنالق ایتمشلردی. بوتاریخی شهرك یانیق دیوارلری آره‌سنده یوکسه‌لن جامعلره ، بوطوپراقلر آلتنده یاتان طالعسزلره ، بوسوقاقلرده ،

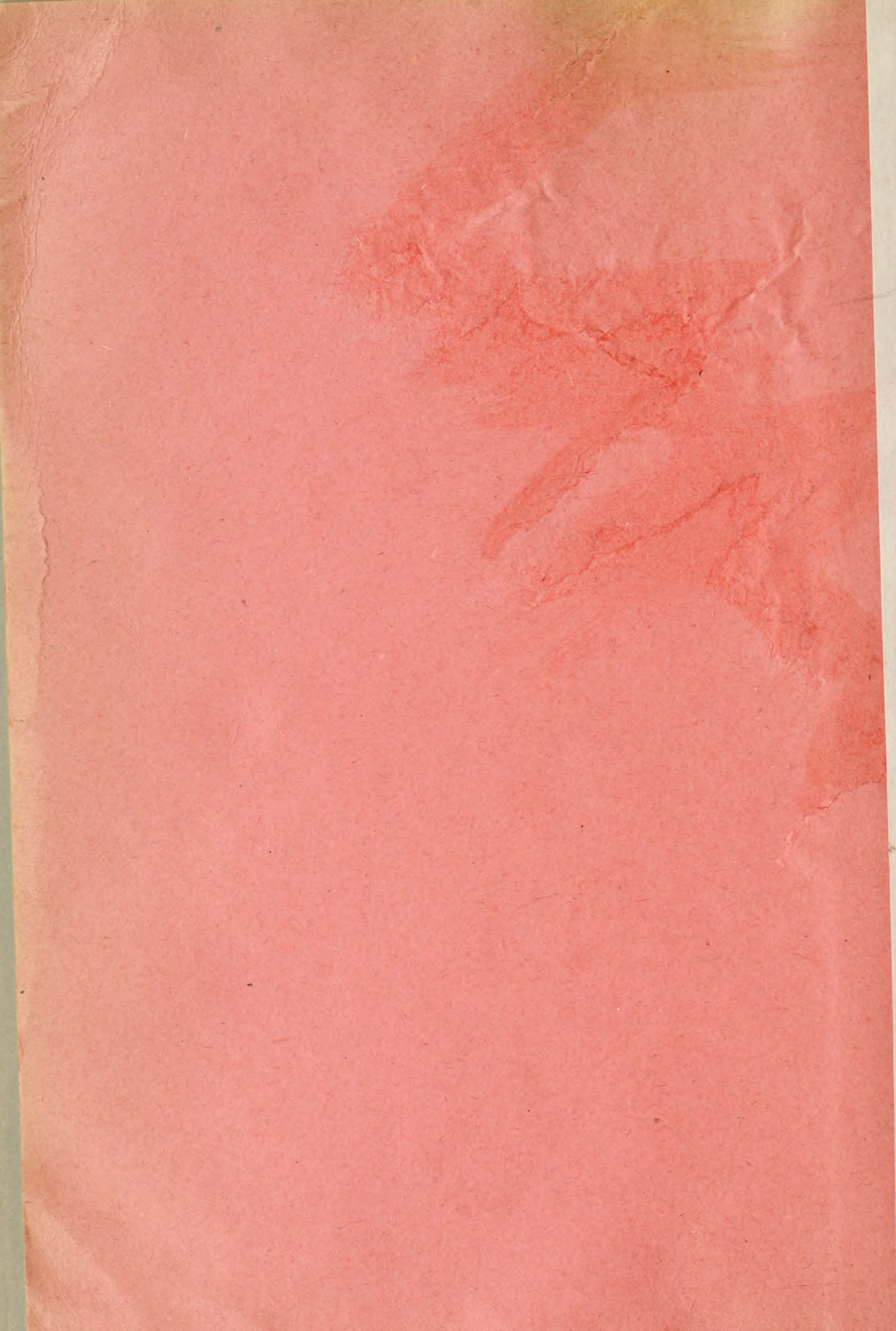
بوکولمش بللری، قیریلمش امللریله طولاشان خلقه باقدم. کوزلرمدن، بی اختیار ، یاشلر دوکولیور ، قلبمك اك درین بر نقطه سندن آجی بر انکسار ایشیدییوردم :

فعلیهم لعنة الله والملائکة والناس اجمعین

3 1761 06981485 3